
Дім сад город
6
1994

Приватизація землі

Мені як члену Товариства садівників запропонували приватизувати садову ділянку 0,08 га і дали бланк заяви, у якій записано, що ділянка приватизується безкоштовно. А ось коли я прийшов по документи до земельного відділу міськради, мені запропонували заплатити 25,5 тис. крб, наче за обмірювання садової ділянки. Це мені, пенсіонеру і учаснику війни, належало внести таку суму, а іншим ще більше — 38 тис. крб.

А коли я поцікавився, за що ж маємо сплачувати такі гроші, мені відповіли, що вони підуть на обмірювання землі, але з них земвідділ матиме тільки 15%, а решту забирає міськрада на поповнення бюджету.

У нашому садівничому товаристві понад три тисячі чоловік, то ж можна підрахувати, скільки міськрада візьме собі грошей. Хотілося б знати, чи законно діє міськрада і чи правильно беруть з нас гроші. І ще, будь ласка, напишіть, який порядок приватизації садових ділянок.

Григорій Сергійович Гончаренко,
Івано-Франківська обл.,
м. Коломия,
вул. Л. Українки, 5, кв. 9

Декретом Кабінету Міністрів України «Про приватизацію земельних ділянок» від 26 грудня 1992 р. передбачена передача у приватну власність (приватизація) земельних ділянок, наданих громадянам України для ведення особистого підсобного господарства, для будівництва і обслуговування житлового будинку і господарських будівель (присадибна ділянка), для садівництва, дачного і гаражного будівництва.

Передаються у приватну власність зазначені земельні ділянки, які раніше були надані громадянам у користування, лише у межах норм, встановлених Земельним кодексом України.

Земельні ділянки передаються у власність безкоштовно і тільки один раз, про що робиться відповідною Радою народних депутатів відмітка в паспорті або іншому документі, що його замінює.

Для приватизації земельної ділянки треба подати заяву до місцевої Ради народних депутатів. До заяви додаються документи, що підтверджують розмір ділянки, її межі (земельно-кадастрова документація, відомості бюро технічної інформації, матеріали правлінь садівничих товариств). Рада народних депутатів перевіряє обгрунтованість заяви і поданих документів і приймає рішення. Право приватної власності громадян засвідчується відповідною Радою, про що робиться запис у земельно-кадастрових документах.

Межі земельної ділянки в натурі (на місцевості) встановлюються землевпорядними органами. Відповідна Рада народних депутатів видає громадянину державний акт на право власності на землю.

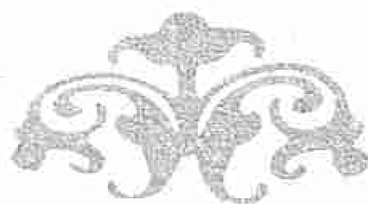
Декрет передбачає право громадян продавати або іншим способом відчужувати земельні ділянки, надані їм для ведення особистого підсобного господарства, будівництва і обслуговування житлового будинку та господарських будівель (присадибна ділянка), для садівництва, дачного і гаражного будівництва, але без зміни їхнього цільового призначення.

Договір купівлі-продажу земельної ділянки засвідчується у нотаріальному порядку і підлягає реєстрації у відповідній Раді народних депутатів, на території якої розташована земельна ділянка.

Приватизація земельних ділянок на територіях зон відчуження та обов'язкового відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок чорнобильської катастрофи, забороняється.

Питання плати за оформлення документів приватизації декретом не регулюється. Це питання розв'язується місцевими Радами.

І. Миронець,
юрист

Давайте об'єднуватися

Маю вищу зоотехнічну освіту й вік за п'ятдесят. Але дуже хочеться працювати й приносити користь і задоволення не лише собі, а й людям. І ось я захопився ідеєю створення Українського клубу любителів індиків.

Через журнал «Дім, сад, город» звертаюсь до всіх, хто розводить або хоче розводити й утримувати цю чудову і корисну птицю! Коли в твоєму обійсті походжають ці незалежні, спокійні і добрі створіння, видається, що живеш у якомусь екзотичному світі. Тож давайте згуртуємося і створимо в Україні товариство шанувальників цих птахів.

Сам розводжу індиків уже чотири роки, володію технологією їхнього розведення, тож можу передати свій досвід, а також поділитися молодняком.

Переконаний, що наше товариство продуктивно працюватиме і над поліпшенням поголів'я, і поширенням цієї птиці в Україні. Користь від індиків дуже велика і матеріальна, і естетична. Побутує хибна думка, що індик — птиця примхлива, потребує якихось особливих умов утримання. Але це не так, переконався у цьому на власному досвіді.

Певен, що таких аматорів, як я, в Україні багато. Тож давайте об'єднаємося.

Якщо хтось писатиме мені, то, будь ласка, вкладайте конверт для відповіді.

Г. О. Король,
325011, м. Херсон, вул. Сухарна, 16

Кому вірити?

У журналі «ДСГ» № 1 за 1993 рік надруковано статтю В. В. Беспалова «З невеликої площі добрий урожай». В ній йдеться про те, що картопля не любить сусідства гарбузів, а капуста — квасолі. Я народилася і виросла в селі Худоліївці Чигиринського району Черкаської області і, скільки себе пам'ятаю, у нас гарбузи завжди садили по картоплі, ніколи ніхто не відводив під них окремі ділянки. Росли вони дуже рясними й великими, а картопля з наших городів була (та й зараз є) дуже розсипчаста, смачна і теж родила добре. Гарбузи висівали після садіння картоплі. Зберігали їх у хатах, теплих коморах, під печами.

Капуста торік росла чудово з квасолею, і в журналі була замітка про те, що капустяна гусінь не любить запаху квасолі.

То кому вірити?

М. Н. Виноградова

Від редакції. Оскільки думки М. Н. Виноградової і В. В. Беспалова

щодо сусідства овочевих рослин не збігаються, запрошуємо вас, шановні читачі, продовжити розмову на цю тему на сторінках «ДСГ».

Отакі невеселі підсумки

На жаль, доводиться писати скаргу на наших зв'язківців за доставку періодики. Торік я не одержав останніх номерів «ДСГ». А передплачував я журнал на увесь 1993 рік, усі доплати вносив своєчасно. На пошті відповідь одна — не надходили. Чи не могла б редакція якось вплинути на зв'язківців, щоб журнали надходили до читачів вчасно?

Це перше. І друге. В журналі ви вміщуєте оголошення під рубрикою «Пропоную». А чи можна публікувати оголошення лише тих, хто гарантує реалізацію того, що пропонує? Бо що ж виходить на практиці? Скажімо, добродій С. із Хмельницького пропонує насіння кави. І на моє замовлення надсилає каталог, у якому пропонує насіння помідорів Ювілейний Тарасенка, арахісу, гранату та ін. Перекажую гроші за вибрані культури. А мені надходить зовсім інший матеріал.

І ще. Двічі отримав садивний матеріал чуфи. Висівав і в горщечках, і в грунт. Але нічого не зійшло. Що це? Просмажене насіння?

Або, скажімо, на замовлення надсилають саджанці. Пакуючи, пересипають коріння вологим торфом, але його чомусь не обгортають. Під час транспортування торф осипається на стебла, вони пліснявіють, бруньки пропадають, а коріння, навпаки, висихає. Ось так я замовляв і отримував два роки саджанці актинідії.

І тут справа не стільки у грошах, як у втрачених роках. Хоч останній раз за саджанці актинідії я заплатив влітку 1993 р. 15000 крб. А це на той час була місячна зарплата. Ось такі невеселі підсумки. Як не хотілося б мати їх у 1994 році!

І. А. Мартиненко,
Донецька обл., м. Червоний Лиман,
вул. Радянська, 176-а

З тютюном обережно

Чув, що агрономи та спеціалісти Укртютюнпрому радили торік утримуватися від застосування тютюну або махорки для обробки рослин проти шкідників, особливо пасльонових, оскільки це призводить до поширення вірусної хвороби — мозаїки — і зараження нею рослин. Рекомендували, якщо немає іншого виходу, використовувати лише відвари з тютюну та махорки, щоб якомога зменшити ризик захворювання рослин мозаїкою. Кип'ятити тютюн, махорку або відходи і пил з них слід не менш як півгодини.

Така інформація надійшла тому, що майже 100% рослин тютюну й махорки, а отже, і відходів з них були заражені цією небезпечною хворобою.

А. К. Школенко,
м. Одеса

В журналі «Дім, сад, город» № 3 за 1993 рік є дуже потрібна таблиця попередників городніх культур (автор — А. П. Дібров з Херсонської обл.). Але не вказано, що сіяти після перцю, баклажанів, які добрі попередники для буряків. Немає нічого і про суниці, а це для мене важливо, адже щороку доводиться якусь грядку викопувати, а нову закладати.

Дуже прошу А. П. Діброва або інших фахівців поповнити таблицю, враховуючи ці побажання.

Н. Ф. Лозинська,
м. Київ

Служба взаємодопомоги

Що робити з хроном?

Порадьте, шановні читачі, як вивести таку корисну, але зайву на нашому городі рослину, як хрін. Він у нас так розрісся, що всі інші городні культури не можуть рости.

М. З. Анохіна,
Сумська обл., м. Батурин,
вул. Першотравнева, 41

* * *

Залюбки читаю кожний номер «Дому, саду, городу» і з великою цікавістю сприймаю всю інформацію. На превеликий жаль, не маю й клаптика своєї землі, бо живу в місті, а так хочеться вирощувати щось своїми руками. Росте маленька донечка, то ж хочу хоч що-небудь виростити в кімнатних умовах, щоб дати дитині вітаміни взимку.

Тому й звертаюся до тебе, дорога редакція. Може, хтось з читачів зрозуміє мене й вишле мені за помірну плату насіння кімнатних помідорів чи огірків або інших овочів, які можна вирощувати в кімнатних умовах або на балконі. Буду вдячна тим читачам, котрі напишуть мені про те, як доглядати за цими рослинами.

Таня Акуліна,
м. Черкаси-31, вул. Жовтнева, 88/2

Змусило мене написати цього листа до редакції велике сімейне горе — страшенно, запоями п'є чоловік, агресивний, ні слова без матюків. П'є і дочка, була вимушена забрати до себе і внучку, але ж у мене умови теж дуже складні. Дитина разом зі мною постійно тремтить від страху.

Дуже прошу надрукувати моє прохання: можливо, знайдуться добрі люди, котрі порадять якийсь народний метод, як позбутися цього проклятого алкоголізму.

Я пенсіонерка, чесно відпрацювала 35 років й ось така старість. Більше сил немає зносити таке життя. Зверталася і до міліції, та, на жаль, допомоги ніякої, наркологічне відділення ліквідували, коло замкнулося.

Від редакції. Віримо, що на цей лист наші читачі відгукнуться, поділяться своїми порадами. Адреса в редакції. Усі листи, що надійдуть, ми неодмінно перешлемо авторці цього матеріалу.

Будуть першокласні саджанці

Такий вигляд має невеличкий плодорозсадник не дослідної установи, не радгоспу, а приватний — лише на гектарі з лишком. Саджанці тут ростуть «як з води», бо за ними ретельно і кваліфіковано доглядають. Рослинки вчасно политі й підживлені, захищені від шкідників і хвороб, а міжряддя чисті від бур'янів.

— На жаль, не все так легко дається за наших умов,— нарікає власник розсадника, садівник-аматор з Луганщини (м. Новопсков, вул. К. Маркса, 113) В. І. Коробенко.— Іноді самому доводиться впрягатися і в плуг, і в культиватор. Бо навіть таке нехитре знаряддя, як ручний культиватор (див. фото), значно підвищує продуктивність праці.

Тож на осінь будуть першокласні саджанці малини, агрусу, йошти, карликових вишень, суперкарликових груш, колоноподібних яблунь та інших культур.

Дім сад город 6 1994

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник — Мліївський НДІ садівництва Лісостепу України ім. Л. П. Симиренка

Зареєстрований Держкомпреси України, серія КП, № 153

Видається з 1989 р.

ЕФЕКТИВНО ВИКОРИСТОВУЙТЕ ЗЕМЛЮ

Хочу поділитися своїм багаторічним досвідом максимального використання присадибної ділянки. Гадаю, він стане в пригоді, особливо тим, у кого землі обмаль, а хочеться все мати.

Насамперед про те, як краще використовувати місця поблизу будинків, кухонь та сараїв. У південних областях, як правило, на кожній садибі є виноград, з нього роблять альтанку від воріт до будинку, а також над подвір'ям, де нічого рости не може. Це дає змогу не тільки забезпечити сім'ю свіжими ягодами, а й зробити своє домашнє вино та законсервувати сік. Дехто помилково вважає, що виноград — це тільки південна рослина. Проте такий, наприклад, сорт, як Альфа, можна вирощувати на всій території України, навіть у північних і передгірських районах, бо він дуже морозостійкий (до мінус 40°) та невибагливий, достигає рано і за будь-яких умов. У південних, центральних та південно-західних областях добре вдаються Лідія та Ізабелла, але краще садити більш якісні сорти з великими гронами — Ананасний та Медовий.

Та не слід чекати, поки виноград виросте, а шпалери та альтанки «прогулюють». У перші роки там потрібно вирощувати високорослі помідори, огірки, квасолю, але не слід садити їх близько біля кущів, щоб не затінювали виноград.

Овочеві грядки також можна використовувати ефективніше. Я роблю це так. Нарізав з дротукатанки діаметром 8 мм відрізки такої довжини, щоб її вистачило на ширину плівки та ще встромити в землю. Потім ці дротинки згинаю півколом і заглиблюю в землю кінці. Секції розміщую через 1 м, довжина тунелю довільна. Зверху пропускаю тонкий (1 мм) дріт, яким скріплюю між собою дуги, кінці натягую та закріплюю до кілків, забитих з торців тунелю. Ось і вся підготовка, але її краще робити ще з осені, бо взимку грунт мерзлий.

З настанням теплих днів на початку весни, коли великих морозів вже не слід чекати, тунелі закриваю плівкою. Завдяки цьому грунт розпарюється, нагрівається та злегка підсушується. Ось тоді і висіваю редиску та висаджую цибулю на перо. Приблизно 20 квітня, коли вже не може бути великих приморозків (до мінус 5°), плівку знімаю, каркаси розбираю та встановлюю в іншому місці, де висаджую ранні помідори, перець, баклажани, висіваю насіння огірків, динь, кавунів та інших культур. Коли мине загроза заморозків, приблизно 15—17 травня, плівку знімаю й розбираю тунелі. Тож використовую їх двічі за весну, результати добрі.

Висаджую під такі тунелі і ранню капусту. Для цього насіння висіваю у теплий парник на початку або в середині лютого, розсаду висаджую під плівку наприкінці березня. Знімаю плівку 20 квітня, бо капуста не боїться невеликих заморозків. Тим часом грядки цибулі та редиски, висіяні під плівку, вже віддали врожай, тому перекопую їх та висаджую помідори, капусту й інші культури. Отже, грядки дадуть два врожаї.

Вирощую два врожаї на одній грядці і в інших комбінаціях. Наприклад, саджаю у відкритий грунт розсаду ранньої капусти десь 20 квітня, але залишаю між рядками не 50, а 60 см. У травні посередині міжрядь висаджую розсаду середніх та пізніх сортів помідорів (сорти повинні бути штамбові, низько- та середньорослі, кущі у них не розлогі, а ростуть вгору). Це такі сорти: Волгоградські, Японський карлик, Консервний штамбовий та ін.

Рання капуста найбільше розростається в ширину, коли зав'язуються головки, помідорам, як правило, вона не заважає, але, якщо потрібно, можна зірвати декілька листків (на якості капусти це не позначиться). У червні капусту вирізую, стебла вириваю з корінням та складаю в компостні купи, розпушую й розрівнюю міжряддя. Кущі помідорів, особливо пізніх сортів, на цей час ще невеликі і сусідство капусти не зашкодило їм, навпаки, вони одне одного захищали від шкідників. Таким способом збираю два врожаї з однієї ділянки землі.

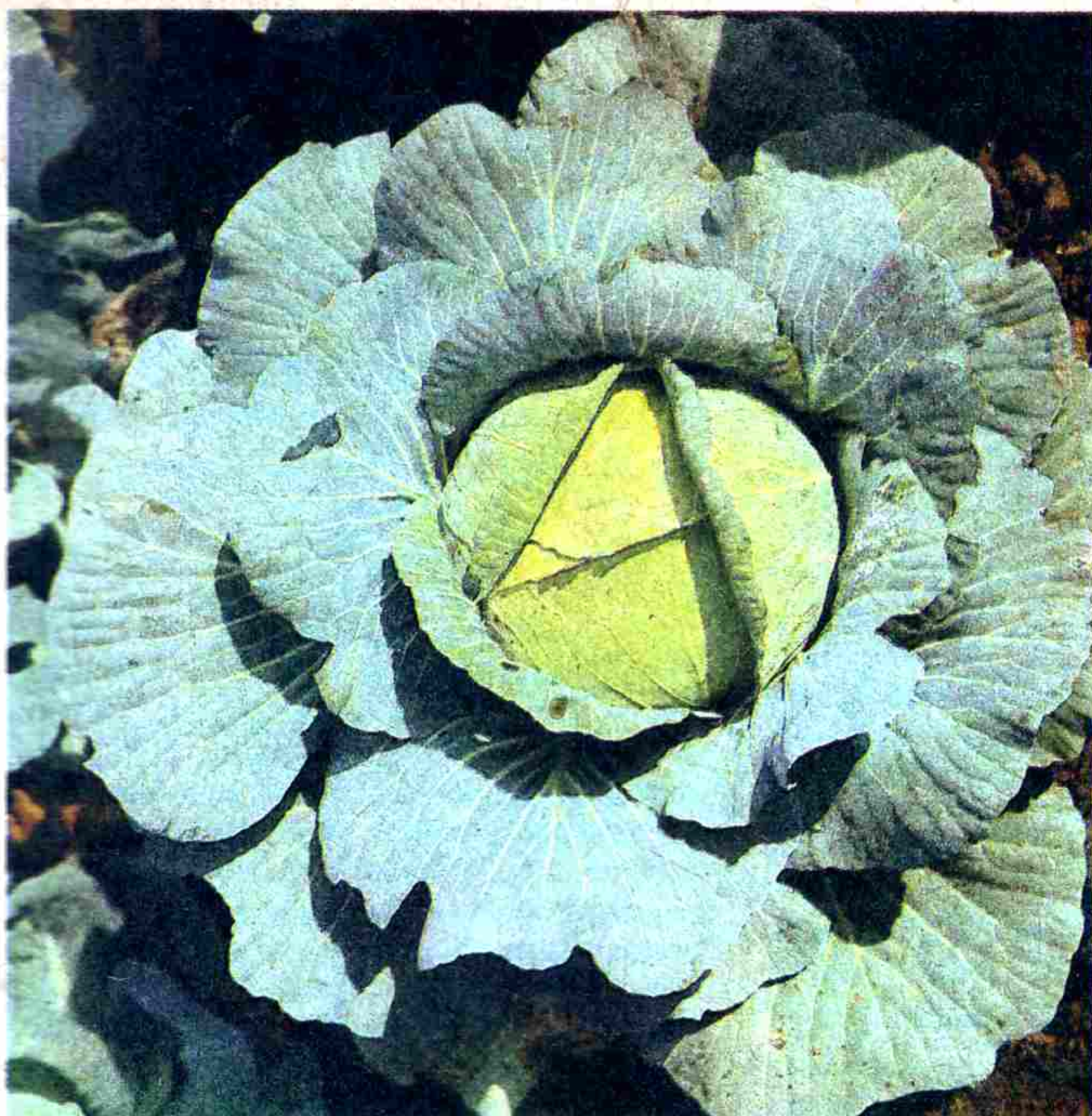
Так само вирощую і пізню капусту, тільки тут використовую ранні та дуже ранні сорти помідорів. Висаджую їх у травні, а в червні посередині міжрядь — пізню капусту. Як правило, ранні помідори збираю в кінці липня та на початку серпня, а в пізньої капусти у цей час починають змикатися листки і на початку вересня зав'язуються головки. Після видалення огудини помідорів слід також розпушити грунт.

Є варіант і з трьома урожаями: наприклад, перша культура — цибуля на перо під плівкою, потім ранні помідори, а в міжряддях пізня капуста. Можна також посадити дуже ранню картоплю, а коли утворяться товарні бульби, викопати її (на молоду), перекопати грунт та висадити пізню капусту розсадою.

Важливим фактором підвищення врожаїв є правильний вибір густоти насадження рослин. Для помідорів рекомендовано такі площі живлення: сорти Довгозберігаючі, Вінєта, Консервний штамбовий, Агата, Французький, Кет Евіс, Дубок та ін. — 50 см між кущами та стільки ж між рядками; Де Барао, Мейні макер, Цифомандра, Гібрид 2, Унікальні — відповідно 50 і 60 см, Золота бурулька, Лимон-ліана, Ластівка — 50 і 50 см, але в одній ямці повинно бути по дві рослини з відстанню 15 см одна від одної; сорти нижчесереднього росту Катюша, Перуанські, Гура, Раннє диво та ін. — 35 і 50 см; карликові Полярні, Японський карлик — 25 см між кущами та 40 см між рядками.

Загальноприйнято, що під деревами та в інших затінених місцях виростити бодай щось майже неможливо. Але це не так — і тут можна мати добрий урожай, якщо посадити ремонтантний сорт суниці Женєва. На відміну від інших сортів, він навіть любить наполовину затінені місця і дає з весни до пізньої осені великі, смачні, із щільним м'якушем ягоди, які до того ж дуже добре транспортуються. Висаджувати його потрібно з інтервалом 35 см між кущами та 50 см між рядами, а от такі сорти, як Кардинал і особливо Гігантелла Максим — 50 см між кущами та 60 см між рядами, бо кущі у них дуже великі (до 70 см у діаметрі).

В. В. ГУДЗЕНКО,
273200, Одеська обл., м. Балта,
вул. Московська, 40

Щоб розсада була якісною

Перед багатьма городниками-початківцями виникають такі питання: як виростити розсаду тієї чи іншої овочевої культури, коли висаджувати у відкритий грунт, яким сортам віддати перевагу. Гадаю, що моя спроба відповісти на ці запитання на основі досвіду овочівників-практиків якоюсь мірою стане їм у пригоді. Отже, вирощуємо розсаду капусти.

На Україні районовані такі сорти білоголової капусти:

ранньостиглі — Димерська 7, Дитмаршер фрюєр, Іюньська (вегетаційний період 90—110 днів);

середньостиглі — Слава 1305 (120—130 днів);

середньопізні — Подарунок, Столична, Єленовська, Можарська місцева, Брауншвейзька (140—150);

пізньостиглі — Амагер 614, Харківська зимова, Українська осінь, Ліка, Білосніжка (вегетаційний період 150—180 днів).

Вирощують розсаду в теплицях з надійним обігрівом, у парниках. Багато городників використовують для цього підвіконня.

Щоб мати хорошу розсаду капусти, потрібні доброякісне насіння, належна поживна суміш та вмілий догляд за сходами.

Поживну суміш заготовляють ще з осені. Склад її такий: перегною — 5 частин, дернової землі — 4, великозернистого піску — 1 частина. На відро суміші обов'язково додають склянку деревного попелу. Якщо плануєте вирощувати розсаду з пікіруванням у горщечки, необхідно і для них підготувати поживну суміш, яка складається з 1 частини перегною і 3 частин торфу або з 1 частини дернової землі, 2 частин перегною, 1 частини торфу.

Коли потрібно небагато розсади (50—100 шт.), її можна вирощувати без пікірування (пересаджування), але слід пам'ятати, що площа живлення однієї рослини повинна становити 36 см^2. Тоді для вирощування 45 рослин потрібен ящик розміром 60×30×10 см, а 90 шт.— 90×40×10 см.

Велику кількість розсади вирощують з наступним пікіруванням. Розмір ящика кожен вибирає на свій розсуд, залежно від потреби в розсаді. Наприклад, в ящик розміром 60×30×10 см. висівається 1710, а 90×40×10 см — 3420 насінин! Проте існує єдина вимога до будь-якого ящика: у його днищі обов'язково мають бути щілини 3—4 мм або отвори діаметром 4 мм з відстанню між ними 5 см. Це перешкодить застоюванню води і вбереже корінці рослин від підгнивання. Для виготовлення ящиків підійде будь-який матеріал.

Підготовка насіння. Обов'язкові заходи — калібрування насіння, а також знезараження протягом 20 хв у воді з температурою 50°С. Після цього насіння занурюють на 2—3 хв у холодну воду. Щоб прискорити появу сходів і збільшити врожайність, доцільно замочити насіння на 8 год у розчині мікроелементів (на 1 л води 500 мг борної кислоти і 50 мг мідного купоросу). Воно повинно бути повністю занурене у розчин. Після обробки його підсушують до сипкості і відразу висівають.

Схеми сівби. Якщо вирощують розсаду без пікірування, насіння висівають з шириною міжрядь 6 см і відстанню в рядку 6 см. Це дає змогу сформувати оптимальну площу живлення однієї рослини — 36 см^2. Коли планують пікірувати рослини, схема сівби 1×1 см, тобто і ширина міжрядь, і відстань в рядку становлять 1 см. В обох випадках глибина висіву 0,5—1 см.

Строки сівби. Вони неоднакові для різних областей України. Але потрібно мати на увазі, що до висаджування розсади у відкритий грунт вік її повинен становити: для ранньостиглих сортів 60—65 днів, середньостиглих — 35—40, пізньостиглих — 30—35 днів.

Виходячи з цього, у Лісостеповій зоні насіння висівають: ранньостиглих сортів з 5 по 15 лютого, середньостиглих — з 10 по 25 березня, пізньостиглих — з 15 квітня по 1 травня. У степовій зоні насіння ранньостиглих і середньостиглих сортів висівають на 10 днів раніше, а на Поліссі на 5—10 днів пізніше. Насіння пізньостиглих сортів капусти висівають також і безпосередньо у відкритий грунт, коли температура його досягне 3—5°С.

Вирощування розсади. Насіння розміщують в ящику по поверхні грунту, присипають шаром перегною товщиною 1 см і поливають підігрітою до 25°С водою, витрачаючи 5 л на 1 м^2 площі. Ящики вкривають поліетиленовою плівкою і ставлять у тепле місце, підтримуючи температуру в межах 20—25°С. Сходи з'являються на 3—5-й день. Після цього на 5—7 днів температуру знижують до 8—10°С вдень і 6—8°С вночі. Надалі в сонячні дні вона повинна становити 15—18°С, у хмарні — 12—15°С, вночі — 8—10°С. Коли у рослин з'явиться перший справжній листочок, в разі потреби розпочинають пікірування (пересаджування). Після його закінчення рослини поливають підігрітою до 25°С водою по 5—7 л на 1 м^2 площі. До приживлення температуру підтримують у межах 20—23°С, а потім 15—18°С вдень і 8—10°С вночі.

Перше підживлення проводять через 10 днів після пікірування або через 20—25 днів після появи сходів водним настоєм курячого посліду у співвідношенні 1:20. Можна також підживлювати гноївкою (1:5) або коров'яком (1:10). Норма витрати — 5 л розчину на 1 м^2. Вдруге підживлюють через два тижні — 7 л розчину на 1 м^2. За період вирощування розсаду 3—4 рази поливають теплою водою, витрачаючи 5—6 л на 1 м^2 площі, але не допускаючи перезволоження, яке може призвести до захворювання чорною ніжкою.

За 10—12 днів до висаджування у відкритий грунт припиняють поливи і починають розсаду загартовувати, поступово знижуючи температуру до 10—12°С вдень і 3—5° вночі. Для розсади капусти оптимальна тривалість світлового дня 15—16 год.

Зауважу, що розсаду червоноголової, савойської, брюссельської і цвітної капусти вирощують так само, як і середньостиглої білоголової.

Н. В. Кривошея,
Київська обл.

Вирощування насіння цвітної капусти

(Відповідь на запитання В. С. Цируль у журналі «ДСГ» № 11—12 за 1993 рік).

Для вирощування високоякісного посівного матеріалу цвітної капусти велике значення має додержання строків сівби насіння і висаджування розсади. Коли цвітну капусту вирощують у відкритому грунті, насіння на розсаду висівають 10—15 лютого. Спочатку температуру підтримують у межах 18—20°С, а після з'явлення сходів знижують на 4—6 днів до 6—8°С, щоб запобігти витягуванню рослин. Потім у сонячні дні температуру підвищують до 16—18°С, а вночі знижують до 6—8°С. У разі потреби сіянці поливають вранці теплою водою, зволожуючи тільки верхній шар грунту. У фазі сім'ядолей (на 10—12-й день після сівби) сіянці пікірують у горщечки розміром 10×10 см, за 2—3 год до того їх добре поливають. Після пікірування поверхню горщечків засипають тонким шаром перегною, до якого додають 5% попелу або вапна-пушонки з метою мульчування та профілактики проти чорної ніжки.

Розсаду підживлюють розчином мінеральних добрив: перший раз — 20 г аміачної селітри, 40 г суперфосфату і 10 г калію сульфату на 10 л води через 7—10 днів після пікірування; другий раз — 30 г аміачної селітри, 60 г суперфосфату і 20 г калію сульфату через 10—12 днів після попереднього підживлення. Щоб не було опіків, перед підживленням і після нього рослини поливають теплою водою. Ефективне також підживлення мікродобривами. За 10—12 днів до висаджування в грунт полив припиняють і розсаду загартовують.

Висаджують розсаду на постійне місце у 50—60-денному віці, коли утворяться 5—6 справжніх листочків. Звичайно це буває у другій декаді квітня. Ширина міжрядь 60—70 см, відстань між рослинами в рядку 25—30 см.

Цвітна капуста дуже вибаглива до грунту. На малородючих землях рослини утворюють невелику розетку і малу розсипчасту головку. Залежно від стану рослин їх 2—3 рази підживлюють розчином органічних і мінеральних добрив: перший раз — через 10—15 днів після висаджування, другий — на початку формування головок, третій — перед початком стеблоутворення. З органічних добрив використовують гноївку або розчин курячого посліду, розведені у воді відповідно у співвідношенні 1:10 та 1:20.

Протягом вегетації поливають рослини в міру потреби, розпушують грунт, підгортають, підв'язують до шпалери, виполюють бур'яни, регулярно видаляють ушкоджені хворобами й відмерлі листки. Перед утворенням головок цвітну капусту підживлюють розчином борної кислоти і молібденовокислого амонію (по 2 г на 10 л води). Усі недорозвинуті та ушкоджені рослини видаляють з грядки з корінням. Під час технічної стиглості головок відбирають маточники. Залишають лише кращі рослини з великими щільними головками.

Щоб цвітна капуста утворила насіннєвий кущ, необхідно гострим ножем видалити центральну частину (її використовують на продовольчі потреби) і залишити 4—5 нижніх пагонів першого порядку, які першими утворили стебла. Вирізувати пагони починають, коли головки розсипаються. Вирізують верхівки в суху сонячну погоду. Місце зрізу знезаражують бордоською рідиною. Щоб запобігти перенесенню інфекції, ніж необхідно систематично дезинфікувати у слабкому (1%) розчині марганцівки або формаліну.

Збирають насіння у фазі молочно-воскової стиглості (через 60—65 днів після цвітіння). Ознаками, за якими визначають оптимальний строк збирання, є пожовтіння стручків на пагонах першого порядку, часткове побуріння насіння у стручках. У разі запізнення із збиранням значна кількість стиглого (найкращого) насіння висипається, частково проростає в стручках, видзьобується птахами. Зібрані насінники просушують під навісом, на горищах, у плівкових теплицях протягом 1—7 тижнів залежно від погодних умов. У сиру погоду стежать за провітрюванням приміщень, де сушаться насінники. Закінчують сушити тоді, коли стручки набувають солом'яного забарвлення і стають придатними для обмолоту. Обмолочене насіння ще раз просушують і зберігають у паперових пакетах.

Л. П. Гонтар
282024, м. Тернопіль,
пр. Злуки, 57, кв. 212

Служба взаємодопомоги

Як виростити насіння

Звертаюся до Вас з проханням надрукувати пораду, як виростити насіння з корінців ранньої капусти. У мене всі вони пропадають до весни. Пізні сорти виживають і дають насіння, а ранні — ні.

А. А. Маракуліна,
315278, Полтавська обл.,
Кобеляцький р-н,
п/в Шенгури

Насіння для вирощування розсади ранніх сортів капусти на маточники в Полтавській області потрібно висівати в першій-другій декадах червня, а висаджувати в грунт — у другій половині липня. Тоді восени, коли рослини викопують з грунту і закладають на зберігання, вони будуть молодші за віком, не розтріскані, матимуть не дуже щільні головки, не уражені хворобами листки й качани, добре зберігатимуться взимку. Якщо їх висадити рано навесні й належно доглядати, дадуть високий урожай насіння.

Очевидно, читачка М. А. Маракуліна вирощувала розсаду для насінників так само, тобто у ті ж строки, що й для товарної ранньої капусти, через що насіннєвий матеріал гинув під час зберігання в зимово-весняний період.

Чи обламувати листки на капусті?

Наш читач Педченко Л. Н. з Нової Каховки Херсонської області запитує, чи потрібно на капусті й картоплі виламувати нижні листки або обрізувати стебла, щоб капуста краще росла, а картопля швидше достигала. Він вважає, що цього робити не слід, однак сусіди-городники з ними не погоджуються.

Думка автора листа правильна. Коли обламують листки на капусті, зменшується площа листкової поверхні і асиміляція рослинами, що призводить до зниження урожаю. Крім того, через місця, де обламане листя, під час поливів або дощів проникає інфекція, що часто призводить до захворювання рослин слизовим бактеріозом та іншими гнилями.

Картоплю рекомендують скошувати на насіннєвих ділянках через два тижні після масового цвітіння, щоб зменшити ризик захворювання насіннєвого матеріалу стебловою нематодою, прискорити опробковіння бульб і запобігти перенесенню збудника хвороби з хворого листя й стебел на насіннєві бульби.

М. А. Гуща

Служба взаємодопомоги

Чому не родить цибуля-сіянка

Читачка Ф. П. Киданчук з м. Красилова Хмельницької області пише, що в неї останні два роки не утворюються головки цибулі-сіянки, і запитує, в чому справа?

Основною причиною, очевидно, є глибока сівба насіння в сухий грунт. За таких умов, а також внаслідок підгортання рослин землею під час прополювання і проріджування цибуля формує цибулини пізно або й зовсім (на важких глинистих грунтах) може не утворити. На жаль, невідомо, які сорти висівала Ф. П. Киданчук.

На сіянку гострі сорти цибулі слід сіяти при першій можливості виконання польових робіт (коли грунт готовий до сівби), щоб насіння могло використати наявні запаси вологи у верхньому шарі. Адже для його набубнявіння води потрібно у 8 разів більше, ніж маса самого насіння. Сіяти треба на глибину 1,5 — 2 см, ширина міжрядь — від 15 до 30 см. На 10 кв. м висівають 70—80 г насіння. До нього можна домішати трохи насіння салату, щоб швидко позначилися рядки. Тоді після появи сходів салату можна буде в разі потреби (якщо утвориться кірка) розпушувати грунт у міжряддях.

Через 7—10 днів посіви можна заборонувати упоперек рядків граблями, щоб знищити проростки бур'янів і зруйнувати кірку. Перші розпушування роблять обережно, аби не засипати рослинки цибулі землею. Всього за вегетаційний період міжряддя обробляють 4—5 разів і 2—3 рази виполюють бур'яни.

Поливати цибулю розпочинають у фазі двох справжніх листків, потім роблять це в суху погоду через 8—10 днів. На 10 кв. м витрачають 35—40 відер води. Поливають у першій половині дня, щоб до вечора цибуля просохла, а на другий день розпушують грунт у міжряддях.

Збирають цибулю на початку вилягання пера. Якщо є загроза ураження грибковими хворобами (пероноспорозом), за дощової погоди рослини періодично обприскують бордоською рідиною, додаючи до неї близько 1% меляси, молочних відвійок чи сироватки, щоб розчин краще прилипав до поверхні листків. З цією метою можна використати прилипач ОП-7.

М. А. Гуща

Так цибулю не врятуєш

У минулому році від односельців випадково довідався про ваш журнал і виписав його з другого півріччя. А написати до редакції змусила публікація під заголовком «Борошниста роса цибулі». («ДСГ» № 9—10 за 1993 р.). Повірте мені як спеціалісту: коли дотримуватися викладених у ній рекомендацій щодо застосування отрутохімікатів, цибуля неодмінно загине. Не буду докладно описувати біологію гриба. Відомо, що збудник знаходиться у посівному (садивному) матеріалі і проростає у проростках цибулі, а препарати, які рекомендують у статті (бордоська рідина, полікарбацин, хлорокис міді), контактної дії і неефективні проти пероноспорозу.

Хочу дати рекомендації, неодноразово перевірені мною як на власній присадибній ділянці, так і в колгоспі. При появі перших ознак хвороби рослини обробляють такими препаратами (з розрахунку на відро місткістю 8 л): **перший варіант** — 1 скляночка (75 г) ридомілу + 2 скляночки хлорокису міді або купрозану; **другий варіант** — 2 скляночки арцериду + 1 скляночка хлорокису міді або купрозану. Обробляють 3—4 рази з інтервалом 10 днів за одним із цих варіантів. Якщо дотримуватися такої схеми обробок, гарантую: будете з цибулею! Препарати, які я назвав, зараз отримують усі господарства для боротьби з пероноспорозом огірків. Дозування у склянках навів для зручності городників-аматорів, яким важкувато розібратися в процентах.

О. П. Приходько,
Черкаська обл.

Як виростити чорнушку?

Протягом кількох років намагаюся виростити насіння — чорнушку — з ріпчастої цибулі. Відбираю найкращі екземпляри, взимку непогано зберігаються. Навесні висаджую, добре ростуть, виганяють квіткові стрілки. Коли ж вони зацвітають, на них з'являється сивуватий наліт, і стрілки наче ошпарені в'януть і падають. Тому не можу одержати власне насіння.

Прошу надрукувати мого листа, можливо, хтось із читачів журналу порадить, як позбутися цієї хвороби і одержати чорнушку з ріпчастої цибулі.

Л. Є. Миронович,
Вінницька обл.

Про пероноспороз цибулі

У 1992 р. посадив два десятки цибулин на насіння, вродило добре. У 1993 р. посадив більше, рано. Цибуля росла й розвивалася нормально, гарно зацвіла, але потім на стрілках з'явилися жовті довгасті плями. Агроном зробив висновок, що це пероноспороз, і порадив обприскати арцеридом. Я зробив це двічі, однак нічого не допомогло: мої насінники пожовкли, почорніли, скрутилися. Внаслідок цього зібрав з площі 10 м^2 склянку щуплого насіння, та й те не проростає після намочування. Порадьте, як позбутися цієї хвороби.

П. Г. Нестеренко,
Сумська обл.

Від редакції: Такі ж проблеми виникли і в Л. Є. Миронович з Вінницької області. Чекаємо ваших листів-відгуків з порадами. А також спробуйте скористатись рекомендаціями О. П. Приходька, стаття якого друкується вище.

Цибулиння проти дротяника

У № 8 журналу «ДСГ» за 1993 рік мешканка м. Стрий І. М. Лосенко розповідала про пошкодження бульб картоплі дротяником, а кандидат біологічних наук Л. Д. Шпильова — про хімічні засоби боротьби з ним. Я хочу поділитися досвідом, як за три роки практично позбавився від дротяника (російською мовою «проволочника»), не витративши жодної копійки і жодного грама хімічних речовин.

А робимо це ось як. Протягом усього року, споживаючи в їжу цибулю, все цибулиння збираємо у мішечки (не кладемо тільки гниле). І так до весни маємо його вже вельми багато.

Коли висаджуємо у землю картоплю, на кожну бульбочку кладемо пучечок лушпиння цибулі, а зверху пригоршню перегною, гною або компосту (компост робимо самі) та й засипаємо землею.

У 1993 році ми знайшли на усьому (0,06 га) городі аж дві «діряві» бульбочки, а дротяника тільки одного (картопля у нас розміщена в різних куточках городу). Висаджуємо 7—8 відер, а збираємо? У попередні три роки не менше 500 кг з однієї сотки, а у 1993 р., коли дощів було більше (хоч у травні жодного),— понад 600 кг чистої картоплі відмінної якості.

Отакий наш спосіб боротьби з цим шкідником. Переконував сусідів спробувати скористатися ним, але марно, не повірили. Тож і дротяників у них чимало.

В. М. Повєткін,
245110, Сумська обл., м. Шостка,
вул. Луначарського, 5, кв. 8

Насіння редиски

Може, хтось розповість, як виростити доброякісне насіння редиски. Чула, що для цього треба пересадити підв'ялені коренеплоди на інше місце.

Е. А. Весніна,
м. Жидачів Львівської обл.

Щоб одержати добрий урожай редиски, треба для садіння використовувати свіже насіння, яке попередньо перевірити на схожість, замочивши певну кількість у воді. Через кілька діб підраховують число насінин, які проросли, і таким чином визначають схожість. А щоб мати повноцінне насіння, потрібно достиглу редиску витягти з грунту, трошки підв'ялити на повітрі і знову закопати у грунт. На такій рослині утвориться доброякісне насіння, яке можна використати для сівби в наступному році.

Л. Д. Шпильова,
кандидат біологічних наук

2*

Коли шкідливі в овочах нітрати

В останні роки все більше людей одержує земельні ділянки для ведення власного господарства і, безумовно, займається вирощуванням овочів. Тому вважаємо за доцільне поговорити про раціональне використання мінеральних добрив, зокрема азотних.

Азот, як відомо, поряд з фосфором і калієм становить основу живлення рослин. Цей елемент надзвичайно важливий для їхнього росту і розвитку, адже він — основа білка, складова частина хлорофілу, вітамінів тощо. Принагідно зазначимо, що без азоту, кисню, водню та вуглецю існування живої природи взагалі неможливе.

Ще не так давно засоби масової інформації приділяли багато уваги проблемі накопичення у рослинницькій продукції нітратів, нерідко драматизуючи становище, хоча випадків нітратного отруєння майже не було. Чому так сталося, що слово «нітрати» набуло зловісного відтінку? Навколо них зчинився ажіотаж, покупці на ринках насторожено придивлялися до великих і красивих огірків, помідорів, цибулі та петрушки... Багато хто вагався купувати цей товар, аби уникнути «нітратної небезпеки». Лише згодом збагнули, що можна уберегтися від однієї халепи, але потрапити до іншої: організм збіднюється на вітаміни і виникає загроза серйозних захворювань.

Сьогодні розмови про нітрати вщухли. Однак прагнення одержати високий урожай будь-якою ціною, помножене на екологічну необізнаність населення, може призвести до того, що овочі стануть небезпечними для здоров'я. Тому потрібно інформувати людей про правильне застосування добрив.

Овочі містять біологічно активні речовини, завдяки яким гальмується процес перетворення нітратів (майже не шкідливих сполук азоту) у нітрити (дуже небезпечні для здоров'я людей і тварин). Особливо цінна у цьому відношенні аскорбінова кислота (вітамін С), тому слід побільше вживати таких овочів, як петрушка, кріп, селера, перець, цибуля, капуста... Кріп, наприклад, містить до 180 мг аскорбінової кислоти на 100 г сирої маси, цибуля — до 32, цибуля-батун — до 86, шпинат — до 72, листя петрушки — до 290 мг на 100 г. Отже, нерозумно виключати з наших раціонів овочі й фрукти, що є основними джерелами вітамінів А і С. Чорна і червона смородина, вишні й черешні, яблука і сливи, зелений чай — все це природні нейтралізатори надлишків нітратів, що потрапляють в організм людей. Вживання овочів потрібно урізноманітнити (з огляду на вміст нітратів), а під час приготування страв не користуватися алюмінієвим посудом.

У багатьох склалася хибна думка, що нітрати — страшна отрута. Насправді ж вони є джерелом життя і при споживанні продуктів з помірною їх кількістю не нагромаджуються в організмі і ніякої шкоди не завдають. Якщо ж «нітратне навантаження» на людський організм досягає небезпечної межі, ці сполуки перетворюються у нітрити, що спричиняють розлади травлення і навіть отруєння.

Чутливість організму до нітритів різко зростає, коли споживають алкогольні напої. При отруєнні нітратами спостерігаються головні болі, сонливість, слабість, біль у животі, посиніння губ, нігтів тощо. Тяжкі отруєння спричиняють смерть. Отож безконтрольне споживання надмірно забруднених нітратами продуктів може стати небезпечним для здоров'я. Лікарі стверджують, що надлишки продуктів хімізації в овочах, у тому числі й нітрати, стимулюють ракові захворювання, інші тяжкі недуги.

Накопичення нітратів у грунті відбувається закономірно, природно, а тому вважати їх наявність лише наслідком внесення мінеральних добрив не слід. Доцільніше повести мову про забезпечення бездефіцитного балансу поживних речовин у грунті з врахуванням бажаного врожаю. Постійне, пропорційно виносу речовин з урожаєм, внесення поживних елементів — найважливіше для збереження родючості землі. Дефіцит поживних речовин для рослин призводить, як правило, до деградації орного шару. Щоб забезпечити позитивний баланс, з розрахунку на гектар площі овочів треба вносити щороку 10—15 тонн органічних і 150—250 кг мінеральних добрив.

Не обов'язково органіку вносити щороку, достатньо внести 50—60 т/га гною раз на 3—4 роки. Одержати високий урожай овочів на власному городі без добрив практично неможливо. Однак багато овочівників-аматорів не враховують, що внесення добрив — справа делікатна, вона вимагає знань і уміння. Недаремно ж академік Д. М. Прянішников застерігав, що нестачу знань не можна замінити надлишком добрив. Турбуючись про підвищення врожаю, не слід забувати, що затруєна їжа нікому не потрібна.

Звідки ж у рослинах беруться надлишки поживних речовин? За даними наукових досліджень, нітрати в овочах та інших сільськогосподарських культурах накопичуються переважно за рахунок мінерального азоту грунту. Проте численні факти свідчать про забруднення нітратами овочевої продукції, вирощеної без застосування мінеральних добрив. Високий вміст нітратів можуть спричинити і нестача світла, жарка, і навпаки, холодна погода в період вегетації, надмірне зволоження, мають значення щодо цього біологічні властивості сортів і гібридів, попередники, порушення технології внесення добрив тощо. Будь-які екстремальні для рослин ситуації, в тому числі й пригнічення бур'янами, хворобами та шкідниками, істотно впливають на вміст нітратів. У незадовільних умовах поглинуті кореневою системою неорганічні сполуки азоту накопичуються переважно в стеблах і листі, а також у плодах і навіть насінні. Чим більше сонячного світла, тим менше нітратів залишається в тканинах рослин. Ось чому не бажано загущувати посіви овочів. Навіть забруднене скло чи плівка в теплицях погіршують процеси синтезу органічних речовин, що призводять до неповного використання мінерального азоту рослинами.

Рівень вмісту нітратів може залежати і від особливостей перебігу азотного обміну в них. Такі культури, як столові буряки, салат, шпинат, редиска, кріп, кабачки, дині мають підвищену здатність до накопичення нітратів, а білоголова капуста, морква, цибуля, картопля — середню. Найменше нітратів за однакових умов набирають помідори, баклажани, перець, часник, ягоди і фрукти. А от столові буряки, що вважаються дієтичним продуктом, при великому надлишку азоту в грунті нагромаджують іноді 4—4,5 тис. мг нітратів на 1 кг маси.

Застосування лише органічних добрив також не гарантує одержання чистої від нітратів продукції. Щоб попередити негативну дію, треба дотримуватися рекомендацій сільськогосподарської науки, і, насамперед, не вносити під овочі та картоплю більше 90 т/га органіки. Теза, ніби нітрати нагромаджуються внаслідок надмірного внесення в грунт мінерального азоту, а при збільшенні доз органічних добрив вони відсутні, лише частково відповідає дійсності. Наявність нітратного азоту в грунті, як відомо, збільшується і при внесенні органічних добрив.

Не можна протиставляти гній та мінеральні добрива, вони взаємно доповнюють одне одного, створюють позитивний баланс поживних речовин. Це важливо ще й тому, що коли рослини потерпають від нестачі фосфору і калію, то навіть за помірного внесення азотних добрив нітрати будуть нагромаджуватися. На нашу думку, проблема нітратів загострилася саме тому, що селяни одержали можливість більше застосовувати азотні добрива при обмеженні фосфорних та калійних.

Надлишок нітратів у грунті вимивається і потрапляє в грунтові води, річки, озера. Отже, нітрати можуть надходити в організм не тільки з їжею, а й з водою.

Дотримання регламентів застосування добрив з урахуванням конкретних умов може забезпечити високу якість овочевої продукції. Однак не секрет, що їх у нас нерідко застосовують без належних обгрунтувань, особливо у приватному секторі, де часто діють за принципом «кашу маслом не зіпсуєш». А давайте поміркуємо. Якщо з'їсти надлишок масла, що буде з організмом? Безумовно, це шкідливо. Але турбота овочівників-любителів спрямована більше на

те, щоб огірочки були красивими, а рослини — врожайнішими. А що в плодах усередині? То нехай покупець розбирається. Контроль за цим у нас дуже примітивний або й взагалі відсутній. Лабораторних перевірок на ринках немає.

За сьогоднішніх обставин у багатьох з тих, хто порається на овочевих грядках, деформується совість. Вносять багато тієї «хімії», яка жене масу врожаю. Потім псується здоров'я тих, хто споживає такі овочі. Кожному городнику, мабуть, відомо: підживи рослину «як слід» азотом, і піде вона в ріст. Контролю ж ніякого немає. Тому і з'являються на ринках «занітрачені» кавуни й дині, помідори й цибуля... і на руках у кожного, хто продає, як не дивно, є довідка чи сертифікат, що дозволяють реалізацію!

Нині, щоб контролювати небезпеку від нітратів і залишків пестицидів, у багатьох країнах широко використовують швидкодіючі експрес-прилади, очисники питної води індивідуального чи групового користування. З'явилося й дві ціни на одну й ту ж продукцію, вирощену у звичайних традиційних умовах хімізації, і в особливих умовах без застосування хімічних засобів.

Вчені підрахували допустиму добову норму нітратів для дорослої людини — в межах 5 мг на 1 кг тіла, отже, 300—350 мг на добу — абсолютно безпечна доза. Передбачені й допустимі рівні нітратів у харчових продуктах. Приблизно 60—80% нітратів організм людини одержує під час споживання продуктів рослинництва, особливо овочів, 20—30% — з води і решту — з продуктів тваринництва. Якщо згодовувати худобі корми з високим вмістом нітратів, останні можуть нагромаджуватися у молоці, менше їх у м'ясі.

Чи можна швидко перевірити овочі на ринку на вміст нітратів? Для цього треба мати найпростіший індикатор «Індам» з кольоровою шкалою на упаковці. Шматочок паперової стрічки з висушеною краплею реактиву прикладають до свіжого зрізу на овочах чи картоплі. Зміна кольору папірця відразу підкаже, чи загрожують вашому здоров'ю нітрати в цій продукції. На жаль, «Індам» не завжди можна придбати у торговельній мережі.

Щоб вкластися в нормативи нітратного навантаження, зовсім не обов'язково мати вдома дорогі прилади, користуватися індикаторними папірцями. Набагато ефективніше запобігти накопиченню нітратів, дотримуючись певних заходів. Зупинимося детальніше на них.

1. Кількість внесених добрив не повинна перевищувати потребу культур у них. Для цього потрібно користуватися послугами агрохімічних лабораторій і рекомендаціями науки, по можливості консультуватися із спеціалістами.

2. Не розсівати азотних добрив узимку або ранньої весни по землі, яка ще не розтанула.

3. Добрива слід після внесення негайно загортати в грунт.

4. Підживлення азотом потрібно робити не пізніше, ніж за два місяці до масового збирання врожаю.

5. Своєчасно боротися з шкідниками, хворобами й бур'янами, віддаючи перевагу агротехнічним заходам боротьби.

6. Система обробітку грунту, удобрення, строки сівби, догляду і збирання повинні відповідати потребам рослин з урахуванням їхніх біологічних особливостей.

7. По можливості віддавати перевагу аміачним формам азотних добрив. Вносити також фосфорні і калійні добрива, які істотно впливають на зменшення вмісту нітратів у тканинах рослинного організму.

8. Добрий ефект дає застосування інгібіторів — препаратів, що гальмують нітрифікаційні процеси в грунті. Завдяки цьому можна зменшити вміст нітратів у рослинницькій продукції у 2—3 рази.

9. Якщо за результатами агрохімічної оцінки грунту виявлено підвищену кількість нітратів, рекомендується приорати солому. Тоді надлишок азоту мікроорганізми використають для розкладення клітковини.

10. Тривале зберігання овочів при підвищених температурах також збільшує вміст нітратів, що особливо небезпечно.

Ці десять рекомендацій прості, загальновідомі для спеціалістів, однак новачкам стануть у пригоді.

Дотримання регламентів застосування азотних добрив у сільськогосподарських підприємствах контролюють санітарно-епідеміологічні станції, проектно-розвідувальні станції хімізації сільського господарства, районні агрохімічні лабораторії та токсикологічні пости. На жаль, у приватному секторі такого контролю немає. Що ж робити, коли придбали або виростили овочеву продукцію з підвищеним вмістом нітратів? Як хоча б частково позбутися шкідливої речовини в них? Ось кілька порад.

Відомо, що у різних органах рослин кількість нітратів неоднакова. Найбільше їх у судинно-провідній системі, яка розташована ближче до кореня. Наприклад, у листі петрушки, селери, кропу нітратів на 50—60% менше, ніж у стеблах і черешках; у суцвіттях цвітної капусти — на 70% менше, ніж у стовбурі; у листових пластинах білоголової капусти на 40% менше, ніж у потовщених черешках цих листків і на 60—70% — порівняно із стеблом. У зовнішній частині коренеплода моркви нітратів на 80% менше, ніж у серцевині, а в огірках та редисці — навпаки, поверхневі шари продукції мають на 70% більше, ніж середні. Тут обов'язково слід зрізати хвостики. У динь і кавунів також не варто згризати м'якуш аж до самої кірки. Звичайне миття й очищення овочів знижує вміст нітратів на 20—30%.

Дворазове вимочування у воді листя петрушки, кропу, салату також зменшує вміст нітратів на 20%. Щоб зменшити на 30—35% наявність нітратів у моркві, столових буряках, капусті, достатньо їх порізати і 30—40 хвилин потримати у чистій воді, краще в проточній. Одне лише очищення й промивання бульб картоплі зменшує в ній вміст нітратів у 2—3 рази. Слід нагадати, що зелені овочі і фрукти мають більше нітратів, ніж стиглі.

Під час варіння овочів (картопля, морква, буряки) нітрати переходять у відвар, ось чому доцільно через 30—40 хвилин варіння вилити його, з ним відійде до 80% нітратів. До речі, у країнах Європи скрізь, де готують страви з картоплі і овочів, це стало обов'язковим запобіжним правилом.

Салати із свіжих овочів краще споживати відразу після приготування. Тривале зберігання в холодильнику сприяє розмноженню мікрофлори, яка прискорює перехід нітратів у нітрити. А багаторазові зміни температур (з холодильника на стіл і навпаки) різко підсилюють цей процес.

Якщо в картоплі, овочах, баштанних культурах кількість нітратів більша допустимих рівнів в 1,1—2 рази, то такі продукти ще можна вживати, скориставшись попередніми порадами. Одночасно слід обов'язково споживати продукти без нітратів, щоб максимально роззосередити їх у раціоні. Проте дітям забруднених продуктів споживати не слід. Такі продукти не сушать, а от консервувати їх можна, але потім маринад чи розсіл треба злити. І ще одна порада: ніколи не переїдайте, овочі не варто споживати донесхочу. Наш організм відчуває потребу й норму, прислухайтесь до нього!

Споживаючи овочі з хлібом, ми також захищаємося від нітратів. Справа в тому, що у злакових культур, з борошна яких випікається хліб, є глютамінова кислота, яка під впливом ферментів перетворюється в глютамін, а він здатний забирати з організму людини «зайвий» азот (нітрати) і легко виводити його.

Не хочеться, щоб після прочитаного у читачів склалася думка, ніби ми заспокоюємо їх, захищаємо чи критикуємо «хімію». Шкідливі наслідки від неї, безперечно, можливі. Але ж винні тут не хімічні засоби, а ті, хто з ними нерозумно поводиться.

В. О. Зубрицький,
кандидат с.-г. наук,
О. Г. Сухомуд,
лаборант
(Уманський
сільськогосподарський інститут)

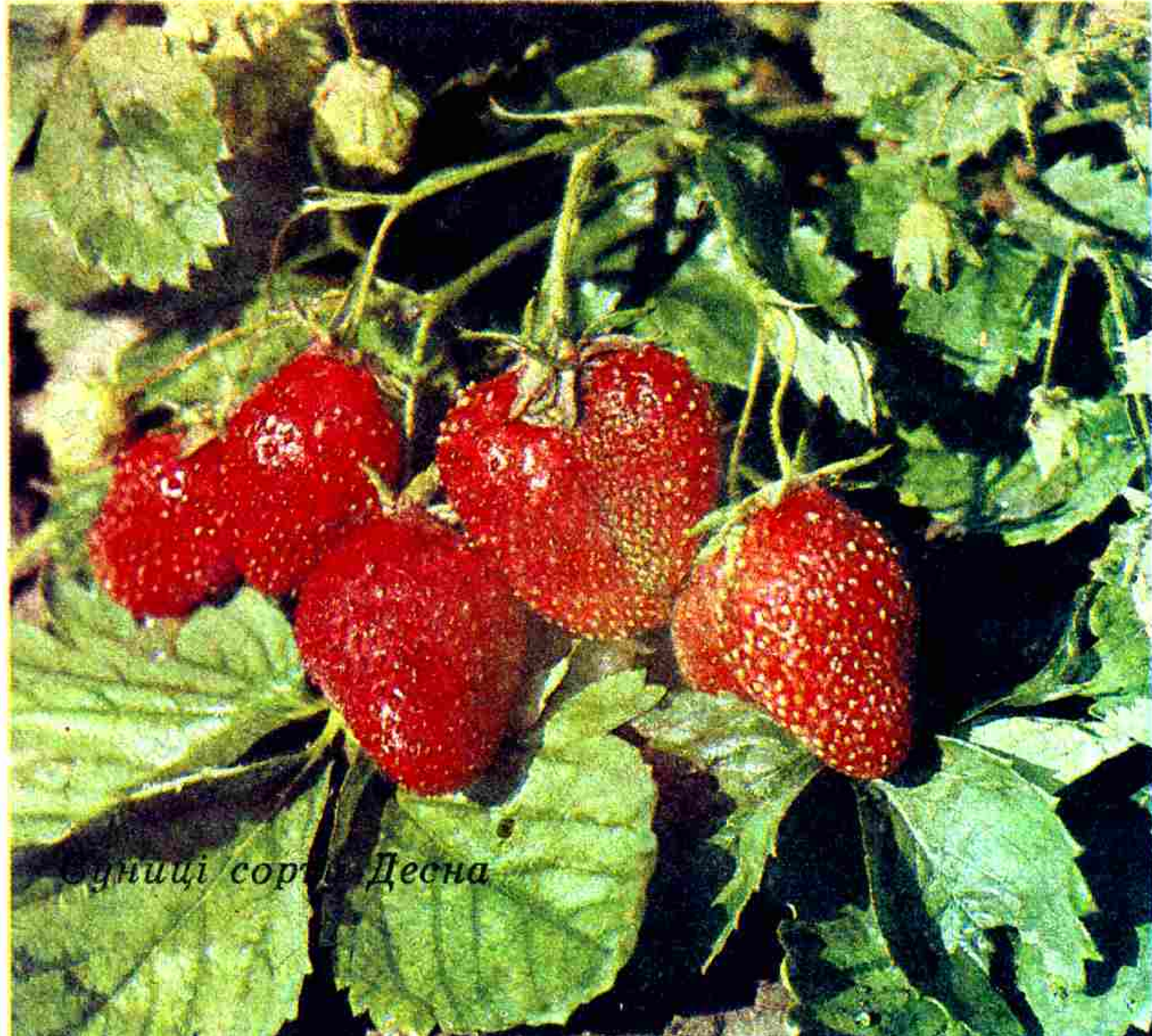
Служба взаємодопомоги

Близько п'яти років хворію на парадонтоз зубів. Деякі уже хитаються. Щиро дякуватиму усім, хто порадить, як лікуватися народними методами.

Л. С. Вербицька,
349841, Луганська обл.,
Кремінський р-н, с. Барвінкове,
вул. Гагаріна, 14, кв. 5

Пише вам учень одинадцятого класу. Хочу розповісти про свою турботу. Я дуже худорлявий і хоч прагну їсти багато, ефекту це не дає. Сподіваюсь, що з-поміж читачів знайдуться такі люди, які порадять через журнал, що мені робити.

М. Микола,
Миколаївська обл.

Суниці сорту Десна

Ходімте в сад

Суничні грядки на Запоріжжі

Які сорти суниці районовані на Запоріжжі, які з них найкраще вирощувати в південних районах області?

С. В. ОПРИШКО, м. Мелітополь

Суниця садова великоплідна — дуже пластична культура, її вирощують на всіх континентах земної кулі. Повсюдне її поширення зумовлене привабливим виглядом, високими смаковими якостями, лікувальними властивостями, скороплідністю, високою врожайністю, легкістю відновлення плантації, довговічністю (окремі плантації можуть плодоносити 10—15 років).

В Україні суницю культивують скрізь, але природно-кліматичні умови різних зон нерівноцінні для її вирощування. Лімітуючим фактором насамперед є волога. Щодо цього умовно розрізняють чотири грунтово-кліматичні зони: достатнього зволоження; малопосушлива; посушлива; дуже посушлива.

Запорізька область розташована в двох зонах: посушливій — північна частина області з місячною нормою опадів 400—450 мм та дуже посушливій — південні райони, де випадає менше 400 мм на місяць. Без поливу суниця тут росте дуже погано, одержувати високі промислові врожаї практично неможливо.

У Запорізькій області районовані ранні сорти суниці Десна, Мелітопольська рання, Львівська рання; середніх строків достигання — Історчнік, Фестивальна; пізній сорт Зенга Зенгана.

Десна — новий сорт Інституту садівництва УААН, виведений схрещуванням сортів Неслухнянка та Редкоут (селекціонери К. М. Копань та В. П. Копань). Один з найвеликоплідніших ранніх сортів. Рослини середньорослі, добре облиствені, високоврожайні.

Ягоди великі, тугі, дружно достигають, середня маса 11—16 г, перші ягоди більші — 30—35, у рік першого плодоношення — до 50 г. Плоди темно-червоні, блискучі, з світлими сім'янками на поверхні. За формою перші ягоди широко-конічні, наступні видовжено-конічні, однотипні. М'якуш щільний, ароматний, кисло-солодкий. Вміст цукру 7,8—8,8%, кислот 0,5—0,75%, вітаміну С — 56—76 мг%. Достигають раніше від інших сортів, наприклад від Київської ранньої на 1—3 дні.

Сорт перспективний для отримання ранніх врожаїв з використанням плівкового укриття, добре окупає додаткові витрати. Стійкий проти борошнистої роси та гнилі.

Сорт також районований у Київській та Івано-Франківській областях.

Мелітопольська рання — виведений селекціонерами Є. Є. Шліпер та Л. І. Боборико в Мелітополі від схрещування сортів Рощинська з Маршалом.

Рослини зимо- і посухостійкі, середньорослі, густо вкриті листям. Квітконоси розташовані на рівні листків або трохи вище. Цвітіння триває 30 днів. Листя та плоди грибковими хворобами не уражуються.

Плоди темно-червоні, видовжено-конічні, перші масою до 20 г, пізніші — дрібніші. М'якуш червоний, запашний, соковитий, кисло-солодкий. Достигають ягоди в кінці травня — на початку червня, досить транспортабельні.

Львівська рання — виведений на Львівській дослідній станції Інституту садівництва схрещуванням сортів Коралова-100 та Київська рання (селекціонери К. М. Копань та В. П. Копань).

Кущ середнього розміру, розлогий. Квітки білі, великі, двостатеві. Квітконоси трохи піднімаються над листям. Суцвіття напіврозлоге, багатоквіткове.

Сорт великоплідний, середня маса ягід 9—15 г, інколи 30 г. Вони кисло-солодкі, за формою тупокінцеві з шийкою. Ягоди червоні та яскраво-червоні, блискучі. Вміст цукру 5,3—5,6%, кислотність 0,5—0,8%. Дегустаційна оцінка 4—4,5 бала. Сорт десертний, придатний до технічної переробки.

Стійкий проти сірої гнилі і білої плямистості, зимостійкий. Отриманню раннього врожаю ягід сприяє розміщення насаджень на південних добре захищених схилах.

Сорт районований у 19 областях України. Недоліки: схильність до ураження суничним та павутинним кліщами.

Історчнік — виведений в Інституті садівництва схрещуванням сортів Покахонтас і Гренадір (селекціонери К. М. Копань та В. П. Копань).

Сорт інтенсивного типу, високоврожайний, ягоди щільні, великі. Кущі високі, середньооблиствені, швидко заповнюють рядки, багаторіжкові. Квітконоси високі, товсті, міцні, суцвіття дихазіальні, компактні, багатоквіткові. Плодоніжки довгі, перші плоди зрізано-ширококонічні, часто здвоєні, наступні видовжені, конічні з шийкою. Мають хороший товарний вигляд, яскраво-червоні, блискучі.

Маса перших ягід 37—44 г, у перший рік плодоношення — до 60 г, середня маса 13—17 г, щільні. М'якуш оранжево-червоний, соковитий, міцний, ароматний, кисло-солодкий. Сім'янки середньовдавлені в м'якуш. Вміст цукру 7,0—8,1%, кислот — 0,9—1%, вітаміну С — 68,4—78,6 мг%.

Транспортабельність ягід середня.

Сорт районований також у Вінницькій, Волинській, Київській, Миколаївській, Сумській, Черкаській областях. Стійкий до грибкових захворювань.

Фестивальна — виведений на Павлівській станції ВУР схрещуванням сортів Обільна і Прем'єр (селекціонер Ю. К. Катинська). Кущ високий, густооблиствений, компактний. Квітконоси ростуть до рівня листя або нижче, товсті, малорозлогі. Квітки двостатеві.

Сорт середнього строку достигання. Ягоди першого збору великі (до 36—40 г), останнього дуже малі, середня маса 10—12 г. Перші ягоди овальні, дещо сплюснуті з двох боків, з довгастими рівчачками, наступні довгасті з майже заокругленою верхівкою. М'якуш ніжний, соковитий, червоний. Насіння темно-червоне, трохи вдавлене в м'якуш.

Вміст цукрів 5,7%, кислот — 1,1%, вітаміну С — 73,5 мг%.

Сорт високоврожайний, зимостійкий, вимогливий до вологи.

Недоліки: схильність до вертицильозного в'янення та до ураження борошнистою росою, кліщем, нематодою.

Зенга Зенгана — іноземного походження (ФРН), виведений схрещуванням сортів Марке і Зігер.

Сорт середньопізнього строку достигання, зимостійкий. Кущ високий, компактний, густооблиствений. Квітконоси розміщені врівень з листям, суцвіття компактні з тонкими довгими квітконіжками. Квітки середнього розміру, двостатеві.

Ягоди клиноподібні або округло-конічні, часто вугласті, темно-червоні, блискучі, із заглибленими в м'якуш сім'янками. М'якуш темно-вишневий, солодко-кислий, ароматний.

Сорт високоврожайний, стійкий до бурої плямистості. Придатний для технічної переробки, має високі адаптивні властивості.

Заслуговують на увагу в південних районах Запорізької області також сорти Кримська рання, Кримчанка, Ясна, Салгірська, вони особливо добре вдаються на поливних ділянках.

Подовжити період споживання свіжих ягід можна, культивуючи ремонтантні сорти, які в умовах Запорізької області плодоносять протягом п'яти-шести місяців.

Звичайна суниця закладає плодові бруньки лише в умовах короткого дня (10—12 год) та понижених температур вночі. На Україні це буває у серпні-вересні. Ремонтантна суниця здатна при довгому дні (16—17 год) в літні місяці формувати плодові бруньки, які влітку швидко розвиваються — за 2—3 тижні. Перший урожай у ремонтантних сортів достигає тоді ж, як і в звичайних, але він невисокий, лише 20—30% від повного врожаю. Зате у серпні, вересні і навіть жовтні вони дають ще 70% врожаю. Ці сорти садять рідше, ніж звичайні (80×40, 80×30, 80×20 см).

У зв'язку з довгим періодом плодоношення ремонтантні суниці особливо вибагливі до забезпечення вологою та поживними речовинами.

З ремонтантних сортів найврожайніший **Гора Еверест.** Кущі низькі, добре зимують під сніговим покривом, ягоди масою до 20 г. Сорт краще плодоносить, коли вуса не обривати, а дати можливість їм укорінитись, щоб вони живили рослину.

Сорт **Ада** рано достигає, зимостійкість середня. З четвертого року ягоди значно дрібнішають, тому через кожних три роки потрібно пересаджувати плантацію. Дуже пошкоджується кліщем та білою плямистістю.

Сорт **Невичерпна** відзначається високою врожайністю і гарними смаковими якостями. Проте пізно закладає квітконоси, відтягуючи друге плодоношення, через що багато ягід восени не встигає достигнути. Дуже уражується борошнистою росою.

В. Г. Лисанюк,
доктор с.-г. наук

...І на Полтавщині

Суниці вирощую протягом багатьох років. За цей час випробував понад 20 сортів. Нині в моїй колекції 12 сортів та 1 гібрид суниці з полуницею. Перевагу віддаю урожайним, великоплідним сортам, стійким до хвороб. Вирощую звичайні і ремонтантні сорти.

Розсаду висаджую протягом серпня-вересня. Чим раніше це зробити, тим краще приживляться рослини, закладуться квіткові бруньки і врожай наступного року буде більшим.

За 1—2 місяці до садіння розеток суниці готую грунт. На ділянці вношу з розрахунку на 1 кв. м 10—15 кг перегною, півлітрову банку попелу, 40 г суперфосфату та 20 г калійних добрив. Все це рівномірно розподіляю і глибоко перекопую грядку, потім розрівнюю граблями. Розмножую суниці лише вусами, бо при розмноженні насінням багато рослин не зберігають материнських ознак.

Суниці висаджую рядками з відстанню між ними 70 см, а в рядку між кущами 30—40 см. Копаю ямки 10×10 см, розправляю коріння, поливаю (2—3 л води на кущ), засипаю грунтом й ущільнюю його. Головне під час садіння, щоб точка росту була на рівні поверхні грунту, а не присипана чи піднята. Висаджені рослини регулярно поливаю протягом двох тижнів, аж до їх приживлення. За сонячної, спекотної погоди кущі притінюю, накриваю їх газетами чи ящиками з щілинами. Подальший догляд у рік висаджування полягає в поливах, видаленні бур'янів та розпушуванні грунту.

Через місяць після садіння рослини підживлюю розчином коров'яку, розбавленого водою у співвідношенні 1:8. Весною наступного року зрізую усе старе листя, молодого не чіпаю. Обробляю 2%-ною бордоською рідиною й підживлюю коров'яком. Вдруге підживлюю після появи квітконосів.

У міру відростання вусів видаляю їх не в кожному міжрядді, а через одне, залишаючи на рослинах по 2—3 кращих. Залишені вуса дають розетки, які, укорінюючись, заповнюють молодими рослинами міжряддя. Так утворюються стрічки суниць шириною 70 см і з міжряддями теж 70 см.

Під час цвітіння грядку мульчую шаром тирси або листям, що перегнило. Щоб приготувати мульчу, складаю його в компостну купу. Шар листя зверху посипаю суперфосфатом, попелом і зволожую, потім знову шар листя, присипаний суперфосфатом та попелом і т. д. Щільно накриваю купу, щоб не потрапило світло. За 2—3 роки листя повністю перегниває, утворюється однорідна маса, яка придатна для мульчування. Коли використовую мульчу з листя, кількість підживлень зменшую до 1—2 замість трьох. Підживлюю суниці рано навесні, після появи квітконосів, а також після збирання врожаю та обрізування листя.

Після повного збирання врожаю зрізую листя, вигрібаю його й спалюю. Потім паяльною лампою або газовою горілкою обробляю кожний кущ, грунт біля нього, а також усі міжряддя. Обробка полум'ям протягом 5—7 сек ніякої шкоди кущам не завдає. Після цього грядка суниць стає чорною. На ділянці днів 2—3 нічого не роблю. Потім поливаю кожний кущ, розпушую грунт у стрічках, а міжряддя перекопую. Ще через 5—7 днів з'являються листочки. У цей час лише поливаю. Через 15—25 днів листя на кущах відростає. Потім підживлюю розчином коров'яку чи пташиним послідом, розбавленим у співвідношенні відповідно 1:8 чи 1:20. Розчин використовую лише свіжий, забродити не даю. Весною наступного року роблю, як описано вище. Так вирощую звичайні сорти суниць. На одному місці у мене вони ростуть 5—6 років.

На грядці, де вирощую ремонтантні сорти, застосовую іншу агротехніку. Відомо, що ці сорти цвітуть і плодоносять протягом усього сезону, аж до морозів. Тому зрізувати листя, обприскувати хімічними препаратами та обробляти полум'ям не можна. Протягом літа ремонтантну суницю обробляю розчином марганцівки (2—3 г на 10 л води) та харчової соди (50 г на 10 л води). Рано навесні видаляю старе листя і обприскую розчином нітрафену (200 г на 10 л води) чи 3%-ною бордоською рідиною. Пізно восени також обробляю суниці цими препаратами. У подальшому догляд такий, як і за звичайними суницями,— розпушування грунту, видалення бур'янів, поливи, підживлення.

З усіх сортів перевагу віддаю Московській ювілейній (Машенька). Цей сорт більш урожайний, окремі ягоди досягали 80—100 г. Подобається також сорт Фестивальна, високоврожайний, плоди високої якості, транспортабельні, масою до 40—80 г. Маю цікавий новий ранній сорт Сигнал. Саджанці одержав від краснодарського агронома-селекціонера Лихоносова. Квітконоси висотою 35—40 см, сорт стійкий до хвороб. Проходить випробування. Чудовий також ремонтантний сорт цього селекціонера Диво Лихоносова. Кущі плодоносять до самих заморозків, вуса 1—3 порядків також дають повноцінний урожай. Плоди розміром з волоський горіх, високої якості.

Сорт Рапелла також дає до трьох урожаїв за сезон, високоврожайний, стійкий до хвороб. Що важливо — переносить затінення, дає гарний урожай навіть під деревами, кущами. Крім того, вирощую непогані сорти Талісман, Зенга-Зенгана, Богота, Женева, Гора Еверест та інші.

Чудово зарекомендувала себе земклуніка — гібрид суниці з полуницею. Маю сорт Пенелопа. Ягоди досягають 20—30 г, солодкі, з приємним смаком полуниці. Врожайність добра, сорт стійкий проти хвороб. Якщо когось з читачів зацікавлять детальні рекомендації з агротехніки вирощування суниць, я в міру своїх можливостей відповім, але при цьому не забувайте надсилати підписані конверти (повністю оплачені) для відповіді.

І. І. Янко,
315610, Полтавська обл.,
Миргородський р-н, с. Попівка

АКТИНІДІЯ:

вивчаємо вітчизняні сорти

Столичні юннати розпочали вирощувати і розмножувати малопоширені плодоягідні культури. Найкращих результатів досягнуто у розмноженні актинідії вітчизняних сортів: Пурпурова садова та Київська гібридна, виведених у Центральному ботанічному саду м. Києва.

Сорт Пурпурова садова — елітний сіянець, вирощений і відібраний з інтродукованого насіння актинідії пурпурової, отриманого в 1958 р. з Пекінського ботанічного саду.

У кущів цього сорту міцні пагони. Листки великі, гладенькі, блискучі, черешок малиновий. Рослина дводомна, квітки одностатеві, великі. Цвіте в кінці травня — на початку червня. Ягоди циліндричної форми, масою 8—11 г, темно-рожеві, м'якуш темно-рожевий, солодкий, ніжний, приємний на смак. Плоди містять 7,6—9,58% цукрів, 0,9—1,46% кислот, 55—98,7 мг% вітаміну С. Достигають плоди у першій декаді вересня. Середня урожайність — 21—28 кг з куща.

Сорт Київська гібридна отриманий від схрещування актинідії виду аргута з актинідією пурпуровою. Рослини мають сильні ліани. Лоза сірого кольору з численними білими крапочками. Листки великі, округло-еліптичні, гладенькі.

Рослина дводомна, квітки одностатеві, білі, поодинокі, по 2—3 в суцвіттях. Цвіте на початку червня. Ягоди широкояйцеподібні, великі — 34×25 мм, маса 10—12 г, шкірка плода гладенька, зелена з бурими плямами. М'якуш соковитий, ніжний, червонуватий навколо насіння і біля основи плодоніжки, приємний на смак. Насіння коричневого кольору, дрібне (1 г важать 460 насінин). Достигають плоди на початку вересня. Урожайність — 10—18 кг ягід з куща.

Актинідію розмножували двома способами: насіннєвим та вегетативним — здерев'янілими живцями.

Насіння актинідії важко проростає. Тому перед висівом весною його потрібно стратифікувати протягом не менш як чотирьох місяців. З цією метою у другій декаді листопада із стиглих плодів вибрали насіння, перемішали з піском і тримали 20 днів у кімнатних умовах при температурі 18—22°С, періодично зволожуючи пісок. Це перший період стратифікації, після чого ящики з насінням переносили у підвал і тримали до другої декади березня, тобто до висіву.

Пікірувальні ящики заповнювали грунтовою сумішшю: дернова земля, перегній, пісок у співвідношенні 2:2:1. Поверх суміші насипали чистий річковий пісок (шаром 2—3 см), куди і висівали насіння на глибину 0,5 см. Посіви регулярно поливали, не допускаючи пересихання піску. Протягом дворічних спостережень дійшли висновку, що не можна загущувати посіви, бо рослини хворітимуть на чорну ніжку.

У фазі 3—4 листочків сіянці пікірували у ящики із грунтовою сумішшю, які тримали у теплиці, регулярно поливаючи рослини, до першої декади травня, після чого їх виставляли у притінене і захищене від північних вітрів місце для гартування. Коли минула загроза заморозків, а в наших умовах це кінець травня, рослини висаджували на навчально-дослідну ділянку. Сіянці в цей час досягають висоти 6—8 см. Під час висаджування вносили перегній і фосфорно-калійне добриво. Подальший догляд за рослинами полягав у розпушуванні і зволоженні грунту. Хворобами і шкідниками рослини не уражувалися.

Восени, після закінчення вегетації, сіянці сягали у висоту 10—20 см і мали по одному пагону. На зиму їх залишили у відкритому грунті, нічим не вкривали. Перезимувало 90% рослин. Наступного року приріст пагонів становив до 40 см. Для удосконалення своїх знань і навичок експерименти з насіннєвим розмноженням актинідії продовжимо і в наступні роки.

З метою отримання сортового матеріалу провели і вегетативне розмноження актинідії. Здерев'янілі пагони жіночих і чоловічих форм довжиною 70—80 см нарізали у грудні і зберігали у вологому піску у прохолодному приміщенні при температурі плюс 1—3°С. У другій декаді березня нарізали живці довжиною 10—15 см з 3—5 бруньками і на добу замочували у розчині стимулятора росту — гетероауксину. Живці висаджували у ящики розміром 80×80×20 см, які заповнювали поживним грунтом (нижній шар) і піском (верхній шар). Живці садили у вологий пісок на глибину 8—10 см під кутом 45°, після чого заносили в теплицю.

На початку травня ящики з укоріненими живцями виносили у затінені місця для ґартування. Наприкінці травня, коли минула загроза заморозків, частину рослин вибрали з ящиків і висадили на навчально-дослідну ділянку. Догляд такий самий, як і за сіянцями.

Іншу частину саджанців залишили в ящиках, щоб з'ясувати, як впливає пересаджування у відкритий грунт вкорінених у теплиці рослин на приріст вегетативної маси.

У листопаді підбили підсумки дослідів. Встановлено, що при розмноженні здерев'янілими живцями вони в умовах теплиці вкорінюються на 60—63%; найбільший приріст (довжина лози) до 90—110 см мали окремі екземпляри, а в середньому він становив 40—60 см у рослин, яких не пересаджували у відкритий грунт; у цих рослин була також сильніша коренева система; живці, які висаджувались для дорощування у відкритий грунт, мали максимальну довжину лози лише 35—40 см.

Л. О. Матієнко,
методист с.-г. відділу УДЕНЦ

Служба взаємодопомоги

У журналах № 9 за 1992 р. і № 5—6 за 1993 р. багато розповідається про актинідію, але рецептів виготовлення варення, джему тощо з її ягід немає. А технологія кулінарії, гадаю, для різних ягід неоднакова.

Отже, прошу господинь поділитися досвідом приготування компоту, варення, джему, желе, повидла тощо з ягід актинідії.

Н. Ф. Лозинська

Із стиглих плодів актинідії готують варення, компоти, соки, їх можна перетирати з цукром, сушити.

Щоб приготувати варення, беруть не зовсім стиглі плоди, перебирають, миють. Потім 1 кг цукру розчиняють у 150 г води і одержують сироп. Миті плоди занурюють у киплячий сироп, кип'ятять 3—5 хв, знімають з вогню і залишають на 6—8 год. Після цього варення доварюють на невеликому вогні протягом 20 хв. Варення буде із специфічним смаком, золотисто-коричневого кольору, ягоди не розварені.

Для компоту ягоди миють і перебирають, потім кладуть у скляний посуд місткістю 0,5—1 л, двічі заливають киплячим сиропом (250—300 г цукру розчиняють у 1 л води) і герметично закривають.

Сік готують із стиглих ягід. Їх миють і вичавлюють сік. Нагрівають його в емальованій каструлі до 80°С, розливають у прокип'ячені банки і герметично закривають. Зберігають у холодильнику або погребі.

Ягоди актинідії можна перетерти з цукром. Стиглі ягоди добре промивають перевареною водою, злегка підсушують і перетирають з цукром (на 1 кг ягід 1,5, можна 2 кг цукру). Одержану масу викладають у півлітрові або літрові банки, герметично закривають. Зберігають при температурі не вище 15°С. Це гарантує повне збереження вітаміну С.

Сушать ягоди в духовці при температурі 50—60°С. У сушеному вигляді вони зовні нагадують ізюм, на смак кислуваті. Зберігають їх пресованими у целофані.

Переважна більшість садівників України вирощує сади на сильнорослих підщепах. Плодові дерева тут можуть рости багато десятків років і сягати солідних розмірів як у висоту, так і в діаметрі. Але у сильнорослих дерев є така особливість: період продуктивного плодоношення в 2—3 рази менший від їхньої довговічності. Так, довговічність культурної яблуні в середньому 45—60 років, а тривалість продуктивного плодоношення лише 25—35, у груші ці показники становлять відповідно 50—70 і 30—40 років, у вишні — 25—30 і 15—20, у черешні — 50—60 і 20—25, у сливи — 30—60 і 15—20 років.

Нерідко, коли дерево перестає давати урожай, садівник береться за сокиру, щоб вирубати і викорчувати його, а на заміну посадити саджанець. І не зважає на те, що

Прийоми зрощування компонентів загальноприйняті для плодових порід: формуючи конус щеплення, робимо підставку верхівки одного пагона косим зрізом у бічний зріз суміжного пагона, потім підставку косим зрізом верхівки однієї пари пагонів у бічний зріз верхівки суміжної пари і т. д. Подібні ланки можуть складатися і з трьох пагонів. У кінцевому підсумку з усіх верхівок пагонів завжди залишається одна. Якщо вона сортова, то їй відводиться роль лідера, а якщо ні (заради економії перещеплення можна робити й не сортовими живцями), то до неї щепимо живець з трьома бруньками облюбованого садівником сорту звичайним копулюванням. Для зрощування конуса із стовбуром чи пеньком основу кожного пагона щеплять за кору косим зрізом з сідельцем. Усі зазначені операції щеплення виконують за один раз.

«ХІРУРГІЯ» У СТАРОМУ САДУ

штамб, стовбур, гілки цього дерева не пошкоджені і цілком життєздатні.

Дещо продовжити продуктивний період плодових дерев можна омолоджуючим обрізуванням, видаляючи деревину тих порядків росту і галуження, у котрих ростові процеси пригнічені. Але виграш від омолодження невеликий — 3—5, максимум 5—7 років (залежно від породи, віку дерева, грунтово-кліматичних умов), а трудомісткість виконуваних операцій значна.

А чи не краще перещепити плодове дерево? Для цього можна скористатися одним з трьох способів: щеплення в сучки скелетних гілок 2—3-вічковими живцями; щеплення у стовбур чи пеньок таких самих живців; щеплення в сучки скелетних гілок, стовбур або пеньок однорічних пагонів з одночасним зрощуванням їх верхівок так, щоб отримати один лідер.

Перші два способи давно відомі і мною також випробувані, третій — це моя новинка, яку я вже багато років використовую, а публікую вперше.

Щеплення в сучки у віковому відношенні близьке до омолоджуючого обрізування на багаторічну деревину, бо допускає використання тільки тих сучків, діаметр яких не перевищує 10 см для сім'ячкових порід і 7 см для кісточкових.

Щеплення у стовбур чи пеньок не зумовлюється їхніми розмірами. Але на власному досвіді переконався, що ці способи привабливі тільки теоретично, на практиці ж вони мають значні недоліки: велика трудомісткість самого щеплення; необхідність регулярного кріплення живців і ростучих з них пагонів від поламок вітром, птахами тощо; багаторічні неодноразові обрізування, щоб уникнути загущення крони; обмеженість у виборі доцільного щепленому сорту типу крони і т. д. Особливо ці недоліки відчутні при щепленні живців у стовбур чи пеньок. Щоб запобігти відмиранню якої-небудь ділянки кори, на багаторічний стовбур чи пеньок необхідно щепити десь 6—9, а то й 12 живців. Кожен з них прагне утворити стовбур і при цьому зберегти вертикальний напрямок росту. В результаті виходить велика «мітла», здатна розвалитися в різні боки, якщо не закріпити кожний стовбур до кілка або не скріпити всіх їх стяжками і обручем. Переведення частини таких стовбурів у похиле положення, як правило, закінчується тим, що вони відламуються при основі.

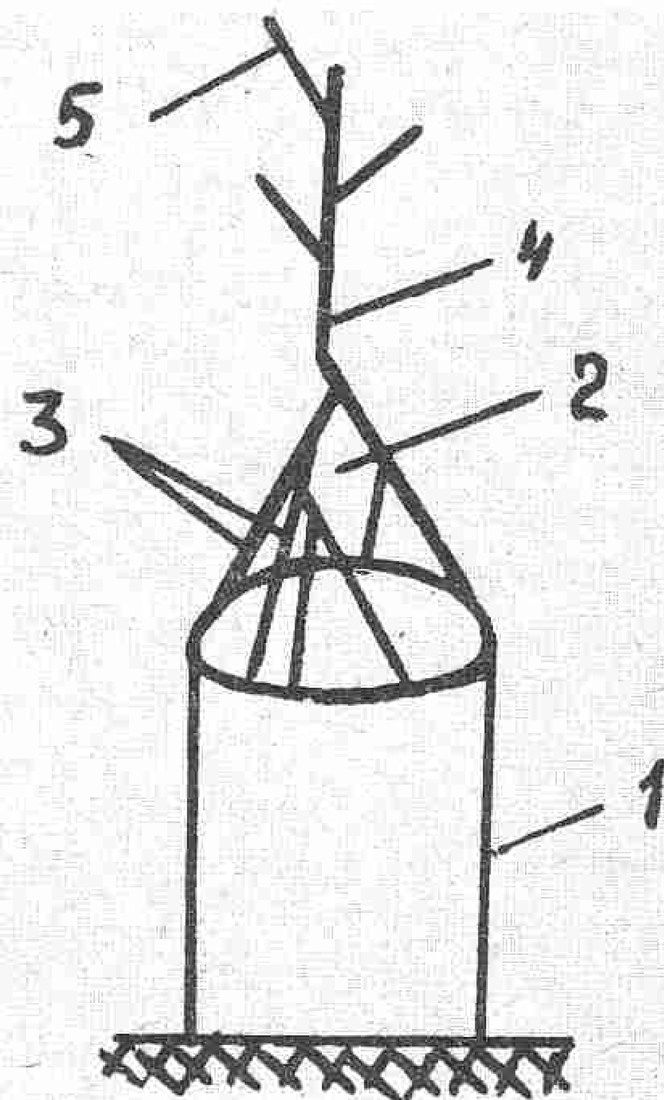
Третій спосіб, котрий я пропоную, цих недоліків позбавлений. Схематично він показаний на рисунку, де 1 — підщепа (життєздатний стовбур чи пеньок); 2 — прищепа (конус із зрощених верхівками однорічних пагонів); 3 — однорічні пагони, щеплені за кору; 4 — центральний провідник-лідер; 5 — пагони майбутньої крони на першому році життя.

Процес приживлювання конуса до підщепи триває близько трьох тижнів. В результаті утворюється міцна конструкція, котра дає змогу сформувати нову крону, аналогічну посадженому саджанцю.

Прикладом може слугувати відновлена крона яблуні Сніговий кальвіль (див. фото). Вік дерева в рік відновлення крони становив 37 років, діаметр пенька в місці зрізу — 29 см. Через 10 років діаметр пенька становив 35 см, діаметр центрального провідника (штамба нової крони) — 16 см.

Запропонований мною спосіб щеплення можна використати не тільки для яблунь, а й для інших плодових порід. Я щепив так само грушу, вишню, черешню, сливу.

Серцевинна гниль невеликих розмірів не є перешкодою для використання штамба як підщепи.

Її треба розчистити і запломбувати цементним розчином.

У перші 1—2 роки після описаних «хірургічних» операцій найбільшу увагу необхідно приділяти конусу щеплення: максимально сприяти збільшенню листкової поверхні на нових пагонах (за винятком кронових) шляхом прищипування їхніх верхівок протягом літа; послаблювати в міру потреби ізоляційну стрічку у верхній частині конуса протягом осені і наступної весни; поновлювати пластилін у місцях з'єднання компонентів щеплення.

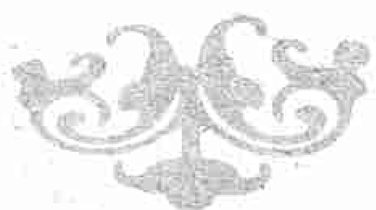
Особливо важлива перша операція для підтримування асимілянтами листків кореневої системи плодового дерева (то не біда, що пізні пагони не встигнуть здерев'яніти і взимку вимерзнуть, адже їх рано чи пізно потрібно буде видаляти).

Дуже бажано уважно доглядати протягом 3—5 років за спиляною поверхнею пенька, щороку обробляти її антисептиком і змащувати садовим варом. А коли вона обросте валиком калюсу, утворивши блюдце, його слід запломбувати цементним розчином. І на завершення потрібно побілити пеньок і конус з пульверизатора.

За один робочий день запропонованим мною способом можна перещепити не менше трьох плодових дерев. Але для цього необхідно завчасно підготуватися. Я необхідну кількість однорічних і одномірних пагонів нарізую у лютому-березні; ще взимку десь наполовину зрізую крону підщепи (решту зрізую весною у день перещеплення); заготовляю пластилін, садовий вар, поліхлорвінілову ізоляційну стрічку, зо два десятки на кожну підщепу тоненьких 10-міліметрових цвяхів, стрічки з тканини довжиною 2—3 м і шириною 2—3 см, фарбу для побілки; слід також нагострити ножівку і ніж для щеплення.

Ці поради адресую насамперед тим садівникам, у котрих вже настав або наближається строк заміни дерев у саду, зокрема О. Єфімовій з с. Корначівки Тернопільської області (запитання в «ДСГ» № 8 за 1992 р.).

В. П. СУЩЕНКО,
310015, Харків-15,
вул. Верхньо-Гієвська, 144

Поради молодому садівникові

Інженер за фахом В. В. Вінтер з м. Слов'янська Донецької області 30 років присвятив аматорському садівництву. За цей час пізнав усі секрети улюбленого заняття, набув майстерності і багатющого досвіду. Про це він цікаво, доступною літературною мовою розповів у своїй невеличкій книжечці «За ідеальним сортом».

Перший матеріал з цієї книги ми надрукували в «ДСГ» № 1 за 1994 рік під назвою «Грушевий конвейєр». За згодою автора продовжуємо публікувати окремі матеріали (з скороченнями) з його книги.

Як ви гадаєте, про що мріє садівник? Про те, щоб його сад був не гіршим, ніж у сусіда. Поспостерігайте: варто вам розпочати обрізування, як сусід теж бере секатор. Ви перекопали сад, можете не сумніватись, через пару днів ваша робота віддзеркалиться в сусідньому саду. Посадили ви дерево, а сусід вже на базарі вишукує щось краще. Садівник мріє прикрасити сад квітами, зробити сухі доріжки, спорудити гарну альтанку із зеленими стінками і великим чорним виноградом, грона якого звисали б з легкого перекриття. А ще мріє, щоб у саду росло багато груш, черешня була надрання, а ягоди найбільші, щоб красені-персики гірляндами звисали до землі, яблука були червоні-червоні, а рожеві грона винограду застеляли шпалери; щоб стояв у затінку волоського горіха високий і світлий будинок з верандою, в ньому — холодильник і телевізор, а поруч в яру дзюрчав струмок і співав соловейко. І мріям цим немає кінця. Але, повірте, не зустрічав я такого саду, щоб буквально все було в ньому.

Свій сад ми почали приводити до порядку відразу, як обзавелись ним у 1964 році. Він був хоч і молодим, але досить занедбаним. Родили яблука, якісь сливи, вишні. Груша тільки вступала в плодоношення. Молоді і зовсім недосвідчені були й ми, іноді за листям не могли відрізнити сливу від вишні, яблуню від груші. Не знали, що робити сьогодні, завтра, післязавтра. Коли, від якого шкідника і чим обробляти сад.

Купувати книжки, виписувати журнали. Читати, вивчати, пізнавати важку, іноді незрозумілу, часто суперечливу науку садівника. Такий зробили ми перший висновок. Бо без такої школи, без вивчення чужого досвіду нічого і мріяти про високі врожаї.

Сорт вирішує все

Перший урожай, який ми виростили, а вірніше — який нам подарував сам сад, сприйняли як диво природи. Вродило майже все: яблука, сливи, вишні, абрикоси, смородина, агрус і навіть виноград. І все за нашої цілковитої агрономічної безграмотності. А фрукти були соковиті, свіжі, стиглі, зовсім не такі, які приносили раніше з базару. Хоч, якщо чесно визнати, то й купували ми не все краще, а те, що дозволяла кишеня. Але коли уся родина — вічно голодна на фрукти і ягоди — трохи наситилась, а з губів зійшли солодощі винограду, відкрилися інші критерії. Виявляється, є виноград і крупніший, і привабливіший, і смачніший від нашого. А наші сорти Кабасія, Плавай, Мурведер уже застарілі та й раніше не належали до еліти. Уже тоді я зробив для себе висновок: сорт вирішує все. У рослинництві це опора, на яку варто сміливо спиратися. Так я вийшов із саду і ступив на багатокілометрову дорогу за кращими, ідеальними сортами.

Роздивись навкруг себе

Для затятого садівника велике задоволення їхати куди-небудь за тисячу кілометрів і повертатись додому з найціннішим вантажем — живцем в прозорому кульку, упакованому так, що жодна брунька не відпаде, якщо навіть пакунок потрапить під гусеницю трактора. Бо чогось так працює наша свідомість, що, пізнаючи навколишній світ природи, вважаємо, що чудових яблунь, цінних сортів груш, винограду в на-

шій окрузі немає і жадібно вишукуємо згадування про ідеальні сорти на сторінках журналів. Потім засипаємо автора листами з усіх країн співдружності, слізно просимо.

Така практика склалась у нас тому, що, по-перше, негусто з ентузіастами-помологами, по-друге, маємо дефіцит періодичних видань, на сторінках яких можна було б ознайомитись з досягненнями садівництва і, по-третє, самі садівники переважно інертні і часто недалекоглядні — не бачать того, що росте поруч з їхньою садовою ділянкою. Цього не скажеш про колекціонерів. Вони рухливі, мобільні, цілеспрямовані і мають у своїх садах десятки цінних класичних сортів плодово-ягідних культур. Їхні казкові сади досконалі естетично, їхніми чудовими плодами, котрі в раціоні харчування займають чільне місце протягом цілого року, можна прикрасити будь-яку виставку. Але водночас у кожного є свої улюблені культури.

Так, колишній хірург Г. А. Сергієнко захоплювався грушею. В його колекції було близько 70 сортів. У монтажника С. П. Чижанова з Миколаївки — до 50 сортів яблунь і 40 груш. Тільки у трьох садівників налічувалось 140 сортів груш, 110 — яблунь, 30 — сливи, 40 — винограду. Після цього скажіть мені, будь ласка, куди і за чим потрібно ще їхати за тридев'ять земель, якщо майже все є у своєму місті.

До речі, слід зауважити, що така колекція сама в їхні сади не прийшла. Я, наприклад, багато листувався з спеціалістами науково-дослідних інститутів і ентузіастами, авторами книжок і статей, був у чотирьох інститутах садівництва і виноградарства в Артемівську, Києві, Ялті і Севастополі.

Після перших невдалих щеплень винограду я написав прохання до ряду інститутів, але через насування філоксери усі вони перебували на карантині. І як був здивований, коли у сусіда по саду Т. П. Петренка знайшов сорти, які просив в інститутах. Тож на третій рік, в 1967 році, роблю відчайдушний крок, зрізую 26 кущів винограду і щеплю такі сорти: Королева виноградників, Джура узюм, Катта-Курган, Німранг, Мускат узбекистанський, Жемчуг Сабо, Карабурну, Рожевий велетень. Кращих за ці сорти на той час важко було відшукати. Удача мені посміхнулась. Щепи прижились на 24 кущах. П'ять років виноградник дарував мені відмінні грона великоплідних сортів. Мало хто вірив, що це виноград не завезений, а виріс у нашому Донецькому регіоні.

Природа промахів не терпить

Січень 1972 року був безсніжним, з вітрами і морозами. Стовпчик термометра падав до позначки мінус 30—32°С. Гола земля промерзла на півтора метра. На глибині залягання коренів температура знизилась до мінус 10—15°С.

Весною, ніби нічого не трапилось, ми відкрили виноград, підв'язали до шпалер лозу і з хвилюванням чекали зеленого пробудження. Минув квітень, настав травень, а лоза мовчала, не зеленіла, наче, крім тепла, чекала ще чогось. Вона висохла, ламалась, а у нас (так важко було змиритися з бідою) ще жевріла надія — адже повинні ж розпуститись бруньки заміщення!

Але дива не сталось. Виноградник загинув. З 60 кущів залишилося два. А скільки праці було вкладено! Руки опускались, коли відв'язував і зрізував мертву лозу. Потім довго не міг змусити себе її спалити, усе вважав себе в чомусь винним. Не зробив вологозарядкового поливу? Перевантажив кущі урожаєм? Мілко посадив саджанці? Недостатньо накрив лозу грунтом? Чи накрив лише грунтом, без утеплювача? Чи щось інше? Не ті сорти підібрав, не морозостійкі? Чи знехтував щепленням європейських культурних сортів на морозостійку підщепу? Але ж вимерзли і всі морозостійкі сорти Новочеркаського інституту. Що я недодумав, що недоробив, де понадіявся на щастя? Сподівався, що на моєму віку не буде таких морозів, котрі трапляються один раз на 80 років. То що я скажу сьогодні виноградарям? Не можна нехтувати жодним корисним прийомом, жодною дрібницею, бо природа цього не дарує.

В. В. Вінтер,
343212, Донецька обл.,
м. Слов'янськ,
пров. Чубаря, 8, кв. 16

Врахуйте при розмноженні горіха

Перш за все слід сказати, що кліматичні та погодні умови на нашій Буковині рік від року дуже різняться, а тому заздалегідь передбачити, чи буде сприятливим він для цієї культури, важко. А волоський горіх — культура досить вередлива. Справа в тому, що батьківщиною його є Середня Азія, де клімат тепліший, ніж у нас. Звідти він потрапив до Греції, а з неї до Валахії (теперішня Румунія). У сусідній Молдові розвивається вільно, а у нас у суворі зими підмерзає. Тому хочу допомогти тим, хто прагне самостійно отримати добрий садивний матеріал цієї культури.

Найважливіші елементи технології вирощування сіянців волоського горіха — підготовка насіння та строк висіву. Затрати праці й часу найменші, коли восени висіваємо стиглі плоди горіха безпосередньо у грунт. Глибина — 6—8 см, відстань у рядку 20—25 см. Непридатні для вирощування сіянців ділянки, що підтоплюються грунтовими водами. Великої шкоди посівам завдають миші-полівки та інші гризуни. Тому під шкілку треба вибирати місця на підвищеннях, де немає популяцій підземних гризунів. Засіяні ділянки слід позначити чи обгородити.

Але найкращим є весняний висів у грунт стиглих торішніх горіхів, заздалегідь пророщених у вологій тирсі за кімнатної температури (25—27°С) протягом 1—1,5 місяця. Обидва ці строки висіву не гарантують 100-процентного результату, але за достатньої (помірної) температури та вологості грунту схожість сягає 70—80%, що за наших умов є непоганим показником.

Третій спосіб — вегетативне розмноження літнім окулюруванням у відкритому грунті, яке здійснюють з другої половини червня по серпень включно, і зимове настільне щеплення у тепличних умовах з січня до квітня на підщепах — дичках горіха-аборигена. При цьому важливим є пристосування підщеп до місцевих умов, стійкість до низьких температур та до хвороб. Від цих факторів залежить вихід і якість саджанців, особливості їхнього росту і зберігання. Важливе ще одне: кращі живці для щеплення та вічкування треба брати з уже акліматизованих у даній місцевості дерев горіха, бо завезені з південних районів часто гинуть, не приживлюються. Живці для зимового щеплення заготовляють ще до настання морозів, а зберігають при температурі 0—5°С. Отже, через два, а найбільше три роки отримаєте повноцінні саджанці, придатні для пересаджування на постійне місце. Найкращими для цього є місця, що мають природне прикриття з північного боку — гора, будівлі, дерева, чагарникові насадження тощо, які захищатимуть горіхові дерева від вимерзання.

І. О. Любківський,
274003, м. Чернівці,
вул. Головацького, 36, кв. 34

Квітник

Порадуйте себе тюльпанами

Досягнення сучасної селекції подарували нам кілька тисяч сортів тюльпанів, з яких широко культивується майже 2500. Їхня різноманітність може задовольнити будь-який найвишуканіший смак та фантазію. Адже, крім відомих усім квітів келихоподібної форми, є такі, які нагадують папугу, бо мають екзотичні за виглядом пелюстки, або лілею — у пелюсток загострені та відігнуті, як у неї, кінчики. В інших — пелюстки увінчані голочками різної довжини, схожими на іній. Існують тюльпани, котрі мають багато пелюсток.

Про забарвлення ж можна говорити нескінченно, але важко знайти слова, які б передавали тонкі переливи кольорів та мерехтіння відтінків. Є тюльпани будь-якого, навіть найнеймовірнішого кольору — від білого до синього або чорного. Але багато й двоколірних: жовтий з яскраво-рожевим, насичений блакитний з білим, бузковий з червоним, жовтогарячий з фіолетовим, червоний із зеленим, білий з червоним — всіх не перелічити. Останнє досягнення селекціонерів — триколірні тюльпани!

Взагалі існує 15 чітко визначених класів цієї рослини. Вони розрізняються за формою квітки, строками цвітіння та деякими іншими ознаками. Різниця у строках цвітіння дає можливість квітникареві так підібрати сорти із різних класів, щоб милуватися розмаїттям квітуючих тюльпанів упродовж двох місяців, різниця за формою — мати абсолютно несхожі одна на одну квітки. А вже про розмаїття кольорів і говорити немає потреби!

Щоб кожної весни милуватись цими дивовижними квітами, треба знати основні методи їх вирощування. Ділянку під тюльпани відводять сонячну, затишну, рівну, без блюдець, де навесні може застоюватися вода. Бажано, аби ділянка була дренована, а грунтові води залягали на глибині більше 60 см. Тюльпани не особливо вибагливі до грунтів, але все ж краще розвиваються на супісках та суглинках. Якщо ж вирощувати їх на важких суглинках, треба поліпшити структуру грунту, додавши, наприклад, тирсу. Завдяки цьому навіть «закам'янілий» грунт зробите пухким, а посипавши грядки зверху, захистите ділянку від бур'янів, яким тирса не дає розвиватися. Не завадило б додати до важкого грунту і річковий пісок. З торфом треба бути дуже обережним, бо навіть найменше перевищення дози може призвести до того, що цибулини тюльпанів «згорять». Суглинки треба частіше, ніж супіски, розпушувати, щоб краще вбиралась вода. Не придатні для тюльпанів кислі грунти. Їх потрібно вапнувати або нейтралізувати молотою крейдою.

Садити слід тільки здорові цибулини. Не шкодуйте за хворими, відразу викидайте їх, щоб не занести в грунт інфекцію. Не зайвим було б перед висаджуванням (як і після викопування) для профілактики різних захворювань протруювати цибулини фунгіцидами. Навіть якщо ви знайдете (що нині дуже важко) щось із таких препаратів, то ні в якому разі не перевищуйте дозу, бо не просто пошкодите, а знищите садивний матеріал. Скористайтеся краще перманганатом калію. Зробіть насичений, темного кольору розчин і на кілька хвилин занурте в нього цибулини, потім просушіть.

Якщо у період квітування на ділянці з'явилась «строката» квітка, що не відповідає опису за каталогом, її треба якнайшвидше знищити. З цією ж метою — не допустити поширення хвороб — кожну квітку слід зрізувати новим лезом або ретельно стерилізувати ніж.

Тюльпани бажано висаджувати з середини вересня до середини жовтня при температурі грунту 6—9°C, щоб вони встигли до заморозків укорінитися. Глибина садіння має бути втричі більша від розміру цибулини. Якщо є змога, слід тюльпани чотири рази на рік підживити. Але початківцям краще кілька років добрив не вносити, поки вони досконало не вивчать цю культуру. Строк першого підживлення — кінець березня — початок квітня, другого — кінець квітня, третього — період цвітіння, четвертого — після того, як тюльпани вже відбуяли. Найкраще використовувати для цього водний розчин гною, можна калійну селітру, під час останнього підживлення — фосфорно-кислий калій або суперфосфат та хлористий калій. Але все добре тільки в міру. «Перегодовані» цибулини гірше визрівають, під час зберігання частіше уражуються хворобами: на їх поверхні з'являються тріщинки, через які легко проникає інфекція.

Найкраще викопувати тюльпани щороку (різні класи у

різні строки), коли частково пожовкне і підсохне листя. Дітки краще рік-два не викопувати. Щоб допомогти дрібній цибулинці набути більшого обсягу без шкоди для генотипу, треба на 2—3-й день цвітіння обережно зірвати головку квітки. Бажано не порушувати термінів викопування. Якщо це зробити раніше, ніж потрібно, цибулини будуть білими, пізніше — майже чорними. Це не вада, але краще не експериментувати. Викопані цибулини треба сушити та зберігати у добре провітрюваному приміщенні при температурі 20—25°С, ні в якому разі не допускати, щоб на них, навіть короткочасно, потрапляли прямі сонячні промені. Звичайно, ніякої трагедії не буде, якщо не викопати тюльпани влітку (як і надто рано або надто пізно). Але цибулини можуть дрібнішати, не так добре розмножуватись.

Зрізувати квітку слід вище двох перших (найнижчих) листків. Робити це краще не пізніше 9-ї години ранку, особливо теплої сонячної днини, або пізно ввечері. Ставлячи у вазу, видаліть зайві листки, які спричиняють загнивання води. Щоб тюльпани довше стояли і не гнулись, на дві години загорніть їх у папір до бутонів і занурте у воду. Потім ставте у вазу. Слід пам'ятати, що тюльпани біологічно не сумісні з конваліями, лілеями, нарцисами.

Якщо хтось вагається: чи варто займатися тюльпанами, бо і догляду потребують, і площу займають, і таке інше, то хотів би запевнити — варто! Ваші турботи окупляться стократ, а щодо площі, то вони вам не заважатимуть зняти з цієї ділянки ще й врожай помідорів. Технологія напрочуд проста. Висаджуйте тюльпани 20 вересня — 5 жовтня, викопуйте цибулини приблизно 25 травня і садіть розсаду. Достигати помідори починають уже в кінці серпня, а до 20 вересня зберете весь урожай і можете висаджувати на цьому ж місці тюльпани.

В. І. Шамко,
м. Київ

Хрін — козацький простріл

У природі й на городі

Всі знають, що хрін — то тільки сльози. Треш — плачеш і в городі як розростеться — теж хоч плач. Але давайте подивимось на цю рослину з іншого боку — як на лікарську.

Корені хрону містять глікозид, синігрин, фермент мірозин, білкову антибіотичну сполуку лізоцим, вуглеводи, азотисті і зольні речовини, жири, аскорбінову кислоту, фітонциди, суміш гірчичних олій та ін.

Хрін збуджує апетит, посилює виділення шлункового соку. Завдяки сечогінній дії допомагає при затримці сечі, каменях у сечовому міхурі, асциті, подагрі. Як відхаркувальний засіб його призначають при кашлі. Настоянку хрону п'ють при малярії. Сік з цукром, хлібом чи медом вживають при тяжкому перебігу гастроентериту, але не більш як чайну ложку на день, бо в більших дозах можна спричинити подразнення слизової оболонки шлунка і кишок та збудження нервової системи. Тому його не рекомендують при гастриті, ентероколіті, нефриті.

Есенцію з свіжого кореня використовують у гомеопатії, соком полощуть ротову порожнину і горло при ангіні, тонзиліті, коли болять зуби. Для цього готують настоянку: 20 г (1 столову ложку) натертого кореня заливають склянкою окропу, настоюють у закритій посудині протягом 30 хв, проціджують. Її також закапують у вуха при запаленні та гнійних виділеннях.

При авітамінозі, схильності до кровотеч, виснажливій розумовій і фізичній праці вживають настоянку хрону на вині або пиві (чайна ложка тертого хрону на склянку вина чи пива) — по чайній ложці тричі на день протягом тривалого часу.

Успішно лікують настоянкою хрону вірусний гепатит, що супроводжується жовтяницею. Готують її так. 0,5 кг помитого і очищеного хрону натирають на тертці, одержану кашку заливають літром окропу, щільно накривають кришкою і настоюють 24 год. Потім настоянку зливають, відціджують і п'ють по 50 г тричі на день до їди. Або 1 кг тертого хрону заливають 3—4 л окропу і настоюють добу, вживають по півсклянки перед їдою 3 рази на день (настоянку трошки підсолоджують цукром).

Настоянку коренів хрону застосовують як загоювальний засіб при гнійних ранах і виразках. Соком або настоянкою, змішаними із спиртом (горілкою), протирають обличчя при ластовинні.

З тертого хрону у мішечку або настоянки на оцті чи горілці роблять компреси при радикуліті та болях у попереку (компрес тримають менше години).

При септичних гінекологічних післяопераційних та післяабортних ускладненнях призначають по чайній ложці тертого хрону під час їди тричі на день. Для лікування хронічної неалергічної нежиті рекомендують «соус» із натертого на тертці хрону, змішаного із соком 2—3 лимонів — по 0,5 чайної ложки двічі на день (після цього півгодини нічого не їсти і не пити). Протягом першого тижня вживання ліків буде викликати сильну сльозотечу. Згодом сльозотеча припиниться, як і нежить. Хрін має бути свіжий. «Соус» може зберігатися на холоді досить довго.

Листя хрону як знеболююче прикладають до наривів, для розсмоктування набряків.

Якщо два-три корінці покласти у питну воду, вона довго буде свіжою і матиме приємний смак. Коли вживати таку воду, з організму виводиться надлишок солі, розсмоктуються подагричні відкладення, зменшується біль, поліпшується рухливість суглобів.

Хрін допомагає і при бронхіальній астмі: 150 г коренів вимивають холодною водою, пропускають через м'ясорубку, додають сік з двох лимонів. Приймають по чайній ложці до сніданку. Дітям з 5 років дають по 0,5 чайної ложки. Вже через 2—3 дні стане легше, п'ють до повного одужання.

Кашку хрону разом з тертим яблуком (1:1) прикладають до поперека, суглобів рук і ніг, щоб зменшити біль.

Аби не плакати, коли трете хрін, покладіть помите коріння до морозильної камери. Як тільки замерзне — тріть, не буде ніяких сліз. Смакові якості зберігаються повністю.

Корені хрону викопують восени (у вересні-жовтні) або рано навесні, промивають і зберігають, як і інші коренеплоди.

Що робити, якщо хрін забиває город? Його можна вивести так. Восени викопайте корінь, а в ямку накидайте листя і засипте землею. Весною на цьому місці посадіть кабачок, патисони або густо гарбузи. Коли листя розростеться, хрін пропаде. Або накрийте шматками руберойду, шиферу, фанери тощо. Без доступу сонця він загине.

А. П. Дібров,
Херсонська обл.

ОПЕРАЦІЇ НА ВИНОГРАДНОМУ КУЩІ

Розпочинають операції на виноградному кущі з остаточного обрізування. Роблять його рано навесні, до набрякання вічок, як правило, наприкінці березня — на початку квітня, враховуючи стан куща після зимівлі. Якщо лоза підмерзла і частково загинули вічка, треба залишати їх на стрілках і на всьому кущі більше.

Верхівку рукава, штамб, плодову стрілку підв'язують до шпалери (сухе підв'язування) до позеленіння бруньок. Найкраще це робити конопляним шпагатом вісімкою, щоб між підв'язаною частиною куща і дротом проходив шпагат, оберігаючи кущ від тертя. Не слід міцно притискувати до дроту частини куща, враховуючи, що протягом вегетації вони потовщаться.

В міру росту зелених пагонів виконують операції із зеленими частинами куща. Зелені пагони слід підв'язувати до дроту хоча б через один. Ні в якому разі не можна для цього використовувати дріт, скріпки, інші металеві предмети.

Обламування

Це — видалення всіх зелених пагонів на багаторічній частині куща, бо на штамбі і рукавах від землі до першого дроту не повинно бути ніяких відгалужень, пасинків, листків, грон.

Після появи суцвіть, коли можна визначити плодові і неплодові пагони, видаляють загущені, неповноцінні пагони, двійники і трійники (другі і треті пагони, що ростуть з одного вічка), частину неплодових пагонів, регулюючи навантаження на кущ.

Навантаження куща — біологічна властивість сорту, його сортова якість. Існують такі поняття: навантаження вічками — кількість залишених на кущі вічок після остаточного обрізування; навантаження пагонами — кількість залишених на кущі пагонів після їх обламування. Наприклад, оптимальна кількість зелених пагонів для сорту Молдова — 60—70, а для сорту Надія АЗОС — 20—25 шт. Звичайно, залежно від погоди, поливів, удобрення цей показник може щороку дещо змінюватись, але за основу слід брати рекомендацію ампелографічної характеристики сорту.

Прищипування

Прищипують верхівку пагона, який досяг рівня верхнього дроту, щоб тимчасово припинити його ріст та поліпшити живлення зав'язі. Роблять це, як правило, на початку цвітіння або відразу ж після нього. Під час прищипування стежать, щоб на пагоні залишалось не менше 10—12 листків, а на пагонах сортів з дуже великими гронами та могутнім ростом — 13—15. Зовсім неприпустимо вкорочувати пагін безпосередньо над гронами.

Пагони на молодих неплодоносних кущах та на сучках заміщення не прищипують.

Пасинкування

Видаляють пагони другого порядку — пасинки, починаючи знизу, в міру їх появи. У верхній частині пагона обов'язково слід залишати два-три пасинки, щоб видаленням усіх точок росту не спровокувати проростання бруньок з вічок, закладених для наступного року.

Якщо залишені у верхній частині пагона пасинки інтенсивно ростуть, їх вкорочують, залишаючи 2—3 вузли (листки) на кожному. Роблять так в разі потреби кілька разів.

Пасинкування проводять на всіх кущах незалежно від типу шпалери і форми куща.

Чеканка

Це — видалення секатором верхньої частини пагона, щоб прискорити достигання грон та поліпшити здерев'яніння лози. На кущах ранніх сортів його виконують в кінці липня — на початку серпня, пізніх — в середині серпня.

Під час чеканки обов'язково також залишати у верхній частині пагона дві-три точки росту, інакше за теплої погоди та рапто-

Боротьба з мільдью

Грибкове захворювання мільдью, завезене до Європи з Північної Америки у другій половині XIX ст., разом з шкідником філоксерою стало справжнім лихом для виноградарів. Але у північних областях України філоксера не набула масового поширення, бо великих виноградників немає, а суворі зими пригнічують шкідника, та й вирощують у цій зоні в основному стійкі до філоксери ізабельні сорти. А от з мільдью картина невтішна, оскільки умови для неї тут оптимальні: тепле та вологе літо.

В Українському державному еколого-натуралістичному центрі (колишня Республіканська станція юних натуралістів) провели дослідження, щоб краще вивчити біологію хвороби і розробити ефективні заходи боротьби з нею. За нашими спостереженнями при температурі понад 11°С та наявності навіть ранкової роси спори гриба селяться в першу чергу на нижній частині листка, а також на зелених пагонах, суцвіттях, гронах. При сильному захворюванні обпадає все листя, втрачається не тільки цьогорічний урожай, а й не закладається врожай наступного року. Якщо рослина уражена частково, лоза погано визріває, знижується зимостійкість.

Перші ознаки хвороби — жовті плями на листках з верхнього боку. Знизу плями вкриті білою борошнистою поволокою. Надалі вони збільшуються, листя буріє і всихає. Молоді листки, суцвіття, недостиглі ягоди найбільш сприйнятливі до цієї хвороби. Уражені ягоди осипаються. Мільдью дуже уражує сорти європейської групи, значно менше — комплексностійкі сорти-гібриди європейсько-американські та європейсько-амурські.

Особливо сприятливим для мільдью в умовах Києва та області був 1993 рік, коли велика кількість опадів поєднувалась з високими середньодобовими температурами. Мільдью, починаючи з липня, буяла більшою чи меншою мірою на кожному виноградному кущі. У наших дослідженнях великої шкоди ця хвороба завдала виноградній шкілці, оскільки рослини тут були висаджені густо, а значить, недостатньо провітрювались, що й призвело до швидкого розвитку грибка. Уражувались навіть відносно стійкі ізабельні сорти.

У процесі досліджень ми набули певного досвіду в боротьбі з мільдью. Насамперед це агротехнічні заходи: підбір комплексностійких сортів — європейсько-американських та європейсько-амурських гібридів Гориздра 19, Російський Конкорд, Фіолетовий ранній, К-757, К-386, К-135, Буффало, Онтаріо та ін.; своєчасне проведення зелених операцій, які сприяють кращому провітрюванню та освітленню кущів, а це запобігає розвитку хвороби. Але без обробітку 1%-ною бордоською рідиною не обійтись. Це — найнадійніший, ефективний і екологічно

вих дощів можуть піти в ріст бруньки, закладені для наступного року.

На пагонах сучків заміщення і на молодих неплодоносних кущах чеканку не проводять.

Проріджування і видалення суцвіть

Проріджування — видалення ножицями кількох внутрішніх частин суцвіття — застосовують на кущах з дуже великими і щільними гронами, перш за все в дослідницькій роботі.

На плодових пагонах сортів, схильних до перевантаження, видаляють частину суцвіть, залишаючи по одному чи два на пагін. На кущах, котрі плодоносять вперше (другий рік), залишають не більше двох-трьох грон, щоб уникнути перенавантаження і гальмування розвитку молодого куща.

Видалення вусиків

Проводять водночас з іншими операціями. Видаляють вусики, котрі стискають у жмут кілька пагонів або перетискують якусь частину куща. Вусики, котрі не вчепились кінцями за тверду опору, швидко засихають і відпадають самі.

Вусики, що прикріпили пагін до дроту в потрібному місці, виконують позитивну роль — у цьому місці відпадає потреба у підв'язуванні пагона.

П. П. Шаповал,
332115, Запорізька обл.,
Запорізький р-н,
с. Мар'ївка, вул. Комсомольська, 19

безпечний захід. Бордоську рідину готуємо так: у 5 л води розчиняємо 100 г вапна, в інших 5 л — 100 г мідного купоросу. Потім в розчин вапна вливаємо розчин мідного купоросу (а не навпаки). Обробляємо рослини вранці, користуючись обприскувачем «Каскад» (з усіх типів, на нашу думку, він найкращий: легкий, надійний у роботі), таким чином, щоб робоча суміш лягала дрібними краплинами на нижню поверхню листка. Застерігаю аматорів від поверхневого обприскування виноградних кущів. Оскільки мільдью селиться та розвивається на нижній поверхні листка, поверхневе заляпування листя бордоською рідиною нічого не дасть. Обробку починаємо у третій декаді травня і повторюємо з появою кожних 2—3 наступних листків. Останній раз обприскуємо наприкінці серпня. Отже, протягом всієї вегетації листя з нижнього боку та грона мають бути покриті протимільдьюозним розчином.

П. О. Мазур,
керівник гуртка юних виноградарів,
зав. с.-г. відділом УДЕНЦ

З ЧОГО ПОЧАТИ...

Відтанцювало весілля, молоді створили сім'ю. Швидко минає медовий місяць. Усе частіше обсідають думки, як жити далі? Сьогодні на селі великі зміни: можна взяти землю, стати фермером або працювати в колективному господарстві. Але в усіх випадках земля кличе молодого, дбайливого господаря.

...І ось, нарешті, сільська Рада виділила земельну ділянку молодій сім'ї. А з чого ж почати створювати присадибне особисте господарство? Перш за все використати поради, досвід батьків, односельців, добрих господарів, вивчити їхні здобутки, прислухатись до думок мудрих людей, спеціалістів, завчасно усе в деталях спланувати і почати діяти.

Адже присадибна ділянка — основа особистого підсобного господарства. Вона органічно доповнює житло, оскільки більшість господарських робіт виконують саме на присадибній ділянці протягом більшої частини року.

У практиці встановився чіткий поділ садиби на чисту половину (палісадник, сад, будинок) та господарську (господарські будівлі, вигул для худоби чи птиці, подвір'я для господарських робіт).

Правильне планування садиби забезпечує зручні умови для проживання, праці та відпочинку, дотримання належних санітарно-гігієнічних норм. Слід врахувати, що спорудження, реконструкція, добудова індивідуальних будинків та господарських споруд здійснюються відповідно до генерального плану розвитку села з дозволу органів державної влади на місцях, за типовими проектами.

Зваживши на всі ці обставини, формуємо дві основні функціональні зони — житлову й господарську.

У житловій плануємо будинок, криницю, побутові будівлі, які не потребують санітарних розривів і частково дублюють господарсько-побутові приміщення житлового будинку, а саме літню кухню, душ, лазню, погріб, господарський сарай (навіс), об'єднані у своєрідний майданчик — побутовий двір.

У господарській зоні розміщують об'єднані господарським двором будівлі для утримання тварин і птиці з вигульними майданчиками й кормосховищем та гноєсховищем, теплицю, вбиральню, сміттєзбірник, садок та грядки.

Гараж для особистих транспортних засобів, а також будівлі для зберігання палива можна обладнати як у житловій, так і в господарській зонах.

Планування садиби розпочинають з вибору місця для житлового будинку на виділеній земельній ділянці. Його бажано поставити на відстані 5—10 м від червоної лінії (межі вулиці), щоб створити перед ним добре озеленений палісадник.

Тепер про планування самого будинку. Загальна кімната здебільшого формує його головний фасад і, як правило, вікнами виходить на вулицю. Якщо фасад будинку виходить на північ, загальну кімнату все ж доцільніше вивести у бік вулиці, передбачаючи її освітлення боковими вікнами із сходу або заходу.

Кухня і вікна у ній повинні бути розташовані так, щоб господарка мала змогу наглядати за обійстям і був звідси (або із спеціального господарського приміщення) безпосередній вихід на господарський двір. У житлових будинках для індивідуальних забудовників передбачається, як правило, два виходи.

Господарські будівлі краще зводити в глибині садиби. Для під'їзду до них з вулиці слід передбачити проїзд шириною не менше 3 м. Його не обов'язково робити з твердим (асфальтовим, кам'яним або щебеневим) покриттям. Досить залишити вільну смугу, засіяну травою. Такий проїзд можна зробити спільним для двох садиб на межі ділянок, а господарські будівлі зблокованими.

На господарському дворі ставлять будівлю для утримання худоби та птиці з місцем для зберігання грубих кормів та палива. Біля господарського блоку влаштовують вигульний майданчик площею до 25 $м^2$.

Місця для вбиральні, гноєсховища та компостів треба вибирати за господарськими спорудами на межі з городом, на відстані не менше 15 м від житлового будинку, враховуючи обов'язково рельєф ділянки.

Криницю копають на відстані не менше 20 м від приміщення для худоби, гноєсховища та вбиральні.

Крім зазначених побутових та гігієнічних вимог, слід враховувати й протипожежні. Так, розриви між житловими будинками та громадськими спорудами залежать від ступеня їхньої вогнетривкості, але вони повинні становити не менше 15 м. Щоправда ці розриви в межах однієї присадибної ділянки не нормуються. До одноквартирних та блокованих будинків можна прибудувати господарські споруди, але не для утримання худоби і птиці.

Щоб зберегти цінні орні землі, для індивідуального будівництва нерідко відводять ділянки з складним рельєфом, де планування садиби має певні особливості. Найчастіше для забудови використовують південні схили пагорбів, балок, що сприяє створенню навколо житла доброго мікроклімату.

Схил захищає будівлі від холодних північних вітрів і створює сприятливі умови для вирощування світлолюбних рослин, дерев тощо.

На ділянках, розташованих угору по схилу відносно вулиці, житловий будинок ставлять біля червоної лінії, а господарські будівлі — у глибині садиби або поряд з хатою. Якщо ж садиба розташована униз по схилу, будинок розміщують уздовж вулиці, а господарський двір — в глибині двору або на протилежній межі.

У практиці використовують два основні способи підготовки ділянки на рельєфі під забудову. Коли обирають перший, то зберігають природний схил території двору, а горизонтальне положення підлоги будинку забезпечують цоколем, який у нижчій частині рельєфу має значну висоту.

За другим способом на садибі по червоній лінії споруджують підпірну стінку, підсипають грунт і таким чином вирівнюють майданчик для забудови. Коли схил дуже крутий, споруджують ще одну підпірну стінку в глибині двору, а в самий схил вбудовують погреби та сараї.

Наявність високих цоколів під будинками на схилах дає змогу обладнувати під житлом господарські приміщення, гараж для автомобіля (крім приміщень для тварин). На складному рельєфі можлива компактна забудова, а зведення на садибі окремих будівель у різних рівнях надасть їй особливої виразності.

У південній зоні України треба подбати про захист приміщень від перегрівання влітку. З цією метою збільшують напуск дахів, озеленюють віконні прорізи, веранди, побутові і господарські майданчики.

Безумовно, забудовники можуть самі вирішувати, як краще використати відведену їм земельну ділянку, проте власники худоби і птиці зобов'язані чітко виконувати протипожежні, санітарно-ветеринарні та зоогігієнічні правила і робити все можливе, щоб забруднення, відходи не потрапляли до водосховищ, у підземні води, грунт, а також негайно повідомляти ветеринарно-санітарну службу про випадки захворювання і загибелі тварин.

Застерігаємо: під час планування садиби ні в якому разі не вдаватися до непродуманих рішень, бо потім дуже дорого обійдеться переробка нового будинку або зміна плану садиби.

Приміщення для утримання худоби і птиці, домашніх звірів слід споруджувати одноповерховими, прямокутної форми. Їх можна об'єднати в одній будівлі з приміщеннями підсобного і складського призначення. Споруди, що утворюють замкнуті з усіх боків двори, для подібної мети використовувати не слід.

У сприятливих умовах (рельєф, рівень грунтових вод та ін.) господарські будівлі доцільно робити напівзаглибленими. У будівництві необхідно керуватись такими геометричними параметрами: ширина прольотів і крок колон кратні 3 м, допускаються кратні 1,5 м для будівель з дерев'яними конструкціями та з місцевих матеріалів; найменша висота приміщень кратна 0,3; висота від підлоги до стелі (до обладнання та комунікацій) — не менше 2 м, в місцях проходу людей — 1,8 м. Тваринницькі приміщення з горищем, де планують зберігати грубі корми (сіно, солома), та з використанням підстилки, що горить, повинні мати покрівлю з вогнетривких матеріалів. Слід також передбачити захист електропроводки на горищі від механічних пошкоджень та дерев'яних перекрить від загоряння. Їх можна заліпити з боку горищного приміщення шаром глини не менше 20 мм по утеплювачу.

У будівлях для тварин, птиці, будиночках для звірів несучі стіни слід зводити з місцевих будівельних матеріалів (цегли, природного каменю, різних стінових блоків тощо), а внутрішні — з дерев'яними, кам'яними або залізобетонними опорами. Найкраща підлога для утримання великої рогатої худоби та свиней (стійло, бокс, клітка, денник), якщо тварин утримують без підстилки,— дощана (безпустотна) по лагах, заглиблених у глиняну підготовку, керамзитобетонна; для овець, кіз — земляна, глинобитна, глинобетонна з використанням підстилки; для птиці — верхня підлога решітчаста і планчаста, нижня — з бетону по земляній основі. Головне, щоб підлога була безпустотною, а в місцях відпочинку тварин ще й малотеплопровідною, для чого найчастіше використовують підстилку (суху солому, тирсу, торф, інші матеріали), а також дерев'яні щитки, килимки.

Підлогу, що систематично намокає, крім решітчастої, роблять з нахилом не менше 0,015%.

Огорожу технологічних елементів приміщень — кліток, стійл, денників, станків, боксів, вигулів — здебільшого виготовляють з дерева листяних порід (вільхи, липи, осики, тополі, берези, дуба).

Стіни приміщень повинні бути пофарбовані на висоту 1,8 м вологостійкою фарбою, а вище (як і стеля) побілені вапняним розчином. Стіни і підлогу треба систематично чистити, дезинфікувати або мити водою.

Будівельні конструкції, їхнє облицювання та захисні покриття повинні бути не шкідливі для тварин, птиці й звірків у доступних для них місцях. Дерев'яні конструкції кліток, будиночків та вигули для кролів і звірків огороджують металевою сіткою. Канали та басейни для нутрій облицьовують бетоном, камінням й іншими цінними матеріалами.

В. К Левченко,
заступник начальника управління впровадження наукових систем у тваринництві УААН

САД

Кожний балкон можна перетворити на висячий сад. Тут усе буде, як у справжньому садку: барвиста веселка яскравих квітів, приємний аромат, свіжість, прохолода. І шуму менше під зеленим захистом. Недарма кажуть, що зелень і квіти — це здоров'я!

Та й будинок матиме кращий вигляд, уся вулиця повеселішає, якщо ми прикрасимо балкони. Що ж вирощувати у балконному садку? Якщо він виходить на південний, сонячний бік, тоді вибір рослин дуже великий. Тут зможуть добре рости як садові, так і деякі кімнатні квіти: герані (пеларгонії зональні), сальвії, гвоздики, настурції, вербени. Найкраще підходять такі виткі рослини, як духмяний горошок, виткі боби, іпомея.

Зовсім інша справа, коли балкон з північного або західного боку. Тут вибір менший. Можна вирощувати немахрову бульбову бегонію, тютюн духмяний, плющ, виноград кімнатний (цистус антарктичний), традесканцію, фуксію, аралію (фатсію), клівію, аспідистру, аукубу, мирт, лігуструм.

На балкони, що виходять на схід, сонце заглядає тільки зранку. Тут добре ростуть, наприклад, бегонія бульбова, фуксія, бальзаміни, тютюн духмяний, чорнобривці, агератум (довгоцвітка).

Оформлюючи балкони, не захоплюйтесь строкатістю, надмірною різноманітністю квітів.

Перевагу треба віддавати квітам з яскравим життєрадісним забарвленням, які видно здалеку. Дуже гарні яскраво-червоні квіти герані, сальвії, гвоздики, бегонії, духмяного горошку.

Кімнатні рослини треба поступово призвичаювати до свіжого повітря і сонця. Для цього їх спочатку виносять на балкон у погожі дні тільки на кілька годин або прикривають синтетичною плівкою.

Звичайно для вирощування балконних рослин використовують ящики. Але не робіть їх великими, вони будуть дуже важкі. Ширина ящиків — не більше 20—25 см, висота — 22 см, довжина — 100 см. Фарбують їх під колір стін будинку.

Ящики заповнюють пухким родючим грунтом, перемішаним з річковим піском. Добре взяти, наприклад, суміш із рівних частин дернової, компостної землі та річкового піску. Дехто додає небагато мінеральних добрив.

У дні ящика залиште просвіт або зробіть отвір для стікання зайвої води. Ящики на ніжках бажано поставити у металеві піддони, тоді вода не стікатиме на тротуар.

Встановлюють ящики на підлозі балкону, іноді їх закріплюють на поручнях з внутрішнього боку.

Кімнатні рослини в горщиках добре поставити в ящики, заповнені тирсою

НА БАЛКОНІ

або торфом, тоді земля не буде швидко пересихати. Можна також вставити їх у металеві кільця, закріплені на стіні будинку. Для витких рослин натягніть дріт або мотузок від ящиків до стіни або збийте з планок решітку.

Квіткову розсаду висаджують у ящики в два-три ряди у шаховому порядку, залишаючи між рослинами 15—20 см. У зовнішньому, першому ряду мають бути звисаючі або низькорослі рослини, в інших — вищі. Виткі боби, духмяний горошок краще вирощувати, висіваючи насіння відразу в ящик.

Якщо рослини погано ростуть і цвітуть, їх корисно підживити. Можна використати готову квіткову суміш мінеральних добрив (30 г на відро води), корисно також полити розчином курячого посліду (1:20).

Не забувайте виривати зів'ялі квіти із зав'язями, тоді буде більше бутонів. На південних балконах вранці і ввечері рослини корисно обприскувати водою. Землю в ящиках присипте перегноєм або торфом.

Заради великих яскравих суцвіть на балконах часто вирощують герань зональну. Її ботанічна назва — пеларгонія зональна (зональною її називають за темні смуги на краях листків).

Герань не тільки гарна і непримхлива. Є в неї й інша позитивна якість. Посадіть її тільки один раз, і вона завжди буде під рукою. Перезимує в кімнаті, а як настануть теплі днини, переселиться з вашою допомогою на балкон і все літо буде там буйно квітувати. Маючи герань, не треба щовесни турбуватись про насіння або розсаду для балконних ящиків.

Найкраще герань цвіте на сонячному балконі. Весною і влітку щедро її поливайте. В разі потреби підживлюйте, чергуючи мінеральні добрива та курячий послід.

Взимку тримайте герань в прохолодному місці, наприклад біля самих шибок. Поливайте зрідка, тільки в міру потреби. Наприкінці зими з першими ознаками росту рослину обріжте. Якщо цього не зробити, кущі будуть високі, оголені знизу, погано квітуватимуть. Пересадіть герань у свіжу грунтосуміш з дернової і листкової землі, перегною та піску. Обрізана герань незабаром перетвориться у буйно квітучий кущ.

Розмножити герань дуже просто. Лезом безпечної бритви зріжте з рослини живець з двома-трьома міжвузлями. Нижні листки обламайте, живець відразу не садіть, треба, щоб його зріз трохи підсох, вкрився тонкою плівкою. Для цього на день залиште його в прохолодному місці. Можна живець поставити в банку з водою, де він дасть корінці, або посадити в горщик з піщаним грунтом.

Живці для розмноження можна зрізувати, починаючи з кінця зими і аж до червня-липня.

Посадивши живець, грунт довкола ущільнюють і поливають слабким розчином марганцівки. Горщики з живцями треба поставити на світле, але не сонячне вікно. Через деякий час з'являться листки. Не змочуйте їх, коли будете поливати. Щоб кущик був розкішнішим, зріжте верхівкову бруньку. В кінці літа молоді гераньки весняного живцювання яскраво зацвітуть!

Дуже красива зональна герань сорту Метеор з великими полум'яно-червоними простими квітами. У сортів Рубін і Корал квітки яскраво-червоні, махрові.

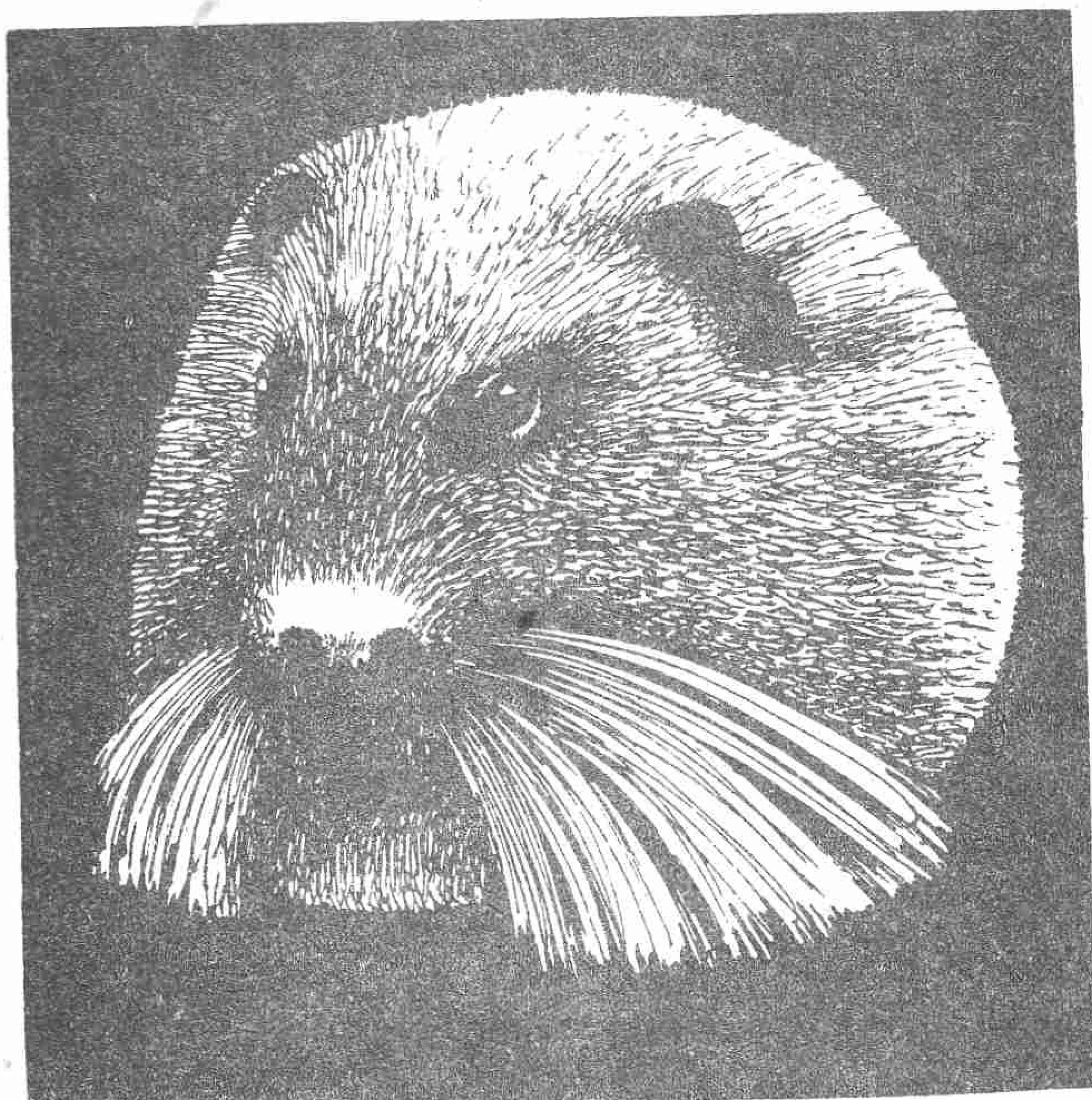
Дуже підходить для розведення на балконі агератум. Квітує він рясно та довго, недарма в народі його ще називають довгоквіткою. У агератуму багато сортів. Рослини бувають висотою від 10 до 60 см. Квіткові кошички зібрані у суцвіття — зонтики.

Агератум можна розмножувати не тільки насінням, а й живцями. У нас, як правило, рослину використовують як однорічну, хоч у себе на батьківщині, у південних країнах, вона росте як багаторічник.

Взимку агератум тримають у прохолодному і світлому місці. Рано навесні рослини дадуть багато живців.

Дуже цікаво на сонячних балконах вирощувати поліантові троянди. Кущі у них компактні, щільні, висотою до 30—50 см. Квітки, хоча й дрібні, але зібрані у великі суцвіття. Квітують вони дуже рясно і майже безперервно до пізньої осені. Дуже гарні сорти з червоним та оранжевим забарвленням. Поліантові троянди легко розмножуються живцями.

Дім і садиба

Розведення нутрії

Ви, шановний читачу, бажаєте розводити нутрію, ви дещо чули про неї, бачили десь; а ви вже розводите нутрію, маєте певні успіхи, але хочете домогтися більшого, однак як досягти цього, ще не знаєте. Щоб допомогти вам, розповімо про біологічні особливості нутрії, способи її утримання, годівлі, розмноження, порадимо, як запобігти захворюванням звірків.

Нутрія належить до ряду гризунів. Отже, до клітки чи вольєри разом з кормом треба класти гілки дерев чи кущів, у раціоні повинні бути грубі, тверді корми (кукурудза, овес, ячмінь, пшениця, просо, інше зерно), взимку — сіно.

Нутрії конче потрібна вода. Чисту воду вона п'є, у водоймі живиться водно-болотними рослинами, у воді звірки купаються — очищаються від бруду, нарешті, на воді відбувається парування самок з самцями. Нутрії, які утримуються на водоймі або забезпечені чистою водою протягом усього теплого періоду року, мають якісніше хутро і смачніше м'ясо, краще розмножуються.

І ще одна важлива, на нашу думку, деталь: щоб розводити тварин, треба любити їх, любити цю справу!

Особливості будови тіла. Норов і поведінка

Дорослі нутрії мають довжину тіла 50—70 см, хвоста — 30—40 см, важать 6—7 кг, старі, виховані на волі самці — до 12 кг. Відрізнити самця від самки дуже важко, бо зовні вони схожі. Визначають стать за зовнішніми статевими ознаками, які, до речі, сховані під волосяним покривом: статевий сосочок самця розташований далі, ніж у самки, від анального отвору; зовні самець грубіший від самки.

Дуже характерні великі, оранжевого кольору долотоподібні різці нутрії, які стирчать перед губами, справляючи враження, що звірок «оскалився» і хоче укусити. А насправді таке розміщення різців дає змогу нутріям, пірнувши під воду, вільно згризати рослини. Маленькі, коричневі очі пристосовані до життя у присмерку і вночі, вдень звірки бачать гірше.

Вуха, очі і ніздрі розташовані в одній площині, відтак, відчувши небезпеку і пірнувши у воду, нутрія ледь виставляє їх непомітно з води і має змогу чути, бачити і нюхати.

Зубів у нутрії 20: дві пари верхніх і нижніх різців та по вісім кутніх, вони здатні перетирати грубі рослинні корми.

Кінцівки у нутрії короткі, причому передні менші від задніх, мають чотири рухливих добре розвинених пальці хватального типу; ними нутрія бере і утримує корм, ретельно розчісує своє волосся. Задні кінцівки значно довші і сильніші, чотири їхні пальці з'єднані плавальною перетинкою і мають довгі гострі кігті. Кігтями і різцями нутрія може рити нори навіть у твердому грунті. Ступні лап не опушені, голі; цю особливість, а також те, що і хвіст голий, треба враховувати тим, хто утримує нутрій взимку в клітках чи вольєрах з металевої сітки та із залізобетонною підлогою.

Хутро нутрії складається із трьох прошарків: довгого блискучого твердого волосся, яке покриває зверху нижчий шар; густішого, але менш жорсткого волосся, яке облягає усе тіло нутрії і в свою чергу повністю вкриває нижній шар пухового волосся. Саме пухове волосся в основному зумовлює якість хутра. Найгустіше волосся на череві та боках, а найтовща міздра шкіри — на спині.

Основна група нутрій, яких розводять в Україні,— так звані стандартні. Вони бурувато-коричневого кольору з чорним полиском на хребті. У природі зустрічаються також, хоч і дуже рідко, особини чорного кольору — меланісти та зовсім білі — альбіноси. Ці три кольорові групи стали базою для селекційної роботи. Зараз у світі існує вісім основних кольорових типів нутрій: стандартні, чорні, білі італійські, білі северинські, перламутрові, золотисті, снігові кіровські та пастелові.

Інтенсивність забарвлення і якість хутра залежать і від умов середовища, кількості та якості води, вологості, чистоти повітря у сараї (і в клітках), освітлення, сезону.

Отже, якщо хочете мати від нутрій гарне міцне хутро, треба, щоб вони були забезпечені протягом всього теплого періоду року достатньою кількістю чистої води, мали змогу бігати, бувати на свіжому повітрі, грітися на сонці і відпочивати у затінку під час спеки. Якщо ж сарай і клітки захаращені калом і сечею, брудною підстилкою, хутро стає брудно-руде і крихке.

Остаточне формування волосяного покриву і розміру шкурки настає у 7—7,5-місячному віці, коли закінчується інтенсивний ріст і розвиток тварини. Линяння відбувається непомітно протягом року і закінчується в листопаді.

Початківцям треба знати хоча б деякі анатомічні особливості нутрії. Характерним є її травний апарат: шлунок дуже об'ємний, а сліпа та товста кишки надзвичайно розвинені. Дуже довгі тонкі кишки — майже 7 м. Кишки нутрії з успіхом використовують для виготовлення ковбас. З органів чуття добре розвинені слух, нюх і дотик; зір слабкий. За допомогою нюху нутрії знаходять собі їжу, оцінюють її, розшукують і розпізнають одна одну, а також своїх і чужих малят. Останнє важливо знати, бо самка не тільки вороже ставиться до чужих малят, а й може їх загризти.

Нутрії миролюбні, лагідні й дуже полохливі тварини. Панічно ховаються, коли чують постріл, навіть грюкання дверима. Ведуть напівколоніальний спосіб життя. У колонії, що склалася, є свій лідер — великий дорослий самець. Він має гарем і покриває самок, відганяє від них молодих самців.

У домашніх умовах нутрії швидко приручаються до господаря, виходять із своїх сховищ, коли їх кличуть, а деякі навіть муркотять, коли їх гладять, частують окрайцем хліба, морквою чи іншим ласим шматочком.

У неволі кілька сімей можуть жити в одній вольєрі, важливо, щоб всім вистачило «житлоплощі» і кормів. З-поміж нутрій, молодих і дорослих, завжди є агресивні,

забіякуваті, які під час годівлі з однієї годівниці відганяють слабших. Тому, щоб не було бійок, у вольєрі необхідно ставити декілька годівниць на певній відстані одна від одної. А головне — своєчасно і вдосталь годувати звірків.

Своїми зубами нутрія може поранити іншу. І хоча ранки, як правило, самі загоюються, на шкурці залишаються рубці, так звані «закуси». Згодом під час чинбарювання шкурки у цих місцях рвуться і знецінюються. Особливо треба берегти від поранень вагітних самок, бо це може призвести до викидів на ранніх стадіях вагітності.

Де і як утримувати

Оскільки головна мета господаря — одержати від нутрій якісне хутро і дієтичне м'ясо, у нього завжди виникає питання: яку ж кількість звірків найкраще утримувати? Відповідь на це одна: оптимальну, тобто якомога більшу, виходячи з конкретних умов і можливостей забезпечити надійними клітками і приміщенням, чистою (проточною) водою і, безумовно, всіма необхідними кормами.

І все-таки для початку необхідно придбати не менше трьох молодих самочок і двох самців дещо старшого віку. Але перед тим слід насамперед побудувати сарай і поставити в ньому клітки. Крім того, треба заготовити металеву сітку для спорудження вольєри чи загону для парування тварин і окремо для утримання приплоду.

Племінних нутрій, як правило, утримують поодинці в окремій клітці. Приплід до 2—3-місячного віку перебуває разом з матір'ю, потім молодняк відсаджують до групової вольєри. На зиму приміщення утеплюють. У ньому не повинно бути протягів і вологості. Взимку у теплі дні звірків періодично випускають до вольєри чи загону, який споруджують впритул до сараю.

У холодних районах України, коли неможливо підтримувати в сараї плюсову температуру, вагітних самок бажано переводити для пологів на деякий час до тепліших приміщень. З настанням холодів клітки теж утеплюють. У сітчастих вигулах на залізобетонну підлогу настилають солому, сіно або спеціально сплетені з очерету мати.

Чим годувати?

Нутрія — тварина рослиноїдна, може перетравлювати грубу водно-болотну рослинність. В умовах України улюбленими кормами для неї на водоймах є рогіз (особливо його кореневища), а також ряска, водяний горох, очерет, стрілолист, сусак, аїр (лепеха, татарське зілля), білі та жовті глечики, осока, різак водяний, який під водою утворює великі скупчення. Охоче поїдають нутрії також майже всі прибережні рослини, кущі верби, лози тощо.

Як показали спостереження і дослідження, доросла нутрія за добу на волі з'їдає близько 2,5 кг зелених кормів. Коли ж у домашніх умовах тварин годують буряками, морквою та зерновими, кількість грубих кормів влітку зменшують на 1—1,5 кг. Треба мати на увазі, що нутрія переважно поїдає молоді соковиті частини прибережних, лучних, степових та городніх рослин, грубі стебла залишає.

З інших зелених рослин нутріям згодовують різноманітні трави — як сіяні (конюшина, люцерна, еспарцет, виковівсяна суміш тощо), так і лучні, головним чином різнотрав'я і дикі бобові. Охоче поїдають бур'ян — лободу, кропиву, осот, подорожник, буркун та багато інших. Разом з травою можна згодовувати бадилля усіх городніх культур (крім картоплі і помідорів).

На зиму бажано заготовляти сіно. Його закладають у гніздове відділення будиночка. Добре поїдають нутрії якісне бобове сіно — люцернове, конюшинове, еспарцетове, а також лучне, рогозове, очеретяне і осокове, скошене до цвітіння і огрубіння. Взимку сіно використовують також як утеплюючий матеріал та підстилку. Поживним кормом для нутрії у зимовий період є також сінне борошно з листя люцерни, конюшини та еспарцету. Його згодовують у суміші з подрібненими і запареними або провареними коренеплодами, з високоякісним силосом або концентрованими кормами. Сінним борошном можна замінити у раціоні близько 20% концентратів. Зелене борошно виготовляють також з ялинкової та соснової хвої і додають до корму по 5—6 г на дорослого звірка.

Гілля входить до раціону нутрій цілий рік (верби, лози, берези, клена, липи, дуба та ін.), бо добре поїдається ними, особливо вагітними самками і молодими. Воно містить багато поживних речовин, мінеральних солей, вітамінів тощо. Гілля служить і для обов'язкового сточування різців тварини.

Концентровані корми (разом з буряками) становлять основу раціону нутрій, які утримуються у клітках. Безумовно, у теплий період року, коли звірки забезпечені різноманітною зеленню, норму концентратів можна зменшити майже на 50%. Нутріям необхідно давати кукурудзу, ячмінь, пшеницю, овес, горох, квасолю, а також просо, вику, сочевицю, солодкий люпин, найкраще у суміші. Бобові слід обов'язково замочувати, щоб уникнути здуття шлунку, інші зернові можна згодовувати у натуральному вигляді.

Кукурудзу краще давати в качанах, щоб звірки не розкидали зерно. Для новонароджених і молодих зерно заварюють у підсоленій воді, посипають м'ясокістковим борошном і крейдою. Половину зернових кормів можна замінити висівками, кукурудзяним або соєвим шротом, дертю, макухою тощо.

Висівки дають густо замішаними або з провареною картоплею. Дорослим звіркам можна згодовувати жолуді, але оскільки вони містять багато дубильних речовин, разом з ними треба давати послабляючі корми (червоні буряки, моркву, траву тощо). Жолуді корисні також при проносах.

Початківці повинні знати: якщо різко перевести нутрій з грубих і соковитих об'ємистих кормів на малооб'ємні висопоживні концентрати і коренеплоди, та ще й у великій кількості, це призводить до ожиріння тварин, а відтак до зниження плодючості.

Під час сильних морозів норму зернових треба збільшувати, а коренеплодів зменшувати. Дуже добре нутрії поїдають і засвоюють печений хліб з домішкою висівок, дрібної дерті, м'ясокісткового борошна або молотої лялечки шовкопряда, крейди та солі. За 1—1,5 місяця до забою бажано додавати по 20—30 г на день лляної або соняшникової макухи. Вагітним самкам та новонародженим у зимовий та ранньовесняний періоди 20—25% норми зернових слід давати у пророщеному вигляді як вітамінізований корм.

Коренеплоди, бульби, соковиті плоди та силос замінюють взимку зелені корми. З коренеплодів найкращі кормові буряки. Цукрові дуже поживні, але вони викликають спрагу, столові послаблюють шлунок, а у великій кількості призводять до проносу. Коренеплоди перед згодовуванням обов'язково миють, очищають від можливої гнилі та бруду і дають невеликими (100—150 г) шматками. Не можна згодовувати тваринам плісняві, гнилі або приморожені корми.

Картоплю краще згодовувати провареною. У пророслої треба видалити паростки, бо вони, як і бадилля та позеленілі бульби, містять отруйну речовину — соланін.

Нутрії дуже люблять кавуни, дині, огірки, яблука, груші, трохи гірше — кабачки, гарбузи.

Треба мати на увазі, що корм, уперше введений до раціону або той, що давно не давали, нутрії їдять неохоче, поки не звикнуть. Восени та взимку, рано навесні непогано йде високоякісний силос.

Норму кормів треба встановлювати таку, щоб вони повністю поїдалися, зокрема ті, що з часом, особливо влітку, можуть зіпсуватись (окислюватись, запліснявіти, згіркнути, розкластися) і, зрештою, стати отруйними. Недоброякісні корми спричинюють шлунково-кишкові захворювання, які можуть стати хронічними або викликати гостре отруєння і загибель тварин.

Корми тваринного походження — молоко, м'ясокісткове і риб'яче борошно, черепашки, лялечки шовкопрядів, відвійки, сироватку — додають до основних кормів по кілька грамів. Цікаво, що новонароджені малята вже через день-два потроху починають їсти м'якенький корм — зелень, моркву, густу молочну кашу, а також молоко.

Як відомо, нутрії активні вночі. Годувати їх найдоцільніше двічі на добу — вранці і ввечері, а влітку, якщо вони перебувають на волі у водоймі,— один раз увечері, але завжди в один час.

Розмноження

Господареві, котрий тримає нутрій, необхідно знати, що статева зрілість як у самок, так і у самців, вихованих на

волі, настає у 4,5—5-місячному віці (дуже рідко у 3,5 і навіть у 3 місяці), а в тих, котрих утримують у клітках, дещо пізніше — у 6—7 місяців. У цей час вони важать 3—3,5 кг і вважаються вже дорослими, отже, їх можна починати спаровувати. Головне — щоб звірки були добре вгодовані.

Самку, що утримується на волі на водоймі або у великій груповій вольєрі чи загоні і прийшла в охоту, активний у статевому відношенні самець ніколи не пропустить. Та й така самка сама шукає самця. Але постійні пари не створюються. Один самець може «обслуговувати» до десяти самок. За кліткового утримання за самцем закріплюють 5—6 самок.

Існує декілька способів парування нутрій, яких утримують у клітках. Перший — самку, що прийшла в охоту, підсаджують до самця-плідника. Як правило, така самка охоче дає себе покрити, але буває, що не сприймає самця і виникає між ними бійка, інколи запекла. Щоб цього не сталося, треба негайно самку повернути до своєї клітки, а згодом, коли заспокоїться, підсадити до іншого самця, який прийме її і якого прийме вона. В такому разі необхідно закріпити самок за певними самцями, бо у нутрій (як і у багатьох інших тварин) спостерігається відбірковість як з боку самок, так і з боку самців (рідше).

Коли парування відбулося, самку залишають на 1—3 дні (на весь період тічки) у клітці самця. Дату парування заносять до журналу. Овуляція і тічка у нутрій повторюється через кожних 27—28 днів, тому для перевірки самку знову підсаджують до самця. Якщо запліднення вже відбулося, самка, як правило, його не підпускає, якщо ні, то знову відбувається парування.

Усіх спарованих самок через 1—1,5 місяця перевіряють на вагітність шляхом пальпації. Техніка промацування досить проста. Самку обережно однією рукою беруть за корінь хвоста і ставлять передніми лапами, скажімо, на столик. Іншою рукою знизу обережно промацують живіт (роги матки) від хвоста до грудини. Якщо самка вагітна, відчуваються круглі зародки. Але треба бути дуже уважним, щоб не прийняти горішки калу за зародки. Для цього самку треба перевіряти вранці, а з вечора минулого дня зменшити їй норму кормів, а краще взагалі не годувати на ніч.

Вагітність самок триває у середньому 127—130 днів. Дорослі, здорові самки, таким чином, за рік можуть дати два приплоди (дуже рідко три за 13 місяців). З кінця третього місяця вагітність самки добре помітна — виповнені боки, а на четвертому місяці живіт відвисає.

Другий спосіб парування — груповий, коли в групі з 5—10 самок постійно перебуває перевірений як плідник самець. Самок так само періодично перевіряють на вагітність, запліднених пересаджують до індивідуальних кліток. Через 2—3 місяці молодняк від матері відлучають, а самку знову повертають до тієї ж групової клітки для запліднення.

Третій спосіб — косячний, коли у вольєрі чи загоні утримують 15—30 самок і 4—5 самців. Таку вольєру, як і групову, бажано комплектувати молодими звірками одночасно, бо коли вони обживуться, нового чужака можуть не прийняти і навіть загризти.

Зрештою, за четвертого способу парування самка й самець перебувають постійно в одній клітці. Імовірність запліднення найбільша. Якщо клітка простора і в ній є пологове відділення, то самець може залишатися тут і після народження малят.

Характерною біологічною особливістю нутрії є те, що вже наступного дня після пологів у неї знову починається тічка, яка триває 2—3, рідко 4 дні (у молодих звичайно 1—2 дні). У ці дні за належних умов добре вгодована самка може знову паруватися і завагітніти. Такі самки здатні близько 2 місяців годувати молоком своїх малят і водночас виношувати новий приплід, але за ними має бути особливий догляд.

Санітарно-профілактичні заходи

Порівняно з іншими хутровими тваринами (норкою, песцем, лисицею, особливо кролями) нутрія стійкіша до несприятливих умов, витриваліша, невибаглива до кормів і рідко хворіє. Так, на Україні не зареєстровано випадків захворювання нутрій на туляремію, яка спричиняє масову загибель багатьох інших видів гризунів. За 45 років розведення нутрій на Україні відомі лише окремі випадки масового захворювання цих звірків на паратиф, фасціольоз, гемоспоридіоз. Однак це не означає, що не треба нічого робити, аби захистити тварин від інфекції та інших несприятливих впливів. Якщо хочете зберегти поголів'я нутрій, обов'язково виконуйте профілактичні заходи санітарії та гігієни, зокрема, підтримуйте чистоту, проводьте періодично дезинфекцію креоліном або лізолом чи формаліном приміщень, кліток, годівниць, інвентаря, вчасно видаляйте і обробляйте хлорним вапном гній, відходи кормів. Якщо цих антисептиків немає, клітки, вольєри обробляють вогнем паяльної лампи. На порозі сараю обов'язково повинен бути килимок, змочений 5%-ним розчином креоліну чи лізолу. Коли ж з'являються пацюки та миші, полівки, їх необхідно відловлювати або знищувати отрутохімікатами, дотримуючи, звичайно, правил безпеки.

Як не парадоксально, але нутрія, за походженням субтропічна тварина, морози, хуртовини, вітер переносить легше, ніж високі температури. Наші досліди показали, що на волі, на водоймі в густих заростях рогози, очерету, осоки та кущів, нутрії витримували морози до 30°С. До того ж саме в ці, дуже морозні дні одна самка народила дев'ятеро малят — усі вони успішно перенесли зиму разом з десятками інших дорослих і молодих нутрій. А ось коли стоять невеликі морози, нутрії, які перебувають у тісній металевій клітці та ще й без підстилки, обморожують собі хвіст і задні лапи. Отже, утримуючи нутрій у металевих, залізобетонних, цементних клітках, необхідно будиночок закласти до верху м'яким сіном, на металеву сітку чи бетонну підлогу настелити шар соломи, сухої трави або мати з очерету, рогози, осоки.

Взимку звірки повинні також мати можливість рухатись, виходити з кліток на вигул, щоб «покупатися» у снігу, побігати. Влітку на території України сонячна радіація досить висока. Нутрії тяжко переносять спеку, особливо дію сонячних променів. Слід нагадати, що в природі нутрія веде присмерковий і нічний спосіб життя, а вдень ховається в укриття — гнізда та нори. Якщо звірки утримуються у клітках, не слід допускати їхнього перегрівання у спеку, особливо, коли вони позбавлені можливості купатися. Перебування під сонцем за температури 25—30°С протягом однієї-двох годин може призвести до теплового удару: звірок падає, дихання стає ледве помітним, згодом настає параліч задніх кінцівок. Таку тварину можна врятувати, якщо своєчасно перевести її у затінок, голову змочити холодною водою, дати доступ свіжого повітря. Однак не можна впадати в іншу крайність — позбавляти тварин сонячного світла. Важливо, щоб воно для нутрій було постійним, помірним.

Л. В. Колесов,
старший науковий співробітник
Президії Академії наук України

Пропоную

...садивний матеріал троянд. У колекції суперсорти троянд світової селекції, більшість з них чемпіони і призери міжнародних виставок. Маю понад 100 сортів (враховуючи новинки) найрізноманітніших кольорів, здатних задовольнити будь-який смак. Пропоную сорти витких троянд. Реалізація весною з 20.04 до 20.06, восени з 20.09 до 30.10. За бажанням надсилаю повний каталог і умови реалізації. Для відповіді вкладайте конверт з марками за нинішнім тарифом.

Сергій Сергійович Овчаров,
334439, Республіка Крим, Бахчисарайський р-н,
с. Холмівка, вул. Шкільна, 38

...насіння огірків Каскад, ДВ-27 (суміш), а також насіння коріандру, чорнокореня лікарського тощо.

Володимир Федорович Крекотень,
329931, Миколаївська обл.,
Кривоозерський р-н, с. Бурилове

...іриси гібридні, бульби топінамбура, насіння амаранту, шпинату, огірків, помідорів, капусти та інших культур. Пухову козу.

Ірина Людвігівна Коба.
275100, Чернівецька обл.,
м. Кельменці, вул.
Першотравнева, 10

Ліс може і курей годувати

В умовах присадибного господарства для годівлі птиці як додатковий корм можна використовувати дикоростучі рослини, які розмножуються насінням. Цим насінням частково можна замінювати в раціонах зерноборошняні корми.

Перед згодовуванням насіння бур'янів та лучних трав розмелюють або ошпарюють окропом. Пташиний послід піддають тепловій обробці протягом 2 місяців. Усе це роблять для того, щоб насіння бур'янів разом з пташиним послідом не потрапило на грядку.

Лобода і щириця. Насіння збирають, коли воно осипається. Для годівлі птиці його розмелюють, борошно запарюють і змішують з пшеничними відходами.

Кінський щавель. Насіння збирають, коли воно жовтіє. Згодовують розмеленим і запареним у вигляді вологих мішанок переважно водоплавній птиці.

Буркун білий і жовтий. Збирають насіння у червні після того, як спаде ранкова і вечірня роса. За поживністю воно прирівнюється до гороху.

Для годівлі птиці можна використовувати також насіння кропиви, курячого проса, лопуха, мишачого горошку, чини.

Плоди лісових дерев і кущів. Шипшина. В 100 г плодів міститься 4,12 мг каротину, в 1 г висушеної маси — 0,03 мг вітаміну B_2 і 1000—4500 мг вітаміну С.

Горобина. Плоди збирають з вересня до глибокої осені. Це — багатий вітамінний корм. Каротину у два рази більше, ніж у моркві.

Бузина червона й чорна. Плоди збирають на початку липня.

Верба. Як ранньовесняний корм для водоплавної птиці використовують жіночі суцвіття.

Ясен. Насіння достигає восени і висить на дереві всю зиму. Тому збирати його можна не лише восени, а й взимку. У ньому міститься багато білка й жиру і дуже мало таніну.

Липа. Липові горішки достигають у вересні-жовтні, але довго висять на дереві. Збирають їх пізно восени і взимку. Поживність горішків невисока. Згодовують птиці після розмелювання і запарювання.

Ліщина. Ранньої весни розпускаються чоловічі суцвіття — сережки лісової ліщини. У висушеному вигляді за поживністю прирівнюються до пшеничних висівок. Збирають до повного цвітіння.

Береза біла. Плоди — дрібненькі горішки з крильцями, зібрані в сережки. Збирають насіння у другій половині літа, просушують і обмолочують. Під час збирання насіння можна згодовувати птиці у свіжому вигляді. За поживністю відповідає злаковим висівкам.

Вільха. Суцвіття збирають з листопада по квітень. Згодовують у вигляді вологих мішанок. Перед використанням суцвіття подрібнюють.

Акація біла. Стручки білої акації збирають пізньої осені або взимку, просушують і обмолочують.

Дуб. Дуб дає насіння через 4—5 років. Жолуді достигають у жовтні, тоді ж обпадають. Зібрані жолуді просушують. Згодовувати птиці їх можна лише тоді, коли із них будуть вибрані дубильні речовини. Для цього жолуді ошпарюють окропом і вимочують у воді протягом двох діб. Потім їх знову просушують і перемелюють. За поживністю борошно із жолудів відповідає зерновому корму з низьким вмістом білка. Для повного використання обпадаючих жолудів у дубових лісах або лісосмугах випасають індиків і водоплавну птицю.

Хвоя. В 1 кг хвої міститься близько 50 мг каротину. Вона багата на вітамін С. Заготовляють зелені лапки довжиною 10 см з 15 листопада по 1 березня. Подрібнюють на частинки довжиною 3—5 мм і згодовують у вологих мішанках: курям по 7 г, качкам та індикам — 15, гусям — 30 г на добу.

Деревні зелені листяні віники — добрий вітамінний корм для птиці. В 1 кг його міститься 100—130 мг каротину. Заготовляють віники з 15 червня по 15 липня. У цей період у листках найбільше каротину. Для використання придатні віники з липи, клена, берези, осики, верби, тополі.

Гіллячки товщиною 1 см зрізують садовими ножицями або ножем. Збирають їх у віники і зв'язують так, щоб вони, коли висихатимуть, не розсипалися. Сушать віники у затінку під навісами. Маса одного віника в сухому вигляді — до 1 кг, вони мають бути зелені, повнолисті, не пересушені. Для згодовування їх підвішують у пташнику і на вигулах.

Ці безкоштовні природні резерви ми, на жаль, часто спалюємо на своїх ділянках, прикопуємо і приорюємо, а до лісів і лісосмуг здебільшого не заглядаємо, а якщо ідемо, то тільки по дрова, по ягоди чи гриби. Тим часом ліс — це ще й велика комора корму для нашої домашньої птиці.

О. І. Лашко

Служба взаємодопомоги

Щурі й миші втечуть

До старого відра накладіть відходів з паперу і туди ж киньте шматочок овечої, заячої чи кролячої шкурки з вовною. Поставте у льох чи комору, але обов'язково безпечне від вогню місце й запаліть у відрі папір з шкуркою.

Коли все це згорить, щурі й миші надовго від вас втечуть, бо вони того запаху не витримують. А картопля, зерно й борошно у мішках будуть неушкоджені.

Г. П. Дрига,
281973, Хмельницька обл.,
Кам'янець-Подільський р-н,
с. Грушка

* * *

Що вже не робили, а миші й пацюки просто заїдають. Від людей чули, що з цими гризунами можна боротися чорнокоренем лікарським, але ми його, на жаль, не маємо і в наших сусідів та знайомих також немає.

Отож звертаємося до читачів нашого журналу: може, хтось допоможе нам насінням цієї рослини. Ми обов'язково віддячимо.

Сім'я Свиницьких,
324002, Дніпропетровська обл.,
м. Кривий Ріг-2,
вул. Кобилянського, 150-а, кв. 2

* * *

У першому номері нашого журналу за цей рік надруковано дуже потрібну статтю, як чинбарити шкури. Але лихо в тім, що практично неможливо придбати хімікати: хлористий цинк, буран, кристалічну кислоту, есенції теж немає. А автори, на жаль, іншого нічого не пропонують.

Але ж у природі напевно існують замінники, бо як же наші далекі предки чинбарили шкури, коли хімпрепаратів не було? Сподіваюсь, серед читачів «ДСГ» є люди, які знають ці «секрети» наших предків. Поділіться ними на сторінках нашого видання.

А. П. Логвин,
Київ, вул. Комарова, 28, кв. 103

* * *

Уже кілька разів купували кімнатних папуг, утримуємо в клітці, але вони в нас чомусь гинуть. Мабуть, неправильно їх утримуємо чи годуємо. Однак не полишаємо думки мати в господі цих кумедних і дотепних птахів. Просимо читачів журналу поділитися своїм досвідом утримання папуг. За поради будемо вельми вдячні.

М. Ф. Матяш,
Харківська обл., Балаклійський р-н,
с. Савинці, вул. Б. Хмельницького, 55

Служба взаємодопомоги

Технологія для Гігантелли

Сорт Гігантелла вважається одним з найкрупноплідніших серед суниць. Походячи з Голландії, він відмінно прижився в умовах України. Але для успішного розмноження та вирощування потрібна відповідна технологія.

Вусиків з розетками Гігантелла утворює мало. Щоб стимулювати утворення більшої кількості садивного матеріалу, я обережно виламую перші квітконоси. А перші розетки укорінюю в торфові горщечки безпосередньо на грядці, прикопуючи їх поруч з маточним кущем. Потім укорінені дочірні рослинки разом з горщечками пересаджую на постійне місце. Цим забезпечую швидке і 100%-не приживлювання розсади, яка згодом добре росте на новому місці.

Щоб створити всі умови для росту і плодоношення суничних кущів, садильні ямки копаю глибиною до 80 см. На дно кидаю хмиз, листя, траву, торф, перегній, деревний попіл. Така ямка слугує водночас і дренажем. Тому на ділянці не застоюється вода. А біологічний підігрів кореневої системи при розкладанні органічної маси в ямці прискорює плодоношення та збільшує врожай.

Рядки суниці розташовую з півдня на північ, що сприяє кращому освітленню всіх рослин. Поливаю рідко, але щедро і завжди розчинами добрив невеликої концентрації, найчастіше деревного попелу. У фазі бутонізації рослин роблю позакореневе підживлення розчином борної кислоти.

Міжряддя суниці мульчую сумішшю торфу з листяною землею у співвідношенні 1:1. Листяну землю готую так: канавку завглибшки 50 см засипаю листям, поливаю помиями і присипаю торфом.

Дуже корисні на ділянці дощові черв'яки, котрі збагачують грунт легкозасвоюваними поживними речовинами та роблять його структурним. Тому суничник заселяю черв'яками з інших ділянок.

Для приваблювання комах-запилювачів по краях суничної ділянки висаджую квіти та медоноси: королівські лілії, конвалію, календулу махрову, зонтичні рослини.

Щоб ягоди були чисті і не уражувалися гнилями, грунт під рослинами в рядку мульчую хвоєю та подрібненими шишками. Весною грунт обов'язково дезинфікую, поливаючи розчином марганцівки малинового кольору, а в період достигання ягід для кращого освітлення рослин частину листків на кущах обриваю.

Ягоди Гігантелли справді «гігантські», квітконоси гнуться до землі. Щоб зменшити контакт їх з грунтом, застосовую, крім мульчі, ще й підпірки.

Із слимаками теж веду нещадну боротьбу, виловлюючи їх простими пастками, розкладаючи у міжряддях шматки фанери, вологе ганчір'я, листки лопуха. За ніч під ними збираються слимаки, а вранці я їх звідти вибираю і знищую. Відлякує слимаків також петрушка, яку висаджую по краях ділянки.

Така технологія вирощування Гігантелли окупається щедрим урожаєм.

Підмітив ще таку особливість: якщо поруч з Гігантеллою ростуть інші сорти суниці (Цукатна, Лорд, Фаворит, Машенька), то їх урожай теж збільшується. Гадаю, що це зумовлено перезапиленням згаданих сортів Гігантеллою.

Д. М. Куликов,
285400, Івано-Франківська обл.,
м. Калуш,
вул. Б. Хмельницького, 12, кв. 5

Як виростити ріпу

(На запитання І. К. Оноприєнко з Київщини).

Навесні, коли грунт прогріється на 5°С (саме в цей час у полі сіють цукрові буряки), на городі висаджують насінники ріпи. Приблизно в червні одержите насіння. Стану спокою у нього не буває, тому відразу після збирання воно придатне для сівби. Висівають ріпу в нашій грунтово-кліматичній зоні після збирання цибулі, часнику або ранніх зернових (ячмінь, горох, пшениця). Особливого обробітку ця культура не потребує, слід лише розпушити грунт і одразу висіяти насіння. Він не повинен бути пересушеним, оскільки насіння дрібне і глибоко загортати його не можна. Якщо грунти бідні, вносять нітроамофоску, однак не слід захоплюватися азотними добривами, бо їхній надлишок призводить до накопичення нітратів. Після появи сходів прополюють бур'яни.

Сіють рядками з такими міжряддями, як у цибулі. Якщо не загущувати посіви, відпадає потреба у проривanні. Ріпу недоцільно сіяти навесні, оскільки до осені значна частина коренеплодів згниває в грунті (це рослина північних широт) від старіння й зараження цілим «букетом» хвороб. Крім того, коренеплоди, які вирощують протягом усього літа, восени рихлі й несмачні.

При появі сходів можливе ураження хрестоцвітними блішками (обробляти посіви можна будь-яким інсектицидом, як проти колорадського жука). Урожай збирають, коли настають сталі заморозки.

О. П. Приходько,
Черкаська обл.

Чому гинуть огірки

М. О. Котов з Дніпродзержинська запитує, чому гинуть посіви огірків у відкритому грунті, а також чому в нього в теплиці огірки буйно ростуть, але на них немає зав'язі.

Основною причиною масової загибелі посівів огірків за останні 6—7 років було захворювання рослин несправжньою борошнистою росою — пероноспорозом (щоправда, в останні роки становище дещо поліпшилося). Пероноспороз був занесений майже на всю територію європейської частини колишнього Союзу, причому дуже агресивної раси. Основні заходи боротьби — використання сортів, порівняно стійких до пероноспорозу (Далекосхідний 27, Далекосхідний 6, Міг, Ніжинський Кубані тощо), висів огірків на тому самому місці не раніш як через 4—5 років, вирощування їх розсадою та інші способи одержання ранньої продукції, профілактичні обприскування бордоською рідиною, хлорокисом міді, арцеридом через кожних 7—10 днів у період від утворення першого справжнього листка до початку цвітіння. Останнє обприскування проводять 1%-ною бордоською рідиною.

Не знаючи сорту чи гібриду, добрив, часу вирощування, типу теплиці (зимова чи весняна), важко встановити, чому огірки ростуть надто буйно, а зав'язі немає. Можливо, насіння було свіже, не прогріте, у нього не пройшов період спокою, а може, це насіння зібрали від гібриду минулого року. Що ж до прищипування огірків, то воно для сортів різних типів, а тим більше для гібридів не однакове і залежить від сорту чи гібриду, типу теплиці, укриття, освітлення, висоти шпалери тощо. Не знаючи цього, рекомендувати що-небудь важко.

М. А. Гуща

Робота в нас, відверто скажемо, брудна. Часто доводиться працювати, особливо влітку, просто неба, в пилу, а помитися, на жаль, немає де. До того ж й автобуси не їздять ні до райцентру, ні до Чернігова.

Тож звертаємося до майстрів-стельмахів: порадьте, будь ласка, як побудувати просту, для наших сільських умов, лазню. За дорученням односельців

Олена Антонівна Шелунець,
251857, Чернігівська обл.,
Куликівський р-н,
с. Грабівка, вул. Радянська, 21

У «ДСГ» № 7 за 1993 р. Л. Клименко з Луганщини запитувала, чи є якісь народні методи лікування проносу у дітей, щоб не нашпиговувати їх таблетками та порошками.

Своїх дітей від цієї хвороби лікувала корінням щавлю, його в народі називають кінським. Копала, мила, різала й парила, поки не набув коричневого кольору. Давала дітям по чайній ложці тричі на день. Запивали ці гіркі ліки свіжими вершками теж по чайній ложці.

Сім'я Бондаренків із Дніпропетровщини у цьому ж номері писала, що в дитячому ліжечку завелися блохи. Навіть ліжко викинули з хати, а ці кляті комахи залишилися в оселі.

Слід знати, що блохи водяться у котів і собак, а не в щілинах та ліжках. Отже, якщо вже обзавелися котами чи собаками, то тримайте їх у винятковій чистоті. Тоді в господі не буде бліх, а коли якась і застрибне, то її можна легко вивести полином.

Н. Малишкіна,
Донецька обл.

Ми поміж вас, добрі люди

Колись ми жили в районному центрі, а зараз через хворобу нашого синочка Сергійка, котрому недавно виповнилося дванадцять, уже два роки мешкаємо в селі.

Захворювання дуже важке й рідкісне: бронхіальна астма в тяжкій формі (лімфонегіодисплазія). Час від часу на тілі з'являються лімфовузли темно-синього кольору, завбільшки з квасолину, а деякі навіть більші. Та найгірше те, що Сергійкові важко ходити (накульгує), калитка увесь час набрякає.

Зараз лікуємо його самі ваннами із трав, бо лікарі нічим не можуть допомогти. Хворіє хлопчик уже чотири роки, торік встановили йому інвалідність. Я також інвалід другої групи вже вісім років. А після онкологічної операції і горя з хворобою синочка в мене з'явилося стільки болячок, що й не знаю, як ще ходжу по землі.

Болить печінка, опущена права нирка, ішемія серця, хронічний гастрит, втратила зір. І все-таки, завдячуючи ласці Божій, я не занепадаю духом, адже моєму Сергійкові буде ще тяжче без мене, бо кому він потрібен у такому стані. Чоловік також на пенсії — йому 63 роки. Ось так і живемо.

А зараз через наш журнал зважуся звернутися з проханням до Полтавського племінного господарства з козівництва допомогти нам придбати кізочку й цапка зааненської породи. Сподіваємось, що козяче молоко допоможе нашому синочку. А, може, хтось із громадян України має кіз цієї породи і за помірну ціну зможе продати їх нам. Ще просимо читачів допомогти нам придбати лікарські рослини — чорнокорінь, елеутерокок, родіолу рожеву (золотий корінь), півонію (мар'їн корінь), китайський лимонник.

Звичайно, ми хотіли б і самі вирощувати ці рослини, але не маємо досвіду й садивного матеріалу. А Сергійко мріє мати гарних кізочок, хоче сам їх доглядати. Та чи поталанить йому?

Ольга Пуненкова,
292552, Львівська обл., Городоцький р-н,
с. Нове Село (с. Березець)

Виразку вилікувати можна

У № 11—12 «ДСГ» за 1992 рік С. Карпенко запитував, чи можна вилікувати виразку дванадцятипалої кишки, застосовуючи народні методи?

Непогані наслідки дає лікування виразки шлунка та дванадцятипалої кишки соком сирої картоплі. Для цього треба взяти доброякісні бульби картоплі червоних чи рожевих сортів, добре вимити м'якою щіткою в проточній воді, а потім у кип'яченій охолодженій.

Вимиті й насухо витерті 2—3 бульби натерти на дрібній тертушці або пропустити через м'ясорубку. Із маси, яку отримали, сік з крохмалем вичавити через складену вдвічі марлю. Пити його по півсклянки тричі на день за 30 хв до їди протягом двох тижнів. Після двотижневої перерви курс лікування повторити. Сік має бути свіжим, тому готувати його необхідно щодня.

Після повторного курсу у більшості хворих виразка зникає. Під час лікування необхідно дотримуватися дієти. Медикаментозне та фітотерапевтичне лікування на цей період слід припинити.

Щоб запобігти загостренням виразкової хвороби, що виникають навесні й восени, рекомендують у періоди з середини березня до середини квітня та з середини вересня до середини жовтня пити картопляний сік протягом двох тижнів по третині склянки двічі на день (вранці й увечері) за 30 хв до їди.

П. Л. Пивовар,
260000, м. Хмельницький,
вул. Гагаріна, 34, кв. 32

Дві столові ложки лляного насіння залити склянкою окропу (увечері), вранці процідити, випити цю суміш, полежати тридцять хвилин. Тривалість лікування — 42 дні.

У цей час суворо дотримуватися дієти. Категорично забороняється вживати спиртне, бажано й не палити.

П. І. Шейда,
м. Дніпропетровськ

Бережімо здоров'я

В № 5—6 «ДСГ» за 1993 рік прочитав добірку матеріалів, у яких їхні автори просили допомогти їм вилікувати народними методами радикуліт, хвороби серця, незагоювані рани, позбутися глистів та бородавок.

Хочу поділитися тими методами, які випробував на собі.

Щоб вилікувати радикуліт та болі в суглобах, не треба ходити до лікарів, досить мати у своїй оселі рослину агаву, яку вирощують у вазонах. Отож, зірвати нижній листок трирічної агави, від нього відрізати шматочок завширшки 1 см, розрізати його по товщині навпіл і натирати ним болючі місця доти, доки не зникнуть болі. Цю процедуру можна повторити кілька разів. Листок зберігати в холодильнику.

Таким способом вилікував спину, руку в плечі та коліно.

Щоб вивести з організму глисти, треба зварити картоплю, пом'яти, натерти в неї цибулину та їсти вранці натщесерце. Не допоможе за один раз, можна повторити.

Якщо болить серце, у травні — червні, коли квітує глід, нарвати його цвіт, насушити в темному місці. Столову ложку цвіту залити склянкою води, закип'ятити, можна з пагінцями суниці (лісової). Надзвичайно смачний напій.

Протягом десяти днів пити по склянці на день. Якщо біль не вгамувався, зробити перерву на кілька днів і процедуру повторити.

Щоб загоїти рани, жменю пшона насипте на чистий шматок металу, краще такого, що не іржавіє, другий шматок металу, шириною з ресору від вантажного автомобіля, нагрійте до коричнево-червоного кольору. Пшоно змочіть, насипте на холодний метал, а розпечений покладіть зверху й притисніть. Пшоно буде плавитися, ватою чи марлею візьміть цю масу й нанесіть на рану. Трохи пектиме, але треба потерпіти. Рана швидко покриється чорною плівкою. Через три дні можна змити. Якщо не загоїлася, процедуру повторити. Неодмінно допоможе.

Бородавки на дійках чи вим'ї у корови. Нарвати листя чистотілу, розтерти в руках і кілька разів витерти вим'я корови. Зійдуть. Ще можна піною спітнілого коня витерти місця в корови, де ростуть бородавки. Допомагає, перевірив на своїй худобі.

Усі ці рецепти випробувані на собі. Тож лікуйтеся на здоров'я. А я уже літня людина. І хочеться, аби те, що знаю і випробував, не пропало й принесло іншим людям користь. Певен, що народних методів лікування і тварин, і людей ще багато є в нашого народу по всій Україні. Тож давайте, любі читачі, передавати їх одне одному через сторінки нашого журналу.

Антон Вікентійович Оксюковський,
Житомирська обл., Бердичівський р-н,
смт Гришківці

Пропоную

...садивний матеріал аралії маньчжурської, родіоли рожевої, мар'їного кореня та інших лікарських рослин; картоплі Адретта, Агрія, Фреско та ін; насіння левзеї, ехінацеї та ін.

А. М. Попов,
255500, Київська обл., м. Вишневе,
вул. Калініна, 40-в, кв. 8

...садивний матеріал 300 сортів тюльпанів, 300 — гладіолусів, 100 — лілій, 100 — ірисів, 40 — нарцисів, 40 — гіацинтів, крокусів, декоративної цибулі, дрібноцибульних (100 сортів) та ін. Вкладайте конверт із своєю адресою.

Віктор Іванович Шамко,
252191, Київ-191,
вул. Лятошинського, 26-а, кв. 164

Хочу придбати

...однорічну рослину аніс.

О. І. Фараонов,
288121, Вінницька обл., Тульчинський р-н,
смт Шпикіль, пров. Медичний, 8

Секрети кухні тітки Насті

Запас на зиму

Більшість овочів та фруктів не можуть зберігатися тривалий час. Щоб подовжити строк їх використання, а також приготувати із них продукти з іншими смаковими якостями, фрукти та овочі консервують, квасять.

У домашніх умовах завжди можна запастись на зиму потрібною кількістю різноманітних консервованих продуктів.

До редакції «ДСГ» надходять листи, у яких читачі діляться своїми рецептами. Ми друкуємо їх у цьому номері.

Малосольні огірки

Банки ретельно мию, на дно кладу листок хрону, по 4—5 листків смородини і вишні, 2—3 листки огіркової трави, кріп та часник за смаком. Огірки (краще маленькі) щільно укладаю, зверху накриваю листками хрону та кропу і заливаю розсолом: дві повні ложки солі на півтора літра води.

Банки ставлю у темне місце для заквашування, накриваю їх рушником. Через чотири дні розсіл обережно зливаю, двічі промиваю чистою водою. У кожну банку засипаю столову ложку солі, заливаю холодною не кип'яченою водою, закатую стерильними кришками.

Заправка з агрусу

1 кг агрусу, 1 кг цукру, 1 лимон.

Усе перекручую на м'ясорубці, починаючи з лимона, ретельно перемішую, складаю в стерильні банки, закриваю капроновими кришками. Зберігаю в холодильнику.

Варення із зелених помідорів

1 кг помідорів, 750 г цукру, 0,5 склянки води, 0,5 чайної ложки лимонної кислоти.

Дрібні зелені помідори (краще «сливки») проколюю з різних боків 4—5 разів. Розчиняю цукор у воді і кип'ячу. У сироп кладу підготовлені помідори, доводжу до кипіння, охолоджую 4—5 годин, після чого знову доводжу до кипіння. Так повторюю чотири рази. Роблю це для того, щоб помідори не потріскалися. Після відстоювання тримаю варення на малому вогні 40—45 хвилин. За п'ять хвилин до закінчення додаю лимонну кислоту та декілька гілочок меліси.

Супова заправка

3 кг помідорів (краще червоних), 1 кг солодкого перцю, 1 кг моркви, 300 г зеленої цибулі, 300 г кропу, 300 г петрушки, 150 г солі.

Усе ретельно мию. Моркву тру на тертушці, решту перекручую на м'ясорубці, солю, додаю моркву, добре перемішую. Масу кладу в стерильні банки, закриваю капроновими кришками. Зберігаю в холодильнику. У суп або борщ додаю за 10 хв до кінця варіння.

Приправа до борщу

Щавель та іншу зелень можна заготовляти з весни до осені. Піввідра щавлю, шпинат, огудину буряків, моркви, зелень кмину, крес-салату, моркви, листкової гірчиці, редиски, зелену цибулю ретельно мию і січу, змішую з 100 г солі, складаю в каструлю. Заливаю склянку води, ставлю на вогонь, доводжу до кипіння, весь час помішуючи.

Попередньо стерилізую банки. Якщо приправа зберігатиметься не в холодильнику, треба стерилізувати і металеві кришки. Як тільки маса в каструлі закипить, варю на середньому вогні 5 хв, після чого розкладаю у стерильні банки і відразу закатую кришками, накриваю ковдрою на добу. Якщо закриваєте банки капроновими кришками, їх після охолодження треба тримати в холодильнику.

Асорті овочеве

На одну трилітрову банку: 1 листок хрону, по 4—5 листочків смородини і вишні, кріп, 2 кабачки, 2 цибулини, 4—5 зубків часнику, морква, огірки, помідори зелені або бурі, кілька яблук, солодкий перець, 2 лаврових листочки, 4—5 горошин чорного перцю, 150 г солі, 150 г цукру, 75 г оцту.

На дно стерильної банки кладу листок хрону, смородинові і вишневі листки, кріп. Потім щільно укладаю порізані кабачки, очищені цибулини, часник, моркву, розрізану на 4 частини, огірки, помідори, порізані на часточки, яблука, додаю лаврові листочки та перець.

У трьох літрах води розводжу сіль, цукор та оцет, кип'ячу. Цим розсолом заливаю банку до країв і прикриваю стерильною кришкою. Даю постояти 20 хв, після чого обережно зливаю розсіл у каструлю, знову доводжу до кипіння, заливаю його в банку і швидко закатую стерильною кришкою. Набір овочів може бути найрізноманітнішим.

Зелені помідори, фаршировані часником

Зелені помідори (краще «сливки» або Де Барао), часник, 3 гілочки селери, 6 ст. ложок солі та 6 ст. ложок цукру, 1—2 шт. солодкого перцю.

Помідори мию, зрізую верхівки. Зріз проколюю ножем і вкладаю туди зубок часнику або (якщо великий) його половинку. Помідори складаю в банку зрізом вгору. Перекладаю гілочками селери, додаю солодкий перець. У трьох літрах води розводжу сіль та цукор і кип'ячу. Киплячим розсолом заливаю банки. Закриваю капроновими кришками. Зберігаю в погребі.

Т. В. Калініна,
м. Київ

Ікра на зиму

1 кг зелених помідорів, 300—350 г яблук.

Печу помідори і яблука, ще з гарячих знімаю шкірочку, у яблук виймаю серединку. Складаю їх у скляні банки, накриваю кришками і ставлю у теплу воду для стерилізації. Стерилізую півлітрові банки 5—7 хв (відтоді, як закипить вода), літрові — 10—12 хв, потім герметично закриваю.

Взимку відкриваю банки, помідори і яблука перемелюю на м'ясорубці, підсмажую цибулю, додаю тертий часник, сіль та олію за смаком.

Салат

1,5 кг зелених помідорів, 1 кг моркви, 0,5 кг цибулі, 2—3 шт. солодкого перцю, 3—4 яблука, 5—6 зубків часнику, 250 г олії, сіль, цукор за смаком.

Цибулю подрібнюю і підсмажую, додаю натерту на тертушці моркву,

потім кладу дрібно порізані помідори. Очищаю від шкірочки яблука і натираю на тертушці. Солодкий перець дрібно січу. Усе перемішую, тушкую під кришкою, поки зверху не збереться олія. Додаю тертий часник, сіль і цукор. Салат готовий. Якщо закривати на зиму, треба гарячий салат розкласти у підготовлені раніше банки, накрити їх кришками і простерилізувати: півлітрові банки — 10—12, літрові — 20 хв від початку закипання води.

Н. П. Вачі,
м. Київ

Виноград маринований

У банках виноград можна маринувати цілими гронами, у пляшках — тільки ягодами. Виноград перебрати, викинути недостиглі та пошкоджені ягоди, промити, покласти в банки і залити маринадом.

Маринад готують так: на 10 л води 5,5 л 6%-ного оцту, 1,7 кг цукру, 15 г кориці, 5 г гвоздики, 6 г бадьяну, 6 г духмяного перцю.

Малина перетерта

Малина — 1 кг, цукор — 2 кг.

Стиглі ягоди малини перебрати, відкинути плодоніжки, листочки, а також пом'яті і недостиглі ягоди.

Підготовлені ягоди протерти крізь рідке волосяне сито дерев'яною ложкою, до перетертої маси додати цукор, добре перемішати, підігріти до температури 75—90°, розкласти у невеликі скляні сухі банки (перед тим добре ошпарити їх окропом), щільно закрити кришками і пастеризувати в киплячій воді 15—25 хв. Зберігати у погребі або прохолодному місці.

Желе із червоної смородини

Свіжу червону смородину перебрати, промити холодною водою, висушити на вафельному рушнику, потовкти дерев'яною товкачкою в емальованій або фаянсовій мисці і віджати сік крізь кілька шарів марлі.

На склянку соку всипати дві склянки цукру і розмішувати дерев'яною ложкою, аж поки цукор повністю розчиниться.

Підготовлений сік залити в ошпарені і просушені скляні банки (до країв), закрити поліетиленовими кришками або пергаментом. Зберігати в темному холодному місці.

Таке желе використовують для вітамінізації чаю, приготування різноманітних напоїв, киселів, додають до компотів, подають до морозива або роблять з нього солодкий соус до круп'яних, макаронних пудингів, запіканок.

Цукати з дині

Почистити не дуже стиглу диню від шкіри, вийняти насіння, нарізати довгими, нетовстими шматочками. Зварити сироп, покласти в нього диню і кип'ятити 15 хв на малому вогні. Дати охолонути, поставити в холодильник. На другий день знову варити на малому вогні 15 хв. Остудити і поставити в холодильник. На третій день варити, поки диня не стане прозорою.

Вийняти шматочки дині на тарілку чи дошку, дати обсохнути з обох боків на сонці або поставити у не дуже гарячу духовку. Обваляти в цукровій пудрі. Сироп можна використовувати для приготування компотів, желе або інших солодких страв.

Т. Селіванова,
м. Київ

Приправа «вегетта»

На пічці підсушую білі гриби, моркву, селеру, кріп, корінь петрушки. Все сушу окремо до абсолютно сухого стану. Щоб корені моркви, петрушки і селери добре висохли, розрізую їх на тонкі скибочки. Коренів моркви і зелені кропу та петрушки не даю багато, бо вони мають насичений смак, тому кладу їх лише до 5% від загальної кількості усіх компонентів. Більше половини всієї маси приправи — гриби. Якщо не знайдеться білих, можна використати підберезовики, підосиковики, опеньки. Гриби, моркву, петрушку, селеру, кріп ретельно розмелюю на електричній кавомолці до утворення порошку, додаю солі і перемішую. Потім засипаю в скляну баночку і щільно закриваю пластмасовою кришкою.

Ось і готова моя «Вегетта». Її можна використовувати для заправки перших і других страв, вона надає їм особливого смаку й аромату.

Приправа «кетчуп»

5 кг помідорів, 0,5 л оцту, 0,5 кг цукру, 2 великі цибулини, 3 ст. ложки солі, 0,5 чайної ложки меленого перцю-паприки, 1 чайна ложка меленого чорного перцю.

Помідори помити, перемолоти на м'ясорубці, додати дрібно порізану цибулю і варити 3 год. Коли трохи охолоне, перетерти крізь друшляк, додати оцет, цукор, сіль, перець, перемішати і ще варити 3 год.

Потім додати трошки кориці і гвоздики, розлити у скляні банки і закрутити металевими кришками. Розлити можна у пляшки з широким горлом і герметично закрити, тобто залити воском або сургучем. Використовувати до м'яса, птиці, ковбас.

Чай

Сушу квіти звіробою, плоди шипшини, листя чорної смородини, листя суниці лісової, квіти липи, м'яту.

Плоди шипшини подрібнюю плоскогубцями, а трави і квіти — великими кравецькими ножицями. М'яти беру лише 2—3%, липи — 5%, решта — звіробій з шипшиною. Додаю близько 5% звичайного грузинського чаю. Все добре перемішую, насипаю у літрову скляну банку і щільно закриваю пластмасовою кришкою.

Чай запарюю в термосі: на 1 л окропу беру 4 ст. ложки суміші. Витримую в термосі декілька годин. Аромат від цього чаю чути на весь будинок. Якщо ви скаржитеся на якусь хворобу, додайте до чаю «свою» траву. Спробуйте — не пошкодуєте.

Ю. Д. Чмир,
м. Львів

Служба взаємодопомоги

Вінегрет з рибою

Хек — 400 г, буряки — 100 г, морква — 50 г, картопля — 200 г, огірки — 100 г, майонез, цукор, мелений перець, сіль за смаком.

Тушки хека відварити з прянощами в невеликій кількості підсоленої води. Після охолодження відокремити кістки, філе нарізати шматочками, а зварені овочі і солоні огірки — кубиками. Скласти все у посуд, додати цукор, перець, сіль і заправити майонезом. Прикрасити зеленню петрушки і цибулі.

Буряковий салат з капустою

Буряки мариновані — 400 г, капуста — 200 г, олія — 40 г, цукор, сіль за смаком.

Мариновану капусту і мариновані буряки нарізати, змішати (буряків повинно бути вдвоє більше від капусти), залити олією, додати небагато цукру. Можна подавати як гарнір до м'ясних чи рибних страв.

Салат із свіжих овочів

Морква — 200 г, редька — 200 г, редиска — 200 г, соус сметанний — 100 г.

Овочі помити. Моркву нарізати, редиску, редьку натерти на тертушці, все перемішати, заправити сметанним соусом.

Чому тісто розпливається?

Дорога редакціє, я одержую журнал «Дім, сад, город», в якому багато цікавих матеріалів. Це справді золотий журнал.

Хотілося б у «Службі взаємодопомоги» знайти відповідь на таке питання: чому тісто розпливається, коли його замісять для печива чи вареників, і чи можна його довести до потрібної якості? Цим питанням цікавиться багато моїх знайомих, але ніхто не може правильно відповісти на нього.

В. К. Парасочка,
м. Орджонікідзе
Дніпропетровської обл.

БІОДИНАМІЧНИЙ КАЛЕНДАР

Серпень

Близнюки
1(14.08) — 4(1.22)

З 30 липня Місяць в останній чверті. Можна ще висаджувати суницю на нову грядку. Продовжують роботи на існуючих грядках суниці, виполюють бур'яни, одночасно обрізують вуса. Якщо немає дощу, то грядки суниць щедро поливають (приблизно раз у 2 тижні).

Збирають яблука й груші літніх сортів.

Рак
4(1.22) — 6(9.31)

Якщо ви вже зібрали ягоди, то можна вирізати стебла малини, що вже відплодоносили, за винятком, звичайно, ремонтантних сортів. Знищують бур'яни на всій території саду, щоб не допустити їх поширення.

Обрізують вишню (раз у 2 роки), не чіпаючи зовнішніх гілок крони. Активно ведуть боротьбу з попелицею і капустяною совкою. Висівають шпинат і кріп для осіннього споживання.

Лев
6(9.31) — 8(14.48)

Видаляють слабкі пагони і паростки малини. Стебла разом з листям подрібнюють і зсипають у компостну яму, перемішуючи з іншою органікою. Підв'язують молоді пагони малини до шпалер через кожні 6—8 сантиметрів.

7-го серпня об 11 годині 45 хвилин народжується новий Місяць. У цей день нічого не сіють і не садять. А от 6-го числа, тобто саме перед появою нового Місяця, астрологи рекомендують попрацювати на винограднику. Плодоносні пагони винограду підв'язують до підпорок, а неплідні — обламують. Якщо неплідні пагони не були вкорочені раніше, то можна це зробити саме 6-го серпня.

Діва
8(14.48) — 10(18.10)

Пікірують сіянці дворічних квітів: мальви — у період 2—3 листочків, маргаритки і незабудки — 3 листочків. Турецькі гвоздики висаджують на постійне місце у грунт.

Під час пересаджування дворічних квітів у грядки найголовніше ретельно вибрати кореневища і пагони пирію, осоту та інших найбільш живучих бур'янів.

Садові дзвоники і дворічні гвоздики висаджують на постійне місце в грунт. Готують грунт і висаджують мишачий гіацинт (мускарі) та білу лілію. Розділяють кореневища півонії і висаджують їх у грунт.

Терези
10(18.10) — 12(20.51)

Видаляють хворі, поламані та пошкоджені морозом гілки черешень. Висаджують листкову капусту. Висівають скорцонеру, яку збиратимуть восени наступного року. Видаляють квітконосні пагони в скорцонери, посіяної навесні.

Скорпіон
12(20.51) — 14(23.49)

Слаборослі рослини цвітної капусти підживлюють аміачною селітрою. Розпочинають збирання врожаю брокколі (через кожні 2—3 дні — в жарку погоду, через 7—10 днів — у дощову). Продовжують ретельно доглядати петрушку, пастернак, селеру, але вже не підживлюють. Збирають яблука, груші, ягоди, помідори, огірки, зелені культури для салатів, займаються консервуванням.

Стрілець
14(23.49) — 17(3.17)

14 серпня — перша чверть Місяця. Готують ділянку під китайську капусту. Підживлюють моркву, яку висіяли у червні, аміачною селітрою або сумішшю мінеральних добрив, змішаних із землею. Якщо морква виступає над поверхнею грунту, то її підгортають. Збирають огірки травнево висіву, плоди саду, заготовляють приправи до перших страв на зиму.

Козеріг
17(3.17) — 19(7.36)

Висаджують у грунт розсаду китайської капусти, яка підготовлена в липні. Готують грунт і висівають редиску для осіннього врожаю. Продовжують збирання помідорів і проводять заходи для захисту рослин. Прищипують верхівки високостеблових сортів, при цьому залишають два листки на суцвіттях, яке до цього часу уже утворилося. Для формування помідорів у 2—3 стебла прищипують усі стебла одночасно. Збирають врожай для щоденного вживання і готують запаси на зиму.

Водолій
19(7.36) — 21(13.22)

Готують тару під яблука і груші осінніх та зимових сортів. Оглядають ловчі пояси і знищують гусениць яблуневої плодожерки. Збирають пошкоджені плодожеркою яблука, використовуючи обрізані з них частинки у страви чи для сушіння.

Риби
21(13.22) — 23(22.00)

21 серпня о 9 годині 47 хвилин — повний Місяць. Збирають врожай капусти середньопізніх сортів. Не можна запізнюватися з цією роботою, оскільки незібрані головки швидко лопаються і стрілкують. Поливають рядки висіяної 4—5 днів тому редиски. Висіяну в липні редьку, як пожнивну культуру, проріджують, залишаючи між рослинами відстань 8—10 сантиметрів. Займаються заготівлею лікарських рослин.

Овен
23(22.00) — 26(9.14)

Висівають в розсадник або в парник салат качанний і ромен скоростиглих сортів.

Розсаду масляного і ламкого салатів, а також ромен липневого висіву пересаджують у відкритий грунт. Збирають огірки, кабачки. Підживлюють посіви кавунів. Збирають плоди саду й городу для щоденного вживання і заготівлі на зиму.

Тілець
26(9.14) — 28(22.11)

Перевіряють окулірування дерев, які перещепили в липні. Цю операцію можна повторити, якщо у минулому місяці вас спіткала невдача. Якщо ж окулірування виконано правильно, то ослабте стрічку, якою підв'язували щиток до гілки.

Збирають перець, помідори, баклажани, консервують їх.

Близнюки
28(22.11) — 31(10.00)

Збирають врожай яблук, груш, слив, огірків, помідорів, буряків, перцю, баштанних культур. Займаються консервуванням плодів і овочів.

Продовжують догляд за цибулею-пореєм, підживлюють цибулю-батун, цикорій, листову петрушку, мангольд, портулак овочевий аміачною селітрою.

Прополюють бобові культури. Приступають до збирання качанів кукурудзи. Поливають фенхель, якщо немає дощу. Зонтики кмину висушують і збирають насіння.

Цукрове сорго у Таврії

На півдні України вирощуванню цукрових буряків перешкоджає посушливе літо, а цукрова тростина вимерзає взимку. Нашим умовам найбільше відповідає культура цукрового сорго. В 20—40-і роки його вирощували в багатьох селах Херсонщини.

У соковитих стеблах цієї рослини накопичується до 18% цукру, тобто не менше, ніж у цукрових буряках, однак, на відміну від нього, сік цукрового сорго не потребує подальшої очистки, має приємний смак і запах. Уварюванням з нього одержують сорговий мед, який вживають для приготування варення, повидла, рому та інших напоїв.

Цукрове сорго — теплолюбна, жаростійка і досить посухостійка рослина, яка добре росте на різних грунтах, в тому числі й на солонцюватих. Урожайність стебел — 300—400 кг з однієї сотки, а на зрошуваних землях удвічі вища. За зовнішнім виглядом рослина нагадує кукурудзу, у неї досить потужна коренева система, що проникає в грунт на глибину 2,5 м. Прямостояче стебло має висоту 2—3 м.

Сходи пошкоджуються навіть слабкими приморозками, тому висівати насіння краще наприкінці квітня, коли грунт прогріється до 12—15°С. Глибина загортання насіння 3—5 см, відстань у ряду між рослинами — 15—20 см, ширина міжрядь — 60—70 см. Цукрове сорго позитивно реагує на внесення гною — 400 кг на одну сотку. Потребує ретельного глибокого обробітку грунту, у початковий період росту дуже пригнічується бур'янами. Для одержання цукрового сиропу стебло скошують у кінці воскової стиглості насіння.

С. Є. Краснобородько,
Херсонська обл.,
м. Нова Каховка,
вул. Миру, 9

У номері

На 1-й стор. обкладинки — слайд Ю. Самеляка, на 4-й — О. Глазка.

«Дім, сад, город» (українською мовою)

Щомісячний виробничо-практичний журнал
№ 6, червень, 1994 р.
Видається з 1989 р.
Київ, видавництво «Нива»

Здано до набору 14.04.94. Підписано до друку 17.05.94.
Формат 60×84 . Папір офсетний № 1. Офсетний друк.
3,72 умовн. друк. арк., 16,74 умовн. фарб.-відб., 7,5 обл.-вид. арк.
Тираж 140000 прим. Зам. 0118406.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г, тел. 216-05-40.
Відділ листів і реклами — 216-40-25.
Журнальний комплекс видавництва «Преса України»,
252146, Київ-146, вул. Героїв космосу, 6.

Помідори, фаршировані рибою

Помідори — 300 г, сіль — 4 г, борошно — 10 г, молоко — 80 г, зелень петрушки — 10 г, яйця — 3 шт., судак — 100 г, перець чорний — 0,1 г, масло вершкове — 30 г.

Помідори промити, зрізати верхівки, вийняти ложкою середину, посолити і заповнити фаршем. Для фаршу рублені яйця змішати з подрібненою вареною рибою і заправити молочним соусом та чорним меленим перцем. Фаршировані помідори запекти в духовці. Готову страву, подаючи до столу, посипати зеленню петрушки.

Салат з кукурудзи з овочами

Молода варена кукурудза в качанах — 135 г або консервована — 65 г, помідори свіжі — 30 г, огірки — 30 г, перець мелений — 0,02 г, сіль — 2 г, цвітна капуста — 30 г, салат зелений — 20 г, сметана — 30 г, кріп — 30 г.

До зварених та охолоджених зернят кукурудзи додати відварені в підсоленій воді і охолоджені дрібні головки цвітної капусти, нарізані шматочками свіжі огірки і помідори. Все, обережно перемішуючи, заправити сметаною, додати сіль і мелений перець. Посипати зеленню і подавати до столу.

Хлібний квас

1600 г сухарів з житнього хліба залити трьома відрами гарячої води і поставити на 8 год. Розвести 50 г дріжджів з ложкою борошна, настоєм з сухарів (півсклянки) і дати підійти. Далі процідити крізь густе сито, всипати 2 кг цукру, влити дріжджі, добре вимішати, щоб цукор розтанув, і поставити на 12 год. Після цього процідити, розлити в пляшки, додавши шматочки лимона, закупорити, залишити на 2 год на кухні, а потім винести в прохолодне місце.

Індекс 74142
ISSN 0235-6368. Дім, сад, город. 1994. № 6. 1—32